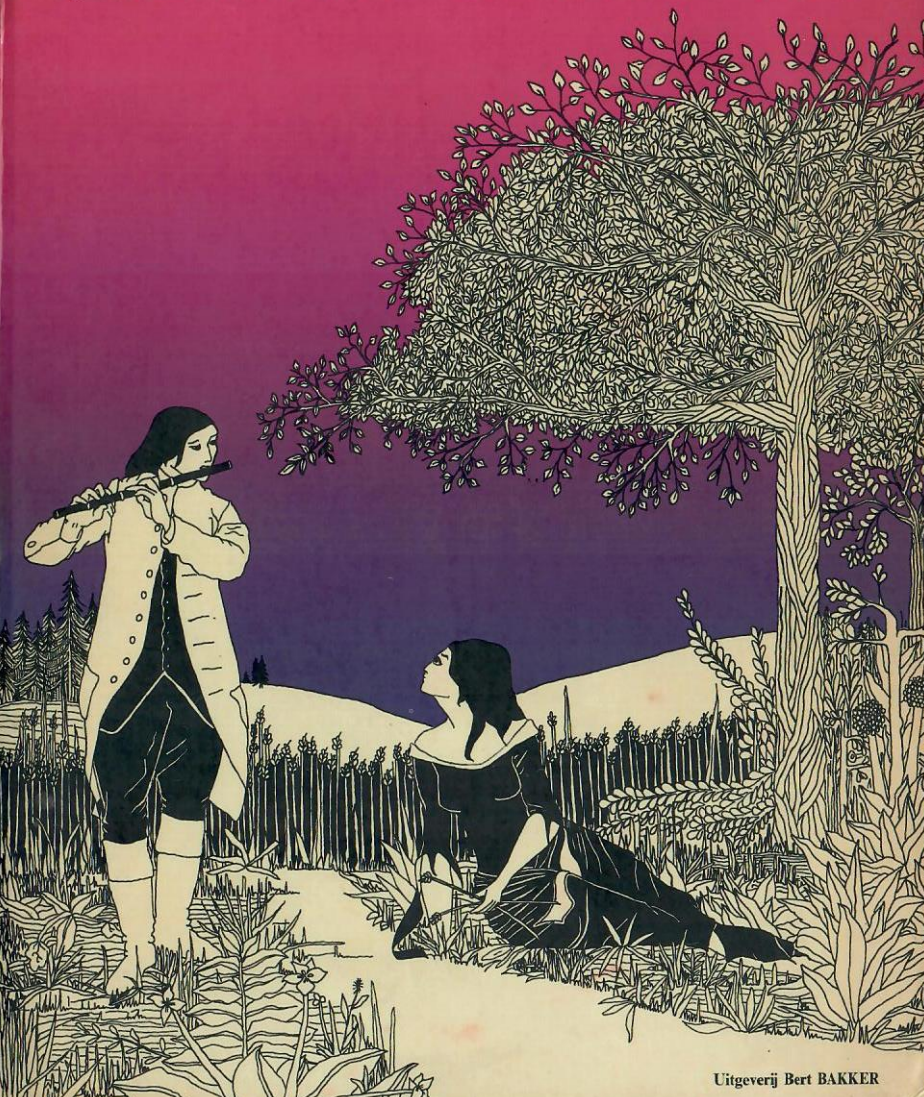

Sprookjes zijn een zeldzaam geschenk geworden in onze wereld, die beroofd lijkt van betovering. We hebben dichters nodig als Hesse om het sprookje met zijn eeuwige waarheid te herscheppen.

Hermann HESSE SPROOKJES

Opgedragen aan Peter SUHRKAMP

Hermann HESSE

SPROOKJES

Vertaald door Pé HAWINKELS

© 1955 Suhrkamp Verlag | Berlijn

Oorspronkelijke titel Märchen

© Nederlandse vertaling Pé HAWINKELS | Nijmegen

Grafische verzorging Rudo HARTMAN | Den Haag

Druk Van BOEKHOVEN-BOSCH | Utrecht

ISBN 90.6019.212.5

Omslagtekening Paul BAKKER | Den Haag

Inhoud

Augustus	7
De dichter	30
De droom van de fluit	37
Merkwaardig bericht, afkomstig van een andere ster	44
De harde weg	61
Droomprogramma	67
Faldoem	79
Iris	98
De gedaanteveranderingen van Piktör	116

Augustus

In de Appelboomstraat woonde een jong vrouwtje, dat het ongeluk gehad had vlak na haar huwelijk haar man te verliezen. Nu zat zij eenzaam en verlaten in haar kamertje, en wachtte op haar kindje, dat vaderloos zou zijn. En doordat zij zo alleen was ging er geen moment voorbij of zij was in gedachten bij het kind dat zij verwachtte: alle mooie, magnifieke en benijdenswaardige dingen die er bestonden had zij reeds in haar wensdromen aan deze baby toegedacht. Een stenen huis met glanzende ruiten en een fontein in de tuin was volgens haar voor de kleine nog maar net goed genoeg, en wat zijn toekomst betrof, professor of koning moest hij worden, op zijn minst.

De buurman van dit arme vrouwtje – Liesbet heette zij – was een oude man, die zich slechts zelden op straat vertoonde. Dan bleek het een onooglijk kereltje te zijn met een pluimmuts en een groene paraplu waar nog, net als in de oude tijd, echte baleinen in verwerkt waren. Kinderen waren bang voor hem, en grote mensen vonden dat hij wel zijn redenen zou hebben om zo teruggetrokken te leven. Vaak ging er een hele tijd voorbij zonder dat iemand hem zag, maar 's avonds hoorde je uit zijn bouwvallig huisje af en toe het geluid van muziek, lieflijk en fijn, en zo te horen afkomstig van een groot aantal kleine, broze instrumentjes. Als er dan kinderen langs kwamen, dan vroeger ze aan hun moeder of in dat huisje de engelen zongen, of anders de elfjes, – maar de moeders wisten er geen raad mee en zeiden: 'Nee hoor, dat is gewoon een speeldoos.'

Dit mannetje, dat door de mensen uit de buurt meneer Tonnema genoemd werd, onderhield met vrouw Liesbet een eigenaardig soort vriendschap. Een praatje maken, dat was er namelijk niet bij, maar als de kleine, oude meneer Tonnema langs het raam van zijn buurvrouw kwam, dan groette hij allervriendelijkst, en knikte zij van haar kant hem dankbaar toe. Zij vond hem aardig, en ze dachten allebei: mocht ik ooit in ernstige moeilijkheden komen, dan ga ik beslist hiernaast aankloppen om raad. En als het donker begon te worden, en vrouw Liesbet zat helemaal alleen bij het raam te treuren om haar gestorven

lieveling of te fantaseren over haar baby, dan zette meneer Tonnema zachtjes een raam open, en dan stroomde de vertroosting van die muziek bescheiden en zilverachtig uit zijn donkere woonkamer zoals maanlicht door een kier in de wolken schijnt. Van de andere kant was het zo, dat er bij de buurman op de vensterbank een paar oude potten met geraniums stonden, die hij telkens weer vergat water te geven. Toch waren ze altijd groen en getooid met bloemen, nooit zat er een verwelkt blaadje aan, omdat ze dagelijks in alle vroegte begoten en verzorgd werden door vrouw Liesbet.

Het liep tegen de herfst. De avond was guur en winderig, en er was geen mens te zien, in de hele Appelboomstraat niet. Toen merkte het arme vrouwtje dat haar uur gekomen was, en ze werd bang omdat niemand haar terzijde stond. Maar toen de nacht viel kwam er een oude vrouw aangestapt met een lantaarn in de hand, trad het huis binnen en ging water koken, linnengoed klaarleggen en alles doen wat er gedaan moet worden als er een kind op komst is. Vrouw Liesbet liet alles over zich heen komen zonder iets te zeggen, en pas toen de baby er was en in fonkelnieuwe, soepele luiers was begonnen aan zijn eerste slaapje op deze aarde vroeg zij de oude vrouw waar deze eigenlijk vandaan kwam.

‘Meneer Tonnema heeft mij gestuurd’, zei het oudje. Hierop viel het vrouwtje uitgeput in slaap, en toen zij ’s morgens wakker werd stond er al gekookte melk voor haar klaar. In de kamer was alles netjes opgeruimd, en naast haar lag haar zoontje een keel op te zetten omdat het ventje honger had – maar de oude vrouw was verdwenen. De moeder nam het kind aan de borst, en was blij dat het er zo knap en gezond uitzag. Haar gedachten gingen naar de overleden vader, die de kleine niet meer had mogen zien. Zij kreeg de tranen in haar ogen, knuffelde het weeskindje hartelijk, totdat er weer een glimlach op haar gezicht verscheen. Toen viel zij weer in slaap, samen met het jongetje, en toen ze wakker werd was er opnieuw melk gekookt; ook soep, dit keer, en de baby had een schone luier om.

Maar al gauw daarna was de moeder weer gezond en sterk, en kon zij weer zelf voor de kleine Augustus en zichzelf zorgen. Toen bedacht zij, dat haar zoon nu gedoopt moest worden en dat zij niemand had, die peet voor hem kon staan. En tegen

de avond, toen het donker begon te worden en uit het huisje naast haar opnieuw die mooie muziek te horen was, ging zij naar meneer Tonnema. Verlegen klopte zij aan de donkere deur, waarop hij vriendelijk 'Binnen!' riep en haar tegemoet kwam. Maar de muziek was ineens afgelopen, en in de kamer lag een boek op tafel met daarachter een ouderwetse schemerlamp; het was allemaal net als bij andere mensen.

'Ik ben naar u toe gekomen', zei vrouw Liesbet, 'om u te bedanken dat u mij dat lieve mens gestuurd hebt. Ik wil u daar ook graag voor betalen, maar dan moet ik eerst weer kunnen werken en wat verdienen. Maar op het moment heb ik een ander probleem. De jongen moet gedoopt worden. Hij moet Augustus heten, naar zijn vader; maar ik ken geen mens, en ik weet geen peter voor hem.'

'Daar heb ik ook aan zitten denken', zei haar buurman terwijl hij door zijn grijze baard streek. 'Het zou goed zijn, als er een goede, rijke peter voor hem te vinden was, die voor hem kan zorgen als het u ooit minder goed gaat. Maar ik ben ook maar een oude man alleen, ik heb weinig vrienden, en daarom kan ik u niemand aanraden, of u zou mijzelf als peter moeten willen nemen.'

De arme moeder was hier erg blij mee. Zij bedankte het mannetje, en nam hem als peter voor het kind. De zondag daarop droegen zij de kleine naar de kerk en lieten hem dopen, en bij deze gelegenheid dook ook de oude vrouw weer op en gaf hem een daalder ten geschenke. Toen de moeder die niet wilde aannemen zei de oude vrouw: 'Neem het nu maar aan, ik ben een oude vrouw en ik heb alles wat ik nodig heb. Misschien brengt de daalder het kind geluk. Het was mij een genoegen meneer Tonnema eens een plezier te doen – we zijn nog oude vrienden.'

Toen gingen ze met z'n allen naar huis. Vrouw Liesbet maakte koffie voor haar gasten, en de buurman had een taart meegebracht, zodat het nog echt een doopfeest werd. Maar toen ze gedronken en gegeten hadden en het kind al lang ingeslapen was zei meneer Tonnema bescheiden: 'Dus nu ben ik peter van de kleine Augustus. Ik zou hem met alle plezier een paleis en een zak vol goudstukken cadeau doen, maar dat heb ik niet. Het enige, wat ik kan doen, is een daalder toevoegen aan die ene,

die hij van zijn petemoei gekregen heeft. Maar verder, wat ik voor hem doen kan, dat mag niet achterwege blijven. Mevrouw Liesbet, ongetwijfeld hebt u uw zoontje al veel mooie en goede dingen toegewenst. Nu moet u goed nadenken wat volgens u het beste voor hem is, dan zal ik ervoor zorgen dat het bewaardheid wordt. U hebt voor de kleine een wens tot uw beschikking, welke u maar wilt, maar niet meer dan een, dus daar moet u goed over nadenken. Als u vanavond mijn speeldoosje hoort spelen, dan moet u die wens in het linkeroor van de kleine man fluisteren. Dan zal hij in vervulling gaan.'

Hierna nam hij haastig afscheid, en tegelijk met hem vertrok ook de petemoei. Vrouw Liesbet bleef alleen en stomverwonderd achter: als de twee daalders niet in de wieg gelegen hadden en de taart niet op tafel had gestaan, dan had ze gedacht dat het allemaal een droom was. Toen ging zij bij de wieg zitten, wiegde haar kindje heen en weer, en begon mooie wensen uit te denken. Eerst was zij van plan om hem rijk te laten worden, of mooi, of ongelooflijk sterk, of intelligent en verstandig, maar dat had allemaal bedenkelijke kanten, en tenslotte dacht zij: och, dat oude mannetje heeft gewoon een grapje willen maken, meer niet.

Intussen was het donker geworden. Het scheelde niet veel of zij was naast de wieg in slaap gevallen, moe als zij was van het onthalen van haar gasten, van de zorgen en van de vele wensen die zij bedacht had. Opeens klonk uit het huis van haar buurman delicate, zachte muziek, zo teer en zo kostelijk als men nog nooit van enige speeldoos gehoord heeft. Op dit geluid was vrouw Liesbet ineens weer klaar wakker en helder; ineens geloofde ze weer in buurman Tonnema en aan zijn doopgeschenk, en hoe langer ze nadacht en hoe meer wensen zij wilde doen, des te meer raakten haar gedachten in de war. Zij kon maar geen besluit nemen. Zij raakte helemaal overstuurd en kreeg de tranen in haar ogen, totdat de muziek gaandeweg steeds zachter en zwakker begon te klinken. Nu moest zij op staande voet haar wens uitspreken, bedacht ze, anders zou het te laat zijn en al haar kansen verspeeld.

Met een diepe zucht boog zij zich voorover naar het ventje en fluisterde in zijn linkeroor: 'Manneke van me, ik wens - ik wens', en toen de prachtige muziek al bijna weggestorven was,

schrok ze op en zei vliegensvlug: 'Ik wens dat alle mensen nooit anders kunnen dan van je houden.'

Op dit moment waren de klanken verstild en was het doodstil in de duisternis van haar kamertje. Zij viel neer bij de wieg en begon te huilen. Angstige en bange gevoelens vervulden haar, terwijl zij uitriep: 'Nu heb ik toch zeker de beste wens gedaan, die ik kan verzinnen, en nog ben ik niet zeker dat het de juiste wens was. Och, ook al zullen alle, alle mensen van je houden, niemand anders kan ooit zoveel van je houden als je eigen moeder.'

Augustus groeide op, net als andere kinderen. Het was een mooi blond kereltje, dat frank en vrij de wereld in keek, door zijn moeder verwend en overal op handen gedragen werd. Vrouw Liesbet merkte al gauw, dat haar wens op de dag dat haar kind gedoopt was in vervulling ging, want de kleine was nog maar net zo oud, dat hij kon lopen en de straat op en onder de mensen kwam, of iedereen vond hem zo knap, zo vlot en zo schrande als dat maar zelden van een kind gevonden wordt. Iedereen gaf hem een hand, keek hem in de ogen en deed iets aardigs voor hem. Jonge moeders glimlachten tegen hem, en oude besjes gaven hem appels om te snoepen, en als hij af en toe al eens kattedwaad uithaalde, dan wilde niemand geloven dat hij het gedaan had. Als er niet onderuit te komen was, dan haalden ze de schouders op en zeiden: 'Zo'n aardig baasje kun je toch eigenlijk niets kwalijk nemen.'

Mensen, wier aandacht door het knappe kereltje getrokken was, begonnen naar de moeder toe te komen, zodat zij, die tevoren weinig kennissen gehad had en dus als huisnaaister maar weinig opdrachten gekregen had, thans als de moeder van Augustus overal bekend werd en meer klanten kreeg dan zij ooit had durven hopen. Het begon haar steeds beter te gaan, en ook de jongen maakte het best; waar zij ook met hun tweeën kwamen hadden de mensen uit de buurt plezier aan het gelukkige tweetal. Zij werden overal gegroet en nagekeken.

Het fijnste voor Augustus was dat zijn peter naast hen woonde; als het avond werd riep deze hem soms bij zich in huis. Daar was het dan donker, op de zwarte schoorsteen na, waar een rood vlammetje brandde. Het oude mannetje trok het kind naar zich toe, op een dierenhuid op de vloer, en dan keken ze

samen in de zwijgende vlam, terwijl de oude lange verhalen vertelde. Niet zelden echter, als een van die lange verhalen afgesloten was en het kind erge slaap gekregen had, zodat het zijn oogjes maar net open kon houden als het in de stille donkerte naar het vuur zat te kijken, begon er uit de deemstering lieflijke, meerstemmige muziek te klinken. Als het tweetal daar langdurig en zonder iets te zeggen naar geluisterd had, dan gebeurde het dikwijls dat de hele kamer van het ene moment op het andere vervuld was van verblindend mooie kindertjes. Die vlogen met lichtgevende, gulden wicken in grote cirkels heen en weer, om elkaar heen en in paren, een soort luchtballot om zo te zeggen, — en daarbij zongen zij, wat een honderdvoudige harmonie van een en al vrolijkheid en luchtige schoonheid opleverde. Zo iets moois had Augustus nog nooit gehoord of gezien, en als hij later aan zijn kindertijd terugdacht, dan was het de stille, schemerige kamer van zijn oude peter, de rode vlam in de open haard met de bijbehorende muziek en de gouden tover van de engelachtige wezentjes en hun feestelijke capriolen, die opnieuw in zijn herinnering omhooggeweld kwam en hem heimwee bezorgde.

Intussen groeide het jongetje op, en nu begon het voor te komen, dat zijn moeder droevige uren beleefde waarin haar gedachten onwillekeurig teruggingen naar de nacht nadat haar zoon gedoopt was. Augustus dartelde onbekommerd door de straatjes in de buurt, en hij werd overal graag gezien; de mensen gaven hem noten en peren, koekjes en speelgoed cadeau, hij kreeg te eten en te drinken, hij mocht paardje rijden op ieders knie en bloemen plukken uit alle tuinen, zodat hij maar al te vaak pas 's avonds laat weer thuis kwam en dan de soep, die zijn moeder bereid had, met weezin van zich afschoof. Soms deed dat haar verdriet, en dan moest zij erom huilen; dat vond hij maar vervelend, en hij ging met een kwaad humeur naar zijn bedje. Soms las zij hem de les en gaf hem straf; dan schreeuwde hij moord en brand: alle mensen, zei hij dan, waren lief en aardig voor hem, alleen zijn moeder niet. Dat deed haar vaak erg veel verdriet, en soms was zij erg boos op haar zoon, maar als hij dan daarna lag te slapen op zijn kussen en het licht van haar kaars zijn schijnsel wierp op zijn onschuldig kindergezicht, dan verdwenen alle harde gevoelens uit haar hart en zij gaf

hem een kusje, behoedzaam, zodat hij niet wakker werd. Het was haar eigen schuld, dat alle mensen zo op Augustus gesteld waren, en vaak dacht ze verdrietig en bijna ontsteld dat het wellicht beter geweest was als ze die wens nooit gedaan had.

Op een keer stond ze toevallig bij de vensterbank met geraniums van haar buurman met een schaaftje de verwelkte bloemen uit de planten te knippen, toen ze op het erf tussen de beide huizen de stem van haar zoon hoorde. Ze boog zich voorover om hem te kunnen zien. Daar stond hij tegen de muur geleund, zag zij, met zijn knappe en ietwat verwaande gezicht; tegenover hem stond een meisje, iets groter dan hij, dat hem smekend aankeek en zei: 'Toe, wees eens lief voor me. Krijg ik een kus?'

'Geen zin', zei Augustus, en stak zijn handen in zijn zakken.

'Toe nou', hield zij aan, 'dan krijg je ook wat moois van mij.'

'Wat dan?', vroeg de jongen.

'Ik heb twee appels', zei het meisje verlegen.

Maar Augustus keerde zich van haar af en trok een lelijk gezicht.

'Appels heb ik geen zin in', zei hij uit de hoogte en maakte aanstalten om er vandoor te gaan.

Maar het meisje hield hem tegen en zei vleierend: 'Ik heb ook nog een mooie ring aan mijn vinger.'

'Laat maar eens kijken!', beval Augustus.

Zij liet hem de ring zien. Hij bekeek die nauwkeurig, waarna hij hem van haar vinger schoof en aan de zijne deed. Hij hield hem tegen het licht, en wat hij zag, beviel hem opperbest.

'Goed. Je kus kun je krijgen', zei hij achteloos en gaf het meisje een vluchtige kus op de lippen.

'Ga je nu mee? Dan gaan we spelen', zei ze aanhankelijk, terwijl ze zich aan zijn arm vastklemde.

Maar hij stootte haar van zich af, en riep opgewonden: 'Laat me nu toch eens eindelijk met rust, wil je? Ik heb andere kinderen om mee te spelen.'

Het meisje begon te huilen, en verliet aarzelend het erf; op zijn gezicht was verveling en ergernis te lezen, totdat hij de ring om zijn vinger liet ronddraaien en hem opnieuw bekeek. Toen begon hij te fluiten, en slenterde weg.

Zijn moeder bleef staan met het plantenschaartje in de hand,

geschrokken van de hardheid en hoogmoed, waarmee haar kind de liefde van anderen in ontvangst nam. Zij liet de bloemen voor wat ze waren, en stond een hele tijd hoofdschuddend voor zich uit te mompelen: 'Hij is slecht. Hij heeft geen hart.'

Maar toen Augustus even later thuis kwam en zij hem tot de orde wilde roepen, keek hij haar met zijn blauwe ogen lachend aan. Hij was zich van geen kwaad bewust, en hij begon te zingen en gekkigheid met haar te maken. Hij was zo geestig, zo aardig en lief voor haar, dat zij in de lach schoot. Nu zag ze wel in, dat je bij kinderen niet alles even ernstig hoeft op te vatten.

De kwajongensstreken van het ventje bleven overigens niet geheel en al ongestraft. Zijn peter, meneer Tonnema, dat was de enige voor wie hij respekt had, en als hij 's avonds in diens huisje kwam, en zijn peter zei: 'Vandaag is er geen vuur in de haard, en muziek is er ook niet, want de engeltjes zijn bedroefd omdat jij zo ondeugend geweest bent', dan ging hij zonder iets te zeggen weer naar buiten en naar huis. Daar gooide hij zich op bed en barstte in huilen uit, en daarna spande hij zich altijd dagen en dagenlang in om braaf en aardig te zijn.

Maar desondanks brandde het vuur in de haard steeds minder vaak, en zijn peter liet zich niet omkopen, niet met tranen en niet met lieve gebaartjes. Toen Augustus twaalf jaar geworden was, was de betovering van de engeltjes die in de kamer van zijn peter rondvlogen al niet meer voor hem dan een verre droom. Soms droomde hij er 's nachts van, en dan was hij de dag daarna dubbel brutaal en luidruchtig. Dan speelde hij als een ware veldheer zo de baas over zijn talrijke vriendjes, dat het alle perken te buiten ging.

Zijn moeder had er al lang genoeg van, dat alle mensen telkens weer tegen haar zeiden wat een geweldige zoon zij had, hoe beleefd en flink hij was: haar baarde hij alleen nog zorgen. Op een dag kwam de onderwijzer bij haar om te vertellen dat hij iemand wist, die genegen was de jongen in een andere plaats naar school te sturen en te laten studeren. Zij overlegde hierover met haar buurman, en niet veel later, op een voorjaarsmorgen, kwam er een rijtuig voorrijden. Augustus stapte in, een nieuw, fraai pak aan zijn lijf, en hij zei zijn moeder, zijn peter en de mensen uit de buurt vaarwel, nu hij in de gelegen-

heid was gesteld naar de hoofdstad te vertrekken om daar te studeren. Zijn moeder had zijn blonde haren voor de laatste maal netjes gekamd en hem haar zegen meegegeven. De paarden zetten zich in beweging, en Augustus vertrok naar den vreemde.

Een flink aantal jaren later was Augustus student geworden. Hij droeg een rode muts en een knevel, en zo kwam hij op een keer weer naar huis, omdat zijn peter hem geschreven had dat zijn moeder erg ziek was en het niet lang meer maken zou. De jongeman arriveerde 's avonds laat, en de mensen zagen met bewondering hoe hij uit het rijtuig stapte en de koetsier hem een grote, leren koffer achterna droeg naar binnen. Maar zijn moeder lag op sterven in het oude kamertje met die lage zoldering, en toen de knappe student op het witte kussen een bleek, uitgeblust gezicht zag liggen, dat tot niets anders in staat was dan hem met een zwijgende blik van de ogen te begroeten, toen viel hij schreiend op de knieën naast het ledikant. Daar kuste hij de koele handen van zijn moeder, en bleef de hele nacht lang bij haar geknield liggen, tot de handen koud en de ogen gebroken waren.

Toen ze zijn moeder begraven hadden nam meneer Tonne-
ma, zijn peter, hem bij de arm en ging hem voor naar zijn huis-
je, dat in de ogen van het jongmens nog lager en donkerder
geworden was. Zij hadden al een hele tijd bij elkaar gezeten, en
alleen de kleine raampjes gaven nog een zwak, schemerig licht
in de duisternis van de kamer, toen het oude mannetje met dun-
ne vingers door zijn grijze baardje streek en tegen Augustus zei:
'Ik zal de haard aansteken, dan hebben we geen lamp nodig.
Ik weet, dat je morgen weer weg moet, en nu je moeder over-
leden is, zullen we je voorlopig wel niet meer terugzien.'

Terwijl hij dit zei, stak hij in de open haard een vuurtje aan,
waarna hij zijn stoel dichterbij schoof. De student deed hetzelfde,
en zo bleven ze een hele poos naar de afnemende gloed van
de houtstapel zitten staren, tot de vonken er nog slechts bij tus-
senpozen vanaf sloegen. Toen zei de oude man met zachte
stem: 'Nu, het allerbeste, Augustus, en dat het je heel erg goed
mag gaan. Je hebt een goede moeder gehad, die meer voor je
betekend heeft dan je zelf wel weet. Ik zou met plezier nog wat
muziek voor je gemaakt hebben en je de zalige kleinen laten

zien, maar je weet dat dat niet meer kan. Overigens mag je ze niet vergeten, en je moet goed blijven beseffen dat ze nog altijd zingen en dat ook jij hen misschien weer eens ooit te horen kunt krijgen – wanneer je er eenmaal oprecht naar verlangt, met eenzaamheid en een onbestemd verlangen in je hart. Kom, mijn jongen, geef mij nu een hand, want ik ben oud en ik wil gaan slapen.'

Augustus gaf hem een hand, niet in staat iets te zeggen, en daarna ging hij somber terug naar het uitgestorven huisje dat zijn thuis geweest was en ging daar voor de laatste keer naar bed. Vlak voordat hij insliep meende hij uit de verte, heel zachtjes, opnieuw de lieflijke muziek uit zijn kinderjaren te horen. De volgende morgen vertrok hij, en het duurde lang, voordat er weer iets van hem werd vernomen.

Reeds spoedig daarna was hij ook zijn peter, meneer Tonne-
ma, en diens engeltjes vergeten. Overal om hem heen zwol de rijkdom van het leven aan, en hij liet zich op de golven daarvan willoos meevoeren. Geen ander kon zoals hij door het ru-
moer van de smalle straatjes rijden en met zoveel ironie in zijn blik de meisjes, die naar hem opkeken, gedag zeggen; geen ander kon zo lichtvoetig en meeslepend dansen als hij, zo vlot en chique te werk gaan bij het besturen van een rijtuig, zo luid-
ruchtig en opvallend doorzakken tijdens zomernachten in een park of tuin. Hij was de minnaar van een rijke weduwe, die hem geld gaf, kleren, paarden en alles wat hij nodig had of be-
geerde. Hij reisde in haar gezelschap naar Parijs en Rome, hij sliep in haar zijden bed, maar zijn hart ging uit naar een zacht-
moedig, blond burgermeisje, dat hij met gevaar voor lijf en leden 's nachts bezoeken bracht in de tuin van haar vader. Als hij op reis was, schreef zij hem lange, hartstochtelijke brieven.

Maar op een keer kwam hij niet meer terug. Hij had in Pa-
rijs vrienden gemaakt, en omdat zijn rijke minnares hem al lang de keel uithing en de studie hem evenzeer tegen de borst stuitte, was hij in dat verre land gebleven. Hij leidde daar het leven van de groten dezer aarde, hield er paarden, honden en vrou-
wen op na, verloor en won geld in grote hoeveelheden, en overal waren er wel mensen die hem achterna liepen, die alles deden om het hem naar de zin te maken. Dat alles nam hij met een glimlach in ontvangst, zoals hij ooit als kleine jongen de

ring van het meisje geaccepteerd had. De betovering van de wens sprak uit zijn ogen en uit zijn lippen, vrouwen omringden hem met tederheid en vrienden dweepten met hem, terwijl niemand zag – zelf merkte hij het nauwelijks – dat zijn hart leeg en inhalig geworden was en dat hij diep van binnen ziek was, erg ziek. Af en toe was hij het moe, dat iedereen maar van hem hield; dan trok hij in zijn eentje en vermomd onbekende steden door, maar overal kwam hij tot de bevinding dat de mensen onnozel waren en al te gemakkelijk voor zich in te nemen, overal vond hij de liefde een even lachwekkende aangelegenheid, zo naarstig werd zij hem achterna gedragen, zo gemakkelijk was zij tevreden te stellen. Vaak had hij een afkeer van de mensen, vrouwen evengoed als mannen, omdat zij niet trotser waren. Hij bracht hele dagen alleen door met zijn honden of op de beste jachtgronden in de bergen, en als hij dan een hert beslopen had en neergelegd, dan gaf hem dat meer voldoening dan wanneer een mooie, verwende vrouw hem het hof maakte.

Toen zag hij tijdens een zeereis op een gegeven moment de jonge vrouw van een ambassadeur, een strenge, ranke dame uit de Noordepartese adel. Temidden van het grote aantal andere deftige dames en mensen van de wereld nam zij een wonderlijk geïsoleerde positie in, trots en zwijgzaam, alsof er niemand haars gelijke was. Toen hij haar zag en observeerde scheen haar blik ook over hem slechts vluchtig en onverschillig heen te glijden, en dat gaf hem het gevoel dat hij op dat moment voor de allereerste keer begon te beseffen wat liefde eigenlijk was. Hij nam zich voor om haar voor zich te winnen, en vanaf dat ogenblik was hij elk uur van de dag in haar nabijheid en in haar gezichtsveld. Omdat ook hijzelf altijd omgeven was door een kring van mannelijke en vrouwelijke bewonderaars, die op zijn gezelschap uit waren, namen hij en de ongenaakbare schoonheid in het reisgezelschap de plaats in van een vorst en zijn vorstin. Zelfs de echtgenoot van de blondine behandelde hem met onderscheiding en deed wat hij kon om bij hem in de smaak te vallen.

Hij kreeg geen enkele kans om met de onbekende vrouw alleen te zijn, tot ergens in een zuidelijke havenstad het voltallige reisgezelschap van boord ging om een paar uur lang in de stad te passagieren en een tijdje lang weer eens grond onder de voe-

ten te voelen. Hij week geen moment van de zijde van zijn aanbedene, tot hij er in het gewoel van een druk marktplein in slaagde al converserend met haar op de grote groep achter te blijven. Talloze kleine, duistere steegjes kwamen op dit plein uit, en in één daarvan trok hij de vrouw, die het volste vertrouwen in hem had, met zich mee. Opeens merkte zij dat ze met hem alleen was; dat verontrustte haar, ook al omdat ze het gezelschap nergens meer zag. Maar hij keerde zich met een stralende uitdrukking op zijn gezicht naar haar toe, nam haar schuchtere hand in de zijne, en smeekte haar om samen met hem in dit land te blijven en er vandoor te gaan.

De vreemdelinge was bleek geworden, en hield haar ogen neergeslagen. 'Dat is niet bepaald ridderlijk', zei ze met zachte stem, 'als u het goed vindt, zal ik maar vergeten wat u gezegd heeft.'

'Ik ben helemaal geen ridder', riep Augustus uit, 'ik ben verliefd, en iemand die verliefd is, houdt nergen anders rekening mee dan met zijn geliefde, en hij wil niets anders dan in haar nabijheid zijn. Och lieveling, ga met me mee, wij zullen samen gelukkig worden.'

Met haar helderblauwe ogen keek zij hem ernstig en bestraffend aan: 'Hoe weet u eigenlijk', fluisterde zij klaaglijk, 'dat ik van u houd? Ik kan het niet ontkennen: ik heb u lief, en vaak genoeg heb ik gewenst dat u mijn man was. Maar wat kan de liefde zich toch vergissen! Nooit had ik gedacht dat ik ertoe in staat zou zijn van iemand te houden die als mens weinig achting verdient. Dan blijf ik nog duizend keer liever bij mijn man, op wie ik maar matig gesteld ben, maar die een ridder is, van een eerbaarheid en een adel waarvan u geen enkel benul heeft. En nu wil ik geen woord meer horen. U brengt mij terug naar het schip, anders roep ik vreemde mensen te hulp tegen uw onbeschaamdheid.'

En wat hij ook smeekte, wat hij ook tandenknarste, zij keerde hem de rug toe, en zou alleen op weg gegaan zijn als hij zich niet zonder iets te zeggen bij haar had gevoegd en haar naar het schip vergezeld had. Daar liet hij zijn bagage aan land brengen, zonder van wie dan ook afscheid te nemen.

Van toen af aan nam het geluk van de jongeman, die tot dusverre met liefde overstelpt was, een keer. Hij was deugd en

eerbaarheid gaan verfoeien, hij trad ze met voeten, en hij ging er behagen in scheppen eerbare vrouwen met alle kunsten, waartoe de betovering hem in staat stelde, te verleiden en niets-vermoedende mensen, die hij in minder dan geen tijd voor zich wist te winnen, uit te buiten om ze vervolgens smadelijk in de steek te laten. Hij bracht vrouwen en meisjes tot de bedelstaf om ze vervolgens te verloochenen en koos jongemannen uit voorname families om ze onherroepelijk op het slechte pad te brengen. Er was geen genieting denkbaar, of hij jaagde haar na tot ze hem tegenstond; geen liederlijke praktijken of hij bekwaamde zich erin om ze vervolgens weer op te geven. Maar in zijn hart was geen vreugde meer, en de liefde, die hem van alle kanten tegemoet kwam, vond geen weerklank in zijn diepste innerlijk.

In duisternis en wrok woonde hij in een fraai landhuis aan de zee, alwaar hij zich onledig hield met de vrouwen en vrienden, die hun opwachting kwamen maken, door de meest onvoorstelbare grillen en kwaadaardige streken het leven tot een hel te maken. Hij had er zijn zinnen op gezet de mensen te vernederen en hen alle mogelijke verachting te betonen; hij had er meer dan genoeg van omringd te zijn met liefde waar hij niet om gevraagd had, waar hij niet naar verlangde en die hij niet verdiend had. Hij was zich de waardeloosheid van zijn verspilde, onttakelde leven pijnlijk bewust – nooit had hij gegeven, uitsluitend genomen. Vaak leefde hij lange tijd in ontbering, alleen maar om naderhand in staat te zijn weer eens echt naar iets te verlangen en daaraan dan tegemoet te komen.

Onder zijn vrienden begon zich het gerucht te verbreiden dat hij ziek was en behoefte had aan rust en afzondering. Er kwamen brieven, waarvan hij er geen een las, en mensen kwamen in hun bezorgdheid aan het personeel vragen hoe hij het maakte. Maar hij zat eenzaam en zwaar verbitterd in zijn enorme vertrekken hoog boven de zee; zijn leven lag leeg en uitgebloeid achter hem, vruchteloos en zonder een spoor van liefde, net als de grauwe, zoute golven. Zoals hij daar in zijn stoel aan het hooggelegen raam zat en met zichzelf de rekening opmaakte leverde hij een afstotelijke aanblik op. Op de zeewind dreven de witte meeuwen voorbij, en hij keek ze na met lege blikken waaruit iedere vorm van vreugde en betrokkenheid verdwenen was.

Toen zijn overpeinzingen ten einde waren en hij om zijn kamerdienaar belde, lag er een harde, kwaadaardige glimlach om zijn lippen. Hij liet al zijn vrienden uitnodigen voor een feest, maar het was zijn bedoeling hen, als zij op de bewuste dag aangekomen waren, te beledigen en schrik aan te jagen met de aanblik van een leeg huis en van zijn eigen lijk. Hij had namelijk besloten zich tevoren met behulp van vergif van het leven te beroven.

Op de vooravond van het zogeheten feest stuurde hij zijn voltallig personeel het huis uit, zodat het stil werd in de ruime vertrekken. Hij begaf zich naar zijn slaapkamer, deed een krachtig vergif door een glas wijn van Cyprus, en bracht dat naar zijn lippen.

Hij stond op het punt een slok te nemen, toen er aan de deur geklopt werd. Toen hij geen antwoord gaf, ging de deur open en er kwam een oud mannetje de kamer binnen. De grijsaard ging naar Augustus toe, nam hem het volle glas uit de handen en zei met welbekende stem: 'Een goede avond, Augustus, hoe gaat het ermee?'

Volkomen verrast, geërgerd en ook enigszins beschaamd, glimlachte de jongeman hatelijk terwijl hij zei: 'Wel, wel, meeneertje Tonnema, leeft u ook nog? Dat is lang geleden, en u bent er warempel zo te zien niet ouder op geworden. Maar, mijn beste man, u komt op het moment niet erg gelegen: ik ben moe. Ik wou net een slaapmutsje nemen.'

'Dat zie ik', gaf zijn peter bedaard ten antwoord. 'Je wou een slaapmutsje nemen, en gelijk heb je, want dit is de laatste wijn waar jij nog mee geholpen bent. Maar eerst gaan wij een beetje praten, mijn jongen, en daar ik een lange reis achter de rug heb, zul je het me niet kwalijk nemen dat ik een slokje neem om mij te verfrissen.'

Met deze woorden nam hij het glas en voordat Augustus hem kon tegenhouden, bracht hij het naar zijn mond, om het in een snelle teug leeg te drinken.

Augustus was doodsbleek geworden. Hij wierp zich onbeheerst op zijn peter, schudde hem bij zijn schouders door elkaar en schreeuwde met overslaande stem: 'Weet je wel, oude man, wat je zojuist gedronken hebt?'

Meneer Tonnema knikte met zijn schrandere, grijze hoofd en

zei glimlachend: 'Zeker, voor zover ik zien kan is het wijn van Cyprus, en geen slechte ook. Je schijnt er niet slecht bij te zitten. Maar ik heb niet veel tijd – ik zal je niet lang lastig vallen, als je bereid bent naar me te luisteren.'

Verward en vol ontzetting keek de jongeman zijn peter in de heldere ogen, en verwachtte hem ieder moment in elkaar te zien zakken.

De peter ging intussen op zijn gemak in een stoel zitten, en knikte zijn jonge vriend goedmoedig toe.

'Ben je soms bang dat die slok wijn niet goed voor me is? Wees dan maar gerust! Het is aardig van je, dat je je zorgen maakt om mij. Dat had ik niet meer verwacht. Maar laat ons nu nog eens wat praten zoals in oude tijden! Ik heb de indruk dat je genoeg hebt gekregen van je gemakkelijke leventje? Dat begrijp ik best, en als ik wegga, kun je nog altijd opnieuw je glas vullen en leegdrinken. Maar eerst moet ik je iets vertellen.'

Augustus leunde tegen de muur terwijl hij luisterde naar de goede, weldadige stem van het stokoude mannetje. Met deze stem was hij sinds zijn kinderjaren vertrouwd geweest; zij riep in zijn ziel de schaduwen van het verleden opnieuw tot leven. Diepe schaamte en droefenis grepen hem aan, alsof hij oog in oog stond met de onschuld van zijn eigen kindsheid.

'Ik heb jouw vergif opgedronken', ging de oude man verder, 'omdat ik degene ben, die aan al jouw ellende schuld heeft. Jouw moeder heeft toen jij gedoopt werd een wens gedaan, voor jou, en ik heb haar wens vervuld, hoewel het een dwaze wens was. Je hoeft niet te weten wat het geweest is; het is een vloek geworden, zoals je zelf wel gemerkt hebt. Het spijt mij, dat het op deze manier gelopen is, en ik zou het maar wat graag nog eens beleven dat jij weer bij mij thuis voor de open haard zou zitten en de engeltjes zou horen zingen. Gemakkelijk is dat niet, en wellicht denk jij op dit ogenblik dat het onmogelijk is – jouw hart kan niet opnieuw gezond, rein en welgemoed worden. Het is echter wel mogelijk, en ik zou je willen vragen het te proberen. De wens van je arme moeder is je slecht bekomen, Augustus. Maar als je mij nu eens toestond ook voor jou nog een wens in vervulling te doen gaan, welke dan ook? Jij zult wel geen geld of goed begeren, en macht of vrouwenliefde evenmin – daar heb je genoeg van bezeten. Denk goed na, en

als je van mening bent dat je een betovering weet die je bedorven leven weer mooier en beter en jouzelf weer een keer blij zou kunnen maken, dan moet je die wensen!

Augustus zat in diep nadenken verzonken en zweeg. Maar hij was tezeer vermoeid en moedeloos, en dus zei hij na een poosje: 'Bedankt, peter Tonnema, maar volgens mij bestaat er geen middel om mijn leven te vereffenen. Ik kan maar beter doen wat ik van plan was, toen jij binnen kwam. Maar toch bedankt, dat je gekomen bent.'

'Ja', zei de oude man bedachtzaam, 'ik kan me indenken, dat het niet gemakkelijk voor je is. Maar misschien kun je nog eens diep nadenken, Augustus, misschien schiet je te binnen waaraan je tot nu toe het meest gebrek gehad hebt, of anders kun je je misschien die tijden van vroeger herinneren, toen je moeder nog leefde en toen je 's avonds wel eens bij mij op bezoek kwam. Toen was je toch wel af en toe gelukkig, of niet?'

'Toen wel', knikte Augustus, en als vanuit een oeroude spiegel zag het beeld van zijn stralende jeugd hem aan. 'Maar dat komt nooit meer terug, dat is onmogelijk. Ik kan niet wensen weer een kind te zijn. Dan zou alles toch maar weer van voren af aan beginnen.'

'Nee, dat zou geen zin hebben, dat is zo. Maar denk nog eens terug aan die tijd bij ons thuis, en aan dat arme meisje dat jij als student 's nachts in de tuin van haar vader placht op te zoeken; denk ook eens aan die mooie blonde vrouw, met wie je ooit een zeereis gemaakt hebt op dat schip, denk aan alle ogenblikken dat je voor korte tijd gelukkig geweest bent, en dat het leven jou mooi en waardevol toescheen. Misschien dat je kunt inzien, wat je toen zo gelukkig gemaakt heeft. Dan kun je dat wensen. Doe het nou maar, om mij een plezier te doen, mijn jongen!'

Augustus deed zijn ogen dicht en blikte terug op zijn leven, zoals iemand in een donkere gang terugkijkt naar het verre lichtpuntje waar hij vandaan gekomen is; hij zag opnieuw hoe zijn omgeving eerst helder verlicht en mooi geweest was en daarop langzamerhand steeds donkerder geworden was tot hij geheel en al door duisternis omringd was en niets hem nog verheugen kon. En hoe meer hij nadacht en zich herinnerde, des te mooier, lieflijker en begeerlijker werd het verre lichtschijnsel in

zijn ogen, totdat hij het tenslotte herkende en er tranen uit zijn ogen begonnen te stromen.

‘Ik zal het proberen’, zei hij tegen zijn peter, ‘neem de oude betovering, die mij niet geholpen heeft, van mij weg en geef mij daarvoor in de plaats dat ik van de mensen houden kan.’

Schreiend knielde hij voor zijn oude vriend neer, en reeds terwijl hij neerzonk voelde hij de liefde voor deze oude man in zijn binnenste branden, voelde hij hoe zij vertwijfeld kampte om vergeten woorden en gebaren. En de peter, die kleine man, nam hem teder in zijn armen en droeg hem naar zijn legerstede, waar hij hem neerlegde en de haren wegstreek van zijn verhitte voorhoofd.

‘Het is goed’, fluisterde hij hem zachtjes toe, ‘het is goed, mijn kind, het zal allemaal weer goed komen.’

Hierop voelde Augustus dat hij door een zware vermoeidheid overvallen werd, alsof hij van het ene moment op het andere vele jaren ouder geworden was. Hij viel in een diepe slaap, en de oude man verliet stilletjes het verlaten huis.

Augustus werd wakker van een luid rumoer, waarvan het hele huis weergalmde. Toen hij opstond en de dichtstbijzijnde deur open deed, merkte hij dat de zaal en alle overige vertrekken vol waren van zijn voormalige vrienden, die naar het feest gekomen waren en het huis leeg gevonden hadden. Zij waren geprikkeld en teleurgesteld, en hij ging ze tegemoet om ze, net als anders, weer met een glimlach en een grap voor zich te winnen; maar opeens voelde hij dat dit vermogen van hem geweken was. Ze hadden hem nog niet gezien, of ze begonnen allemaal tegen hem te schreeuwen, en toen hij hulpeloos glimlachte en afwerend zijn handen voor zich uit hield, drongen zij woedend op hem in.

‘Jij oplichter’, riep een van hen, ‘waar is het geld dat je me schuldig bent?’ En een ander: ‘En het paard dat ik je geleend heb?’ Een knappe, toornige vrouw riep: ‘Je hebt mijn geheimen overal rondgebazuind, en iedereen kent ze nu. Als je eens wist hoe ik je haat, jou smeerlap!’ En een jonge man met holle ogen en een vertrokken gezicht krijste: ‘Weet je wel, wat jij van mij gemaakt hebt, jij Satan, jij bederver van de jeugd?’

En zo ging het maar door, iedereen overstelpte hem met

smaad en grimmige verwijten, iedereen had gelijk, en velen sloegen hem, en toen zij vertrokken en bij hun vertrek de spiegels kapotsloegen en een groot deel van zijn kostbaarheden meenamen, kwam Augustus overeind, een geslagen en onteerde figuur. Toen hij zijn slaapkamer binnenging en om zich te gaan wassen in de spiegel keek, blikte zijn eigen gezicht hem flets en lelijk tegemoet: zijn rode ogen traanden, en er druppelde bloed van zijn voorhoofd.

'Dat is de vergelding', zei hij bij zichzelf en waste het bloed van zijn gezicht. Hij was nog maar net een beetje bij zinnen gekomen, toen het huis opnieuw van rumoer vervuld werd en mensen de trappen op kwamen stormen: geldschietters, aan wie hij zijn huis in onderpand gegeven had, een echtgenoot, wiens vrouw hij verleid had, vaders, wier zonen door zijn toedoen in liederlijkheid en ellende verzeild geraakt waren, ontslagen bedienden en dienstmeisjes, politieagenten en advocaten; een uur naderhand zat hij geboeid in een rijtuig om naar de gevangenis gebracht te worden. Op de achtergrond waren de mensen aan het schreeuwen en spotliedjes aan het zingen; door het raampje smees een straatjongen de gevangene een handvol drek in het gezicht.

Ineens gonsde het in de stad van de schanddaden van deze man, die zovelen gekend hadden en liefgehad. Geen wandaad, waarvan hij niet beschuldigd werd, en geen, die hij ontkende. Mensen die hij al lang vergeten was stonden voor de rechters en voerden dingen aan die hij jaren geleden gedaan had; bedienden, die geschenken van hem ontvangen hadden en hem daarenboven nog bestolen hadden ook, kwamen de geheimen van zijn euvelheden openbaar maken en ieders gezicht was vervuld van afschuw en haat. Niemand van de aanwezigen sprak in zijn voordeel, voerde punten in zijn voordeel of tot zijn verontschuldiging aan, of herinnerde zich van hem ook maar iets goeds.

Hij liet het allemaal over zich heen komen. Gedwee liet hij zich van de cel tot voor de rechters en de getuigen geleiden, verbaasd en treurig keek hij met zieke ogen naar de vele boze, opgewonden en hatelijke gezichten, en bij ieder daarvan ontdekte hij onder de bovenlaag van haat en verwrongenheid een verborgen glans van charme en warme hartelijkheid. Al deze

mensen hadden vroeger van hem gehouden, maar hij van geen hunner; nu vroeg hij hun allemaal om verontschuldiging en probeerde zich bij ieder van hen iets goed te herinneren.

Tenslotte werd hij in de gevangenis geworpen, waar niemand hem mocht bezoeken. Daar voerde hij in koortsdromen gesprekken met zijn moeder en met zijn eerste geliefde, met zijn peter Tonnema en met de dame van het schip; en als hij weer bijkwam en ondraaglijke dagen sleet in eenzaamheid en verlatenheid leed hij alle pijnen van heimwee en uitstoting, dan smachtte hij naar de aanblik van mensen zoals hij nooit tevoren gesmacht had naar genot of bezit.

Toen hij uit de gevangenis kwam was hij ziek en oud, en niemand kende hem nog. De wereld ging haar gang, de mensen reden te paard en in rijtuigen door de smalle straatjes, ze flaneerden rustig rond, terwijl er vruchten en bloemen, speelgoed en kranten te koop werden aangeboden – maar om Augustus bekommerde zich niemand. Mooie vrouwen die hij vroeger bij muziek en champagne in zijn armen gehouden had reden hem in equipages voorbij, en achter hun rijtuig zochten de stofwolken elkaar op over Augustus heen.

Maar de vreselijke leegte en eenzaamheid die hem midden in zijn leven vol schittering en praal verstikt hadden waren nu geheel en al verdwenen. Als hij in de poort van een huis ging staan om eventjes beschutting te zoeken voor de brandende zon, of als hij op het erf van een achterhuis om een slok water vroeg, dan verbaasde hij zich erover hoe nors en vijandig de mensen naar hem luisterden, dezelfde mensen die vroeger zijn trotse en liefdeloze woorden dankbaar en met stralende ogen beantwoord hadden. Hij echter werd nu verheugd, aangegrepen en ontroerd door de aanblik van ieder mens, hij had de kinderen lief als hij ze zag spelen en naar school gaan, hij had de oude mensen lief als ze voor hun huisje op de bank zaten en hun uitgebluste handen warmden aan de zonneschijn. Zag hij een jonge kerel, die een meisje met blikken vol verlangen na keek, een werkman die na zijn werk thuis kwam en zijn kinderen op zijn armen nam, een deftige intelligente arts die stil en gehaast in zijn rijtuig voorbijgereden kwam en onderwijl aan zijn zieken dacht of zelfs een arm, schamel gekleed hoertje dat 's avonds in de buitenwijken stond te wachten onder een lan-

taarnpaal en zelfs hem, de verschoppeling, haar liefde aanbood, — dan waren dat allemaal broeders en zusters van hem; elk droeg de herinnering aan een geliefde moeder met zich mee, aan een betere afkomst of de verborgen tekenen waaruit een mooiere of edeler bestemming sprak. Ieder van hen was hem even lief en achtenswaardig, gaf hem aanleiding tot nadenken, en geen van hen was slechter dan hij zichzelf voelde.

Augustus besloot de wereld door te trekken en ergens een plaats te zoeken waar hij de mogelijkheid zou hebben de mensen op de een of andere manier van dienst te zijn en hun zijn liefde te tonen. Hij moest eraan wennen dat het niemand meer blij maakte hem te zien; zijn gezicht was ingevallen, zijn kleding en schoeisel waren die van een bedelaar, en ook zijn stem, zijn manier van lopen leken in generlei opzicht meer op dat wat ooit de mensen verheugd en betoverd had. Kinderen waren bang voor hem omdat zijn verwarde, grijze baard zo lang was; goedgeklede mensen schuwden zijn gezelschap omdat zij zich dan slecht op hun gemak en verontreinigd voelden, en de armen wantrouwden hem als een vreemdeling die hun het weinige dat zij bezaten voor de neus kwam wegstapen. Op deze manier was het geenszins gemakkelijk voor hem de mensen te dienen. Maar hij leerde bij, hij liet zich niet zo gauw uit het veld slaan. Hij zag een klein kind zich uitrekken naar de deurklink van een bakkerswinkel zonder dat het er met zijn handjes bij kon komen. Dan kon hij helpen, en soms was er ook nog iemand anders, die nog armer was dan hij zelf, een blinde of een lamme, — en zo iemand kon hij dan onderweg een beetje helpen en goed doen. En als hij dat niet kon, dan gaf hij toch met genoegen het weinige dat hij bezat — een heldere, goedmoedige blik en een broederlijke groet, een gebaar van begrip en medelijden. Op zijn wegen leerde hij aan de mensen te zien, wat zij van hem verwachtten, wat hun plezier zou doen: bij de een een luide, montere groet, bij de ander een stille blik en bij weer een ander dat men bij hem uit de buurt bleef en hem met rust liet. Hij stond er iedere dag weer van verbaasd hoeveel ellende er op de wereld was en hoeveel genoeg de mensen toch konden beleven, en hij vond het heerlijk en verrukkelijk telkens weer te zien hoe er bij iedere vorm van leed een blijde lach was, bij elke doodsklok een kinderliedje, bij elk gebrek en laagheid een

vriendelijke opmerking, een grap, een troostend woord of een glimlach te vinden was.

Hij vond dat het menselijk leven voortreffelijk was ingericht. Als hij ergens een hoek omsloeg en er kwam hem een horde schooljongens tegemoet gedarteld, wat schitterde er dan een moed, een levenslust en een jeugdige schoonheid uit al die ogen! En als ze hem al een beetje lastig vielen en plaagden, dan was dat zo erg niet: het was zelfs begrijpelijk, want als hij zichzelf in de ruit van een uitstalkast of bij het drinken uit een fonteintje weerspiegeld zag vond hij ook dat hij er erg verlopen en armzalig uitzag. Nee, voor hem kon er geen sprake van zijn bij de mensen in de smaak te vallen of macht uit te oefenen – dat had hij wel gezien. Op dit moment vond hij het mooi en stichtelijk anderen zich met volle overtuiging te zien omhoogwerken langs de wegen die hijzelf gevolgd had, en hij vond het een wonderbaarlijk schouwspel dat alle mensen met zoveel energie, trots en vreugde hun doeleinden nastreefden.

Intussen werd het winter en daarna weer zomer. Augustus lag geruime tijd ziek in een armenziekenhuis en hier smaakte hij stil en dankbaar het geluk, te zien hoe arme, gevelde mensen taai en energiek met tal van wensdromen zich aan het leven vastklampten en de dood overwonnen. Het was iets heerlijks op de trekken van de zware zieken de lijdzaamheid te zien gedijen en in de ogen van hen die aan de beterhand waren de felle lust tot leven; mooi waren ook de verstilde, waardige gezichten van de gestorvenen, en mooier dan dit alles waren liefde en geduld van de knappe, propere verpleegsters. Maar ook deze periode liep ten einde, de herfstwind blies, en Augustus zwierf verder, de winter tegemoet. Hij werd aangegrepen door een eigenaardige ongedurigheid, toen hij zag hoe oneindig langzaam hij vooruit kwam: hij wilde immers nog overal komen en nog zoveel, zoveel mensen in de ogen kijken. Zijn haar was grijs geworden, en zijn ogen glimlachten verdwaasd achter hun rode, ziekelijke oogleden; mettertijd was ook zijn geheugen vertroebeld, zodat hij de indruk had de wereld nooit anders gezien te hebben dan op dat moment; maar hij was tevreden, en vond de wereld zonder meer fantastisch en waard om van te houden.

Zo kwam hij bij het aanbreken van de winter aan in een stad; de sneeuw joeg door de donkere straten, en een paar ver-

late straatjongens gooiden met sneeuwballen naar de zwerver, maar voor het overige was alles reeds verzonken in avondlijke rust. Augustus was erg moe, toen hij in een smal straatje kwam. Hij had het gevoel dat hij het hier goed kende, en in het volgende straatje zag hij ineens het huis van zijn moeder en het huis van zijn peter Tonnema, klein en oud in de kille sneeuwacht, en bij zijn peter was een van de vensters verlicht. Rood en vredig schemerde het in de winternacht.

Augustus ging naar binnen en klopte op de kamerdeur. De kleine, oude man kwam hem tegemoet en bracht hem zonder iets te zeggen de kamer binnen, waar het warm was en stil. In de schoorsteen brandde een helder vuurtje.

'Heb je honger?', vroeg zijn peter. Maar Augustus had geen honger; hij schudde met een glimlach zijn hoofd.

'Maar moe ben je zeker wel?', vroeg zijn peter weer, en hij spreidde een oude huid uit op de vloer, en daarop gingen de beide oude mensen naast elkaar zitten en staarden in de vlammen.

'Je hebt een verre weg achter de rug', zei de peter.

'Och, het is allemaal erg mooi geweest. Ik ben alleen een beetje moe. Mag ik hier slapen? Dan ga ik morgen weer verder.'

'Dat is goed, ja. En wil je niet weer eens de engeltjes zien dansen?'

'De engeltjes? O ja, best wel, als ik ooit weer een kind geworden ben.'

'We hebben elkaar al lang niet meer gezien', begon zijn peter opnieuw. 'Je bent zo knap geworden, je ogen zijn weer even goed en zacht als vroeger, toen je moeder nog leefde. Het is aardig van je, dat je me bent komen opzoeken.'

In zijn gescheurde kleren zat de zwerver ineengedoken naast zijn vriend. Nog nooit was hij zo moe geweest, en de heerlijke warmte en de gloed van het vuur brachten hem in verwarring, zodat hij niet meer zo'n duidelijk onderscheid kon maken tussen vroeger en nu.

'Peter Tonnema', zei hij, 'ik ben weer eens stout geweest, en moeder thuis heeft gehuild. Jij moet met haar gaan praten, en haar zeggen dat ik weer braaf wil worden. Zul je dat doen?'

'Zeker', zei zijn peter, 'wees nou maar stil: zij houdt immers

van je.'

Nu was het vuur bijna uitgebrand, en Augustus staarde in de zwakke gloed met dezelfde grote, slaperige ogen als lang geleden in zijn kindertijd. De peter nam zijn hoofd in zijn schoot, en in de duistere kamer klonk zacht en verrukkelijk verfijnde, opgewekte muziek. Duizend kleine, stralende geesten kwamen aangezweefd en kringelden blijmoedig in kunstige arabesken om elkaar heen en twee aan twee door de lucht. En Augustus keek en luisterde, en zette al zijn tedere kinderzintuigen wijd open voor het hervonden paradijs.

Op een gegeven moment had hij het gevoel, dat zijn moeder hem geroepen had; maar hij was te moe, en bovendien had zijn peter hem immers beloofd met haar te zullen praten. En toen hij ingeslapen was, vlijde zijn peter zijn handen aaneen en legde zijn oor tegen zijn verstilde hart, tot het in het kamertje overal en helemaal nacht geworden was.

De dichter

Men vertelt dat de chinese dichter Han Foek in zijn jeugd bezielde was van een wonderlijke drang alles te leren en zich in alles te vervolmaken wat tot de dichtkunst in betrekking staat. In de tijd dat hij nog in zijn geboorteplaats aan de Gele Rivier woonde was hij op zijn eigen wens en met de hulp van zijn ouders, die hem een tedere liefde toedroegen, verloofd met een meisje van goeden huize, en het huwelijk zou nu weldra op een gunstige datum vastgesteld worden. Han Foek was destijds ongeveer twintig jaren oud, een knappe jongeman met een grote bescheidenheid en aangename omgangsvormen, thuis in de wetenschap en in weerwil van zijn jeugdige leeftijd reeds op grond van een groot aantal voortreffelijke gedichten bekend bij de letterkundigen van zijn geboortestreek. Hij was niet bepaald rijk, maar had toch een toereikend vermogen in het vooruitzicht dat door de bruidschat van zijn verloofde nog uitgebreid zou worden; daar deze verloofde bovendien zeer schoon en deugdzaam was leek er aan het geluk van de jongeman in het geheel niets meer te ontbreken. Desalniettemin was hij niet volkomen tevreden, want zijn hart was vervuld van de eierzucht een volmaakt dichter te worden.

Toen gebeurde het op zekere avond dat er een lampionnenfeest op de rivier werd aangericht. Han Foek wandelde in zijn eentje aan de overzijde van de rivier. Hij stond tegen de stam geleund van een boom, die zich over het water boog, en zag in de spiegel van de rivier duizend lichtjes drijven en vibreren, hij zag hoe mannen, vrouwen en jonge meisjes elkaar op de boten en vloten begroetten terwijl zij in hun feestelijke kleding straalden als bloemen, hij hoorde het zwakke gemurmel van het lichtbeschenen water, het gezang der zangeressen, het ruisen van de harpen en de heerlijke klank der fluitspelers, en boven dat alles zag hij de blauwe nacht zweven als het gewelf van een tempel. Toen de jongeman als eenzaam toeschouwer al naar het hem liefde al deze schoonheid in ogenschouw nam, voelde hij zijn hart kloppen. Maar hoezeer hij ook verlangde zich erbij te voegen om in gezelschap van zijn ver-

loofde en zijn vrienden van het feest te genieten, de begeerte om dit alles als een belangeloze toeschouwer in zich op te nemen en weer te geven in een zonder meer volmaakt gedicht was nog veel vuriger: de blauwe tint van de nacht, het lichtspel van het water even goed als de genoegens van de feestelingen en het onbestemde verlangen van de zwijgende toeschouwer, die tegen de stam van de overhangende boom aan de oever geleund staat. Hij kwam tot de bevinding dat alle geesten en alle genoegens van deze aarde hem toch nooit geheel gezond en opgewekt van hart konden maken, dat hij ook midden in het leven altijd eenzaam zou blijven, toeschouwer en vreemdeling om zo te zeggen, en ook merkte hij dat zijn ziel als enige onder vele anderen zodanig aangelegd was dat hij niet anders kon dan tegelijkertijd de schoonheid van de aarde en het verborgen verlangen van de vreemdeling te ondergaan. Een en ander stemde hem bedroefd en hij dacht over deze aangelegenheid na; zijn gedachten kwamen hierop neer, dat wáár geluk en diepgaande bevrediging voor hem slechts weggelegd waren wanneer het hem eenmaal gelukken zou de wereld op een dermate volmaakte wijze in gedichten te weerspiegelen, dat hij in deze spiegelbeelden de wereld zelf zou bezitten in gelouterde en vereeuwigde vorm.

Han Foek wist nauwelijks of hij nog wakker was dan wel ingesluimerd, toen hij een licht gerucht vernam en naast de boomstam een onbekende zag staan, een oude man met een violet gewaad en eerbiedwaardige gelaatstrekken. Hij kwam overeind en begroette hem met de groet, die grijsaards en voorname mensen toekomt; maar de vreemdeling glimlachte en zei enkele verzen waarin alles wat de jonge man zoëven gevoeld had zo volmaakt en zo schoon was uitgedrukt volgens de regels van de grote dichters, dat het hart van de jongeling van louter verwondering stil bleef staan.

‘O, wie zijt gij’, riep hij uit, terwijl hij een diepe buiging maakte, ‘dat gij in mijn ziel kunt blikken en schonere verzen zegt dan ik ooit van al mijn leraren vernomen heb?’

De vreemdeling glimlachte andermaal de glimlach der volkomenen en zei: ‘Indien je dichter worden wilt, kom dan naar mij. Mijn hut zul je vinden bij de bron van de grote rivier in de noordwestelijke bergen. Mijn naam is Meester van het Volko-

men Woord.'

Met deze woorden begaf de oude man zich in de smalle schaduw van de boom en was spoedig daarna verdwenen, en Han Foek die vergeefs naar hem zocht zonder nog een spoor van hem aan te treffen geloofde nu stellig dat het allemaal een droom van vermoedheid geweest was. Hij haastte zich naar de boten om het feest bij te wonen, maar tussen gesprekken en fluitspel door vernam hij telkens weer de geheimnisvolle stem van de vreemdeling; het was net of zijn ziel tesamen met hem vertrokken was, want hij zat als een vreemde met dromerige ogen temidden van de feestgangers die hem plaagden met zijn verliefd gedrag.

Enkele dagen later maakte Han Foeks vader aanstalten om zijn vrienden en magen bijeen te roepen: de dag voor de bruiloft zou vastgesteld worden. Ineens verzette de bruidegom zich en zei: 'Vergeef mij als ik de indruk wek inbreuk te maken op de gehoorzaamheid welke een zoon zijn vader verschuldigd is. U weet echter hoezeer ik ernaar verlang mij in de kunst der dichters te onderscheiden, en ook al heb ik vrienden die mijn gedichten prijzen, ik weet maar al te goed dat ik nog een beginneling ben en mij nog in de eerste fasen van mijn weg bevind. Daarom verzoek ik u dringend mij toe te staan me nog voor enige tijd in de eenzaamheid te begeven en mijn studies te vervolgen, want ik heb de indruk dat wanneer ik een vrouw heb en een huis om te besturen, dit mij van genoemde zaken zal afhouden. Op dit moment echter ben ik nog jong, zonder andere verplichtingen, en ik zou nog gaarne een tijdlang uitsluitend leven voor mijn dichtkunst, die mij naar ik hoop vreugde en roem zal brengen.'

Zijn woorden vervulden zijn vader met verbazing en hij zei: 'Het kan niet anders of jij hebt deze kunst lief boven al het andere, als je zelfs je bruiloft wilt laten verzetten om harentwille. Of is er misschien iets tussen jou en je verloofde gekomen? Zo ja, zeg het mij, opdat ik je helpen kan om haar te verzoenen ofwel een andere bruid voor jou te zoeken.'

Maar de zoon bezwoer dat hij niet minder dan vroeger van zijn verloofde hield, en dat zelfs geen schaduw van een twist tussen hen was gevallen. En tegelijkertijd vertelde hij zijn vader dat hij in een droom op de dag van het lampionnenfeest een mees-

ter had leren kennen, en dat de wens bij hem in de leer te gaan voor hem alle geluk van de wereld overschaduwde.

'Welaan', zei de vader, 'in dat geval geef ik je een jaar. In deze tijd kun je je droom najagen, want misschien is die jou wel door een god gezonden.'

'Het kunnen ook twee jaren worden,' zei Han Foek weifelend, 'wie weet?'

Toen liet zijn vader hem gaan met droefheid in het hart, maar de jongeling schreef zijn verloofde een brief, nam afscheid en vertrok.

Toen hij lange tijd rondgezworven had bereikte hij de bron van de rivier, en daar trof hij in volledige afzondering een bamboehut aan. Voor die hut zat op een mat van vlechtwerk de oude man, die hij aan de oever bij de boomstam gezien had. Hij zat op de luit te spelen, en toen hij zijn gast eerbiedig naderbij zag komen verhief hij zich niet. Hij glimlachte slechts en liet zijn vingers teder over de snaren spelen; een toverachtige muziek stroomde als een zilveren wolk door het dal, zodat de jongeling bleef staan om zich te verbazen en in de verrukking van zijn verwondering al het overige vergat tot de Meester van het Volkomen Woord zijn kleine luit neerlegde en de hut binnenging. Eerbiedig ging Han Foek hem na, en bleef bij hem als dienaar en leerling.

Er ging een maand voorbij. Toen had hij geleerd alle liederen die hij tot dusverre gedicht had te verachten en hij bande ze uit zijn geheugen. En nogmaals na maanden bande hij ook de liederen die hij thuis geleerd had van zijn leraren uit zijn geheugen. De Meester zei vrijwel nooit een woord tegen hem, zwijgend onderrichtte hij hem in de kunst van het luitspel, totdat het gehele wezen van de leerling doordrongen was van muziek. Op een keer maakte Han Foek een gedichtje, waarin hij de vlucht van twee vogels langs de herfsthemel beschreef en waarin hij welbehagen vond. Hij durfde het niet aan de Meester te laten zien, maar op een avond zong hij het terzijde van de hut, en de Meester hoorde het. Hij zei echter geen woord. Hij speelde alleen zachtjes op zijn luit, en al gauw werd de lucht koel en de schemering verhaast, er stak een schrale wind op hoewel het midden in de zomer was, en langs de grijs geworden hemel vlogen twee reigers in het machtige onbestemde verlangen der

trekvogels; het was allemaal zoveel mooier en volmakter als de verzen van de leerling dat deze verdrietig werd en zich zo waardeloos voelde dat hij niet wist wat te zeggen. Zo deed de grijsaard iedere keer, en toen er een jaar verstreken was, had Han Foek bijna volmaakt leren luitspelen, maar de kunst van het dichten kwam hem steeds moeilijker en verhevener voor.

Toen er twee jaren voorbij waren voelde de jongeling een heftig verlangen naar zijn verloofde, en hij verzocht de Meester hem te laten vertrekken.

De Meester knikte glimlachend. 'Je bent vrij', zei hij, 'en je kunt gaan waarheen je wilt. Je kunt terugkomen en je kunt wegblijven, precies zoals het jou belieft.'

Toen ging de leerling op reis en trok zonder ophouden verder tot hij op een morgen in de schemering aan de oever thuis stond en over de gewelfde brug heen een blik wierp op zijn vaderstad. Onopgemerkt sloop hij de tuin van zijn vader binnen en hoorde door het raam van de slaapkamer hoe zijn vader ademhaalde in zijn slaap, en daarna ging hij op zijn tenen de boomgaard bij het huis van zijn verloofde binnen; hij klom tot boven in een perenboom en van daaruit zag hij zijn bruid in haar kamer staan, bezig haar haren te kammen. En terwijl hij al deze dingen die hij met zijn ogen zag vergeleek met het beeld dat hij er zich in zijn heimwee van geschilderd had werd hem duidelijk dat hij ondanks alles toch voorbestemd was tot dichter, en hij zag in dat er in dichtersdromen een schoonheid en gratie schuilt welke men in de dingen van de werkelijkheid vergeefs zoekt. Hij klom uit de boom en vluchtte de tuin uit en de brug over, weg van zijn vaderstad om terug te keren naar het hooggelegen dal in het gebergte. Daar zat zoals de eerste keer de oude Meester voor zijn hut op de bescheiden mat en tokkelde met zijn vingers de luit, en in plaats van een begroeting zei hij twee verzen over de gelukzaligheid van de kunst, zo diep en welluidend dat de ogen van de jongen vol tranen stroomden.

Wederom bleef Han Foek bij de Meester van het Volkomen Woord, die hem, nu hij de luit beheerste, les gaf op de cither, en de maanden slonken weg als sneeuw in de westenwind. Nog tweemaal gebeurde het dat hij door heimwee overmand werd. De ene keer liep hij 's nachts heimelijk weg, maar nog voordat hij de laatste bocht van het dal bereikt had liep de nachtwind

over de cither die in de deur van de hut hing, en de tonen zweefden hem achterna en riepen hem terug zonder dat hij ze kon weerstaan. Maar de andere keer droomde hij dat hij een jonge boom plantte in zijn tuin, en zijn vrouw stond erbij, en zijn kinderen begoten de boom met wijn en melk. Toen hij ontwaakte scheen de maan zijn kamer binnen. In opperste verwarring stond hij op en zag hoe naast hem de Meester lag te sluimeren terwijl zijn grijze baard zachtjes bewoog; opeens werd hij overvallen door bittere haatgevoelens jegens deze man die, dacht hij ineens, zijn leven verwoest had en hem zijn toekomst ontnomen had. Hij stond op het punt zich op hem te werpen en hem te vermoorden, toen de grijsaard zijn ogen opsloeg en meteen begon te glimlachen met een zachtmoedigheid, zo verfijnd en droevig, dat de leerling ontwapend werd.

‘Vergeet niet, Han Foek’, zei de oude man zacht, ‘je bent vrij om te doen wat je belieft. Je kunt naar huis gaan en bomen planten, je kunt mij haten en doodslaan, het komt er allemaal niet zo erg op aan.’

‘Ach, hoe zou ik u kunnen haten’, riep de dichter hevig bewogen uit, ‘dat is net zoiets alsof ik de hemel zelf zou willen haten.’

En hij bleef en leerde de cither bespelen, en daarna de fluit, en naderhand begon hij op aanwijzingen van de Meester gedichten te maken. Langzamerhand leerde hij die geheime kunst schijnbaar niets te zeggen als wat eenvoudig en simpel was, maar daarmee de ziel van de luisteraars te beroeren zoals de wind het watervlak. Hij beschreef de komst van de zon zoals zij weifelt aan de rand van het gebergte, het geruisloze verschieten van de vissen zoals zij zich gelijk schaduwen onder water verplaatsen, of ook het wiegen van een jonge wilgeboom in de lentewind, en wie luisterde had het gevoel dat het niet alleen de zon, het spel der vissen of het gefluister van de wilgeboom alleen was, maar de hemel en de wereld schenen telkens voor een ogenblik in volmaakte muziek samen te klinken, en elke toehoorder dacht daarbij met genoegen of smart aan datgene dat hij liefhad of haatte, de knaap aan het spel, de jongeling aan de geliefde en de grijsaard aan de dood.

Han Foek wist niet meer hoeveel jaren zijn verblijf bij de Meester aan de bron van de grote rivier nu geduurd had; vaak

had hij de indruk dat hij pas de vorige avond dit dal binnengetreden was om door het snarenspeel van de oude man verwelkomd te worden; vaak ook dacht hij dat alle generaties en tijdperken der mensen achter zijn rug waren weggevallen en inhoudsloos geworden.

Toen werd hij op zekere morgen alleen wakker in de hut, en waar hij ook zocht en riep, de Meester was verdwenen. Het leek wel of van de ene dag op de andere de herfst gekomen was, er rukte een schrale wind aan de oude hut, en boven de kam van het gebergte vlogen grote zwermen trekvogels, hoewel het hun tijd nog niet was.

Toen nam Han Foek de kleine luit met zich mee en daalde af naar het land waar hij geboren was, en telkens als hij mensen ontmoette begroetten zij hem met de groet die grijsaards en voorname mensen toekomt, en toen hij in zijn vaderstad kwam waren zijn vader, zijn verloofde en zijn gehele familie gestorven. Andere mensen woonden in hun huizen. Maar 's avonds werd er op de rivier het lampionnenfeest gevierd, en de dichter Han Foek stond aan de overzijde waar het donker was tegen de stam van een oude boom geleund, en toen hij begon te spelen op zijn kleine luit zuchtten de vrouwen en keken vol verrukking en beklemming de nacht in, en de jonge mannen riepen de luitspeler die zij nergens vinden konden toe dat nog niemand van hun ooit zulke tonen van een luit gehoord had. Han Foek echter glimlachte. Hij keek in het water van de rivier, waar de spiegelbeelden van de duizend lampions dreven; en evenals hij de spiegelbeelden niet langer kon onderscheiden van de werkelijke lampions, evenzo zag hij in zijn ziel geen onderscheid tussen dit feest en dat eerste, toen hij hier als jongeling gestaan had en de woorden van de onbekende Meester vernomen had.

De droom van de fluit

'Hier', zei mijn vader, terwijl hij mij een kleine benen fluit ter hand stelde, 'die is voor jou. Vergeet je oude vader niet als je in verre landen de mensen met je spel verkwikt. Het is hoog tijd dat je de wereld leert kennen en iets opsteekt. Deze fluit heb ik voor je laten maken omdat je geen lust hebt tot enig ambacht, je wilt alleen maar zingen. Alleen één ding, denk eraan dat je altijd mooie en beminnelijke liederen ten gehore brengt; anders zou het jammer zijn van de gave die God je heeft geschonken.'

Mijn goede vader begreep weinig van muziek, hij was geleerde; volgens hem behoefde ik maar op dat mooie fluitje te blazen, dan was het al goed. Dat geloof wilde ik hem niet ontnemen, dus bedankte ik hem, stak de fluit bij me en nam afscheid.

Ons dal kende ik tot en met de grote molenhoeve; van daar af begon dus de wereld, en zij beviel mij opperbest. Er was een moegevlogen bij op mijn mouw komen zitten, en die droeg ik met mij mee, om later als ik de eerste keer zou rusten met een een bode te hebben die thuis de groeten zou kunnen overbrengen.

Bossen en weilanden vergezelden mij op mijn weg, en de rivier stroomde onverstoord mee; ik zag dat de wereld weinig verschilde van wat ik thuis gekend had. Bomen en bloemen, korenaren en hazelaars spraken mij aan, ik stemde in met hun liedjes, en net als thuis begrepen zij mij; toen werd ook mijn bij weer wakker, kroop langzaam omhoog tot op mijn schouder, vloog op en cirkelde tweemaal met haar aangename zoemtoon om mij heen om daarna rechtstreeks koers te zetten naar mijn geboorteplaats.

Daar kwam een jong meisje uit het bos te voorschijn, zij droeg een korfje in haar hand en een breedgerande strohoed op haar hoofd.

'Goede morgen', zei ik tegen haar, 'waar gaat de reis naar toe?'

'Ik moet de maaiers hun eten brengen', zei ze en kwam naast me lopen. 'En waar wil jij vandaag nog heen?'

'Ik trek de wijde wereld in, mijn vader heeft mij gestuurd.'

Hij vindt dat ik maar wat voor de mensen moet blazen op mijn fluit, maar dat kan ik nog niet zo goed, ik moet het eerst leren.'

'Zo, zo. En wat kun je dan eigenlijk wel? Iedereen moet toch iets kunnen.'

'Niks bijzonders. Ik kan liedjes zingen.'

'Wat voor liedjes dan wel?'

'Allerhande liedjes, weet je wel, voor de morgen, voor de avond en voor alle bomen en beesten en bloemen. Op dit moment bijvoorbeeld zou ik een leuk liedje kunnen zingen van een jong meisje, dat komt uit het bos te voorschijn om de maaiers hun eten te brengen.'

'Kun jij dat? Zing het dan eens!'

'Ja maar, hoe heet je eigenlijk?'

'Brigitte.'

Toen zong ik het lied van de knappe Brigitte met haar strohoed, en wat ze in haar mandje heeft, en hoe de bloemen haar nakijken, en de blauwe winde aan het tuinhcek smacht naar haar, en al die dingen meer. Zij lette ernstig op en zei dat het goed was. En toen ik haar vertelde dat ik honger had, haalde zij het deksel van haar mandje en nam er voor mij een stuk brood uit. Toen ik er een hap uit nam en onderwijl stevig doorstapte zei zij ineens: 'Onder het lopen moet je niet eten. Alles op zijn tijd.' En we gingen in het gras zitten, ik at mijn brood en zij keek naar mij, met haar bruine handen gevouwen om haar knieën.

'Wil je nog wat voor me zingen?' vroeg ze toen ik klaar was.

'Dat wil ik best. Wat dan?'

'Van een meisje, en die haar schat is er van door, en zij is bedroefd.'

'Nee hoor, dat kan ik niet. Dat weet ik toch niet, hoe dat is, en bovendien moet je zo bedroefd niet zijn. Mijn vader heeft gezegd dat ik altijd alleen maar mooie en beminnelijke liedjes ten gehore mag brengen. Ik zal zingen over de koekkoek of de vlinder.'

'En van de liefde weet je niets?' vroeg ze toen.

'Van de liefde? Zeker wel, dat is het mooiste van allemaal.'

En even later begon ik te zingen over de zonnestraal, die de rode papavers lief heeft, en hoe hij ermee speelt en een en al vreugde is. En van de wijfjesvink, als die op de vink wacht, en

als hij komt, dan doet ze alsof ze schrikt en vliegt weg. En ik zong verder van het meisje met de bruine ogen en van die jongen, die eraan gelopen komt en zingt en in ruil daarvoor brood ten geschenke krijgt; maar nu wil hij geen brood meer, hij wil een kus van de juffrouw en wil haar in haar bruine ogen kijken, en hij zingt net zo lang zonder op te houden, tot ze begint te glimlachen en hem met haar eigen lippen de mond snoert.

Toen neeg Brigitte zich voorover en snoerde mij met haar eigen lippen de mond; zij deed haar oogjes toe en deed ze weer open, en ik keek van vlakbij in die bruine gulden sterretjes, waarin ikzelf weerspiegeld werd en ook nog wat witte weidebloemen.

'De wereld is erg mooi', zei ik, 'mijn vader had gelijk. Maar nu zal ik je helpen dragen, dat we bij jouw mensen komen.'

Ik nam haar mandje, en we gingen verder, haar voetstappen klonken goed bij de mijne en haar opgewekte stemming paste bij die van mij, en het bos roerde zich deftig en koel van boven op de berg; nog nooit was ik met zoveel genoegen voortgetrokken. Een hele tijd zong ik monter verder, tot ik van louter volheid moest ophouden; het was te veel, wat er allemaal uit dal en berg, uit gras en loof, uit rivier en bossen tesamenruiste en wat het te vertellen had.

Toen, ik kon het niet helpen, dacht ik: als ik al deze duizend liedjes van de wereld tegelijk kon begrijpen en zingen, van gras-sprieten, bloemen, mensen, wolken en alles, van loofwoud en naaldbos en ook nog van alle dieren, en dan verder alle liedjes van verre zeeën en gebergten, en die van sterren en manen, en als al die dingen tegelijk in mijn innerlijk tot klinken zouden komen zodat ik ze kon zingen, dan zou ik zijn als de goede God, en elk nieuw lied zou een plaats verdienen als een ster aan de hemel.

Maar net toen ik dit dacht en me er heel stil en wonderlijk onder voelde, omdat zoiets nooit eerder bij mij opgekomen was, bleef Brigitte staan terwijl ze mij tegenhield bij het hengel van de mand.

'Nu moet ik hier naar boven', zei ze, 'daar ginds zijn onze mensen op de akker. En jij, waar ga jij heen? Ga je mee?'

'Nee, meegaan kan ik niet. Ik moet de wijde wereld in. Hartelijk bedankt nog voor het brood en voor de kus, Brigitte, ik

zal aan je denken.'

Zij nam het etenskorfje, en over de korf heen negen haar ogen in de bruine schaduw zich nog eenmaal naar mij toe, haar lippen drukten zich tegen de mijne, en haar kus was zo weldadig en lief, dat ik van louter welbehagen bijna droevig werd. Daarom riep ik snel vaarwel en stapte haastig de landweg af.

Langzaam liep het meisje tegen de berg op, en onder het neerhangende beukenloof aan de bosrand bleef zij staan om omlaag en mij na te kijken, en toen ik naar haar wuifde en mijn hoed boven mijn hoofd heen en weer zwaaide, knikte zij nog een keer om daarna stil als een plaatje in de beukenschaduwen te verdwijnen.

Ik echter vervolgde ongestoord mijn weg en bleef in gedachten verzonken, tot de weg een bocht nam.

Daar stond een molen, en bij de molen lag een schip in het water, en daarin zat een man alleen die op niemand anders scheen te wachten dan op mij, want toen ik mijn hoed afnam en bij hem op het schip klom, begon het schip meteen stroomafwaarts te varen. Ik zat midden op het schip, en de man zat achteraan bij het roer, en toen ik hem vroeg waar wij naar toe voeren, keek hij op en blikte mij aan met versluisde grijze ogen.

'Waar je maar wilt', zei hij met gedempte stem. 'De rivier af en de zee op, of naar de grote steden, jij mag kiezen. Het is allemaal van mij.'

'Het is allemaal van jou? Ben jij soms de koning?'

'Wie weet', zei hij. 'En jij bent een dichter, zou ik zo zeggen? Dan moet jij maar eens voor mij een schippersliedje zingen!'

Ik vermande me, ik was bang voor de ernstige, grijze man, en ons schip dreef zo snel en geruisloos de rivier af. Ik zong van de rivier, die schepen draagt, de zon weerspiegelt en tegen de rotsige oevers sterker begint te bruisen om zijn zwerftocht verheugd tot een goed einde te brengen.

Het gezicht van de man bleef onbeweeglijk, en toen ik op hield, knikte hij zwijgend als een dromer. En vervolgens begon hij tot mijn verbazing zelf te zingen, en ook hij zong van de rivier en de reis van de rivier door de dalen, en zijn lied was mooier en machtiger dan het mijne, maar het klonk allemaal heel anders.

De rivier, zoals hij hem bezong, kwam als een wildebras hals over kop van de bergen omlaaggestormd, duister en onstuimig; knersend voelde hij zich gebreideld door de molens, overspannen door de bruggen, hij haatte elk schip dat hij dragen moest, en in zijn golven en lange, groene waterplanten wiegde hij glimlachend de bleke lijven van de verdrinkenen.

Dat alles was niet naar mijn zin en toch was het zo mooi en geheimnisvol van klank, dat ik er volkomen van ondersteboven raakte en vol beklemming zweeg. Want als het juist was, wat deze oude, deftige en schrandere zanger zong met zijn gedempte stemgeluid, dan waren al mijn liedjes niet meer geweest dan dwaasheid en onnozel kinderspel. Dan was de wereld in de grond niet goed en licht als Gods hart, maar duister en gekweld, kwaadaardig en sinister, en als de bossen ruisten, dan was dat niet van genoeg, maar van leed.

Wij voeren verder en de schaduwen lengden, en telkens als ik begon te zingen klonk het minder helder, mijn stem werd zachter en telkens antwoordde de vreemde zanger mij met een lied, dat de wereld steeds raadselachtiger en smartelijker maakte en mij steeds bevangener en verdrietiger.

Mijn ziel deed pijn, en ik had spijt dat ik niet aan land gebleven was bij de bloemen of bij de mooie Brigitte, en om mijzelf in de toenemende schemering moed in te zingen begon ik opnieuw met luider stem. In het rode avondschijsel zong ik het lied van Brigitte en haar kussen.

Toen werd het donker en ik zweeg; de man aan het roer begon te zingen, en ook hij zong van de liefde en haar genietingen, van bruine en blauwe ogen, van rode en vochtige lippen — dat was mooi en aangrijpend, wat hij zo vol leed uitzong over de geleidelijk donker wordende rivier, maar in zijn lied was zelfs de liefde iets sinisters en angstigs geworden, een dodelijk geheim, waarnaar de mensen verdwaasd en geschonden op de tast zochten in hun nood en hun onbestemd verlangen en waarmee zij elkaar kwelden en doodden.

Ik luisterde en werd er zo moe en bedroefd van alsof ik reeds jarenlang onderweg was en louter droefheid en ellende op mijn reis gezien had. Ik voelde hoe er voortdurend uit de richting van de vreemdeling een bedaarde, kille stroom van treurnis en zielsangst op mij af vloeiende en in mijn hart zijn intrek nam.

'Dus niet het leven is het mooiste en het hoogste dat er bestaat', riep ik tenslotte verbitterd uit, 'maar de dood. Dan verzoek ik je, koning van droefenis, zing een lied van de dood voor mij!'

De man aan het roer zong nu over de dood, en hij zong mooier dan ik ooit had horen zingen. Maar ook de dood was niet het mooiste en het hoogste dat er bestaat, ook daar was geen troost te vinden. De dood was leven, en het leven was dood, en beide waren met elkaar verstrengeld in een eeuwige liefdesrazernij, en dat was in laatste instantie de zin van de wereld, en hieraan ontsteeg een schijnsel dat in alle ellende nog wel iets prijzenswaardigs vond, hieraan ontsteeg een schaduw die alle lust en alle schoonheid vertroebelde en met duisternis omgaf. Maar vanuit de duisternis brandde de lust vuriger en mooier, en de liefde kreeg in deze nacht een diepere gloed.

Ik luisterde, en was helemaal verstild, ik bezat geen andere wil meer dan die van de vreemde man. Zijn blik rustte op mij, stil en met een zekere droevige goedheid, en zijn grijze ogen waren vervuld van het lijden en de schoonheid van de wereld. Hij glimlachte mij toe, en toen trok ik de stoute schoenen aan en smeekte in mijn nood: 'Ach, laat ons hier omkeren! Ik ben zo bang, hier in de nacht, ik zou terug willen naar waar ik Brigitte vinden kan, of anders naar huis, naar mijn vader.'

De man stond op, en wees de nacht in, en zijn lantaarn scheen fel op zijn magere, tanige gezicht. 'Er voert geen weg terug', zei hij ernstig en vriendelijk, 'als je de wereld wilt doorgronden moet je altijd voorwaarts. En van dat meisje met haar bruine ogen heb je het beste en het mooiste al gehad, en hoe verder je van haar vandaan bent, des te beter en mooier wordt het allemaal. Maar goed, vaar jij maar waarheen je wilt, mijn plaats aan het roer is voor jou.'

Ik was doodsbedroefd, en toch zag ik in dat hij gelijk had. Vervuld van heimwee dacht ik aan Brigitte en aan mijn huis, en aan alles wat een moment geleden nog dichtbij, stralend en van mij geweest was, en wat ik nu verloren had. Maar nu wilde ik de plaats van de vreemdeling innemen en het roer overnemen. Het kon niet anders.

Daarom stond ik op zonder iets te zeggen en liep over het schip naar de plaats bij het roer, en de man kwam mij zonder

iets te zeggen tegemoet, en toen wij tegenover elkaar stonden, keek hij mij strak aan en gaf mij zijn lantaarn.

Maar toen ik eenmaal aan het roer zat en de lantaarn naast mij op het dek stond was ik opeens alleen op het schip, ik besefte het met een diepe zucht, de man was verdwenen, en toch was ik niet geschrokken, ik had het wel gedacht. Ik had het gevoel dat die mooie zwerfdag en Brigitte en mijn vader en thuis allemaal niets dan een droom geweest waren, en ik was oud en droevig en had altijd al op deze nachtelijke rivier gevaren.

Ik begreep dat ik de man niet roepen mocht, en het besef van de waarheid beving mij als een aanval van kou.

Om zeker te weten wat ik reeds vermoedde boog ik mij buiten boord tot boven het water en tilde de lantaarn hoog op, en vanuit de zwarte waterspiegel keek mij een scherpgetekend oud gezicht met grijze ogen aan, een oud gezicht, dat wist, en dat was ik.

En omdat er geen weg terug voerde, voer ik op het donkere water verder door de nacht.

Merkwaardig bericht, afkomstig van een andere ster

In een der zuidelijke provincies van onze mooie ster was een vreselijk ongeluk gebeurd. Een aardbeving, welke gepaard ging met ontzettend noodweer en overstromingen had drie dorpen en alle daarbij behorende tuinen, akkers, bossen en aanplantingen schade toegebracht. Er was een hele menigte mensen en dieren omgekomen, en het betreuenswaardigst van alles was dat men beslist niet de beschikking had over de massa's bloemen, onontbeerlijk om de doden mee te bedekken en hun rustplaatsen naar behoren te sieren.

Voor al het overige had men natuurlijk ogenblikkelijk zorg gedragen. Meteen na het verschrikkelijke tijdstip waren boden met de grote liefdesoproep in allerlijl vertrokken naar de aangrenzende streken, en van alle torens in de gehele provincie hoorde men de voorzangers het ontroerende en hartverscheurende vers zingen dat van oudsher bekend stond als een saluut aan de godin van het medelijden en aan welks klanken niemand weerstand bieden kon. Uit alle steden en gemeenten kwamen al spoedig hele optochten medelijdende en hulpvaardige lieden aanstromen, en de ongelukkigen die geen dak meer boven hun hoofd hadden werden overstelpt met vriendelijke uitnodigingen en verzoeken om wijd en zijd hun intrek te nemen bij familie, bij vrienden of zelfs bij volslagen vreemden. Van alle kanten werd hulp geboden met etenswaren en kleding, wagens en paarden, werktuigen, stenen, hout en vele andere zaken, en terwijl grijsaards, vrouwen en kinderen nog door liefdadige handen troostrijk en gastvrij weggebracht werden, terwijl men de gewonden zorgvuldig wies en verbond en onder de puinhopen naar de doden zocht, waren anderen reeds bezig ingestorte daken weg te ruimen, wankele muren met balken te stutten en de nodige voorbereidselen te treffen voor een snelle wederopbouw. Ook al hing er tengevolge van de ramp nog altijd een zweem van verschrikking in de lucht, ook al ging er van al die doden een stilzwijgende oproep tot rouw en eerbiedig zwijgen uit, toch spraken alle gezichten en alle stemmen van

een vreugdevolle bereidheid en een zeker gevoel van innige feestelijkheid; want geen enkel hart kon gesloten blijven voor het gevoel een bedrijvige bezigheid met alle anderen te delen of voor het verkwikkende besef een daad te verrichten die zo ongemeen noodzakelijk was, zo schoon en dankenswaardig. Aanvankelijk had een en ander zich nog afgespeeld onder schuw zwijgen, maar al gauw hoorde men hier en daar een vrolijke stem, een zachtjes bij de gemeenschappelijke arbeid gezongen lied weerklinken; en het laat zich denken dat onder al het gezongene de beide oude spreuken bovenaan stonden: 'Zalig is het hulp te bieden aan wie zojuist door rampspoed overvallen is; drinkt niet zijn hart de weldaad in als een verdorde tuin de eerste regen, geeft het geen antwoord in bloemen van dankbaarheid?' En verder nog: 'De vreugde Gods ontstroomt aan eensgezinde handen'.

Maar juist nu ontstond dat beklagenswaardige gebrek aan bloemen. De doden die men het eerst gevonden had waren weliswaar nog getooid met bloemen en twijgen welke men nog uit de verwoeste tuinen had kunnen verzamelen. Daarna was men begonnen uit de naburige plaatsen alle beschikbare bloemen te doen overkomen. Maar dat was nu net het ongeluk, juist de drie verwoeste gemeenten hadden de grootste en mooiste tuinen bezeten voor de bloemen van het onderhavige seizoen. Jaar in jaar uit waren de mensen hierheen gekomen om narcissen en krokussen te zien die nergens anders in zulke onafzienbare hoeveelheden en zo goed verzorgde, wonderbaarlijk fraai getinte varianten voorhanden waren; en nu was dat allemaal verwoest en bedorven. Al gauw was men ten einde raad: niemand wist op welke manier men bij al deze doden tegemoet zou kunnen komen aan de eis der zede welke immers verlangt dat elke gestorven mens en ieder gestorven dier feestelijk getooid wordt met de bloemen van het seizoen en dat de begrafenis des te rijkelijker en nadrukkelijker hoort te zijn naarmate iemand onverwachter en onder droeviger omstandigheden om het leven gekomen is.

De Oudste van de provincie, die als een der eersten van de hulpvaardigen was gearriveerd in zijn rijtuig, werd al gauw zozeer bestormd met vragen, verzoeken, en klachten dat het hem moeite kostte kalmte en goed humeur te bewaren. Maar hij

hield zijn hart in bedwang, zijn ogen bleven open en vriendelijk, zijn stem duidelijk en hoffelijk en onder de witte baard vergaten zijn lippen geen moment de stille, goedmoedige glimlach welke hem als wijze en raadgever paste.

'Vrienden', sprak hij, 'er is een ramp over ons gekomen, waarmee de goden ons op de proef willen stellen. Alles wat hier vernietigd is zullen wij spoedig weer voor onze broeders opbouwen en aan hen terug kunnen geven, en ik ben de goden dankbaar dat ik op hoge leeftijd nog heb mogen beleven dat u allen uw eigen aangelegenheden hebt laten liggen en gekomen bent om onze broeders hulp te bieden. Maar waar halen wij nu de bloemen vandaan om al deze doden naar de eisen van hun schoonheid en goede zede te tooien voor het feest hunner gedaanteverandering? Want zolang wij in leven zijn mag het nooit gebeuren dat ook maar een enkele van deze vermoeide pelgrims begraven wordt zonder het hem toekomend bloemenoffer. Zo denkt u er waarschijnlijk ook over.'

'Ja', riepen allen, 'zo denken wij er ook over.' 'Dat weet ik', zei de Oudste met zijn vaderlijk stemgeluid, 'en nu zal ik zeggen, vrienden, wat wij moeten doen. Wij moeten alle vermoeide pelgrims die wij vandaag niet kunnen begraven naar de grote zomertempel in het hooggebergte brengen waar op dit moment nog sneeuw ligt. Zij zijn daar veilig en zullen niet van gedaante veranderen tot er bloemen zijn aangevoerd. Er is er echter slechts een, die ons in dit seizoen aan een zo grote hoeveelheid bloemen kan helpen. Dat kan alleen de koning. Daarom moeten wij een van ons afvaardigen naar de koning, om hem om hulp te gaan vragen.'

Weer knikten allen en riepen: 'Ja, ja, naar de koning!' 'Zo is dat', ging de oudste verder, en tot ieders vreugde zag men onder zijn witte baard de stralende schoonheid van zijn glimlach doorbreken. 'Maar wie zullen we nu naar de koning zenden? Hij moet jong en flink zijn, want het is een lange weg, en we moeten hem ons beste paard meegeven. Maar hij moet daarenboven knap zijn en goedhartig en erg glanzende ogen hebben, opdat 's konings hart hem niet weerstaan kan. Woorden hoeft hij niet veel te gebruiken, maar zijn ogen moeten sprekend zijn. Misschien zou het het beste zijn een kind te sturen, het mooiste kind uit de gemeente, maar hoe zou dat een dergelijke reis kun-

nen ondernemen? U moet mij helpen, vrienden, en als er iemand is die deze missie op zich wil nemen of als er iemand een geschikte persoon weet, dan verzoek ik hem dit te zeggen.'

De Oudste zweeg en keek met zijn klare ogen in het rond, maar er kwam niemand naar voren en geen stem meldde zich.

Toen hij zijn vraag een tweede en een derde maal herhaalde kwam hem uit de menigte een jongeling tegemoet, zestien jaren oud en nog bijna een knaap. Hij sloeg zijn ogen neer en kreeg een kleur, toen hij de Oudste begroette.

De Oudste zag hem aan, en zag in een oogwenk dat dit de aangewezen bode was. Hij glimlachte echter en zei: 'Dat is mooi van je, dat je onze bode wilt zijn. Maar hoe komt het eigenlijk dat van al deze massa's net jij degene bent die zich aanbiedt?'

Toen sloeg de jongeling zijn ogen op naar de oude man en zei: 'Als er niemand anders is die gaan wil, laat mij dan gaan.'

En uit de menigte riep iemand: 'Stuurt u hem, Oudste, we kennen hem. Hij is afkomstig uit dit dorp, en de aardbeving heeft zijn bloementuin verwoest. Het was de mooiste bloementuin ter plaatse.'

Vriendelijk keek de oude man de knaap in de ogen en vroeg: 'Heb je zoveel verdriet om je bloemen?'

Vrijwel onhoorbaar gaf de jongeling ten antwoord: 'Daar heb ik verdriet om, maar dat is niet de reden dat ik mij gemeld heb. Ik had een goede vriend en ook nog een prachtig jong paard, mijn lieveling, en die zijn allebei bij de aardbeving omgekomen, ze liggen bij ons in de hal, en er moeten bloemen zijn om hen te kunnen begraven.'

De Oudste legde hem de handen op en zegende hem, en onverwijld werd het beste paard voor hem uitgezocht. Ogenblikkelijk sprong hij op de rug van het paard, klopte het op de hals en na een korte hoofdknik ten afscheid galoppeerde hij het dorp uit en dwars over de natte, verwoeste akkers daar vandaan.

De hele dag had de jongeling gereden. Om des te sneller bij de koning in zijn verre hoofdstad te komen had hij de weg door het gebergte genomen, en 's avonds toen het donker begon te worden leidde hij zijn paard bij de teugel een steile weg op temidden van bos en rotsen.

Een grote donkere vogel, zoals hij er nog nooit een gezien had, vloog voor hem uit, en hij ging hem achterna totdat de vogel zich neerliet op het dak van een kleine tempel zonder muren. De jongeling liet zijn paard achter in het gras van het bos en trad tussen de houten zuilen door het eenvoudige heiligdom binnen. De offersteen die hij er aantrof was niet meer dan een rotsblok, een blok zwart gesteente zoals dat daar in de omgeving niet gevonden werd, met daar bovenop het zeldzame zinnebeeld van een godheid welke de bode onbekend was: een hart, dat werd aangevreten door een roofvogel.

Hij betuigde de godheid zijn eerbied en schonk als offergave een blauwe campanula, die aan de voet van de berg geplukt had en op zijn kleren gestoken had. Daarna ging hij ergens in een hoekje liggen, want hij was erg moe en wilde gaan slapen.

Hij kon echter de slaap niet vatten, hoewel die anders elke avond ongenood bij zijn leger stond. De campanula op het rotsblok, of anders de zwarte steen zelf of wat dan ook, verspreidde een eigenaardige diepe, zwaarmoedige geur uit, het verontrustende zinnebeeld van de god schemerde spookachtig in de duistere hal, en op het dak zat de vreemde vogel en klapperde van tijd tot tijd geweldig met zijn wieken, zodat het ruiste als storm in de boomkruinen.

Zo kwam het dat de jongeman midden in de nacht opstond, uit de tempel naar buiten trad en naar de vogel omhoogkeek. Die sloeg met zijn vleugels en keek de jongeling aan.

‘Waarom slaap je niet?’, vroeg de vogel.

‘Weet ik niet’, zei de jongeling. ‘Misschien omdat mij iets droevigs overkomen is.’

‘Wat voor droevigs is je dan overkomen?’

‘Mijn vriend en mijn lievelingspaard zijn allebei om het leven gekomen.’

‘Is sterven dan zo erg?’, vroeg de vogel met bijtende spot.

‘Och nee, grote vogel, zo erg is dat niet, het is een soort afscheid, meer niet, maar daar ben ik ook niet bedroefd om. Wat erg is, is dat we mijn vriend en dat prachtige paard van me niet kunnen begraven omdat we helemaal geen bloemen meer hebben.’

‘Er zijn ergere dingen’, zei de vogel terwijl zijn vleugels wrevelig ruisten.

'Nee, vogel, iets ergers bestaat er beslist niet. Wie zonder bloemenoffer begraven wordt wordt het ontzegd herboren te worden volgens de wensen van zijn hart. En wie zijn doden begraaft en daarbij geen bloemenfeest viert ziet de schaduw van zijn gestorvenen in de droom. Je ziet het, ik kan nu al niet meer slapen omdat mijn doden nog zonder bloemen zijn.'

De vogel knarste hees met zijn kromme snavel.

'Kereltje toch, je weet niets van droefenis af als je nooit iets anders meegemaakt hebt. Heb je dan nooit van de grote plagen horen spreken? Van haat, van moord en ijverzucht?'

Toen de jongeling deze woorden hoorde dacht hij dat hij droomde. Toen vermande hij zich en zei bescheiden: 'Zeker vogel, ik herinner me zoiets; dat staat allemaal in de oude geschiedenissen en sprookjes beschreven. Maar dat staat toch los van de werkelijkheid, of anders is het misschien heel lang geleden zo geweest op de wereld, toen er nog geen bloemen en geen goede goden waren. Wie denkt nu aan zoiets!'

De vogel grinnikte zachtjes met zijn scherpe keelgeluid. Vervolgens rekte hij zich in zijn volle lengte uit en zei tegen de knaap: 'En nu wil je dus naar de koning, en ik moet je de weg wijzen?'

'O, je weet het heel goed', riep de jongen blij verrast. 'Ja, als je me wilt begeleiden, dan verzoek ik je daarom.'

Toen daalde de grote vogel geruisloos neer op de grond, spreidde geruisloos zijn vleugels en beval de jongeling zijn paard op deze plek achter te laten en met hem naar de koning te reizen.

De koningsbode klom bij de vogel op de rug. 'Ogen dicht!', beval de vogel, en hij gehoorzaamde; zij vlogen door de duisternis des hemels, even geruisloos en soepel als de uilen vliegen, alleen de koude nachtlucht suisde de bode om de oren. En zij vlogen en vlogen maar, de hele nacht.

Toen de ochtend was aangebroken hielden zij halt, en de vogel riep: 'Doe nu je ogen maar open!' En de jongeling opende zijn ogen. Hij zag dat hij zich aan de rand van een bos bevond. Achter hem lag in het eerste ochtendlicht de vlakte te blinken dat zijn ogen er pijn van deden.

'Hier bij dit bos kun je me terugvinden', riep de vogel. Hij schoot als een pijl de hoogte in en was al gauw in het blauw

verdwenen.

De jonge bode had een vreemd gevoel toen hij uit het bos de uitgestrekte vlakte in stapte. Overal om hem heen was alles zo volkomen anders, dat hij niet wist of hij waakte of droomde. Weilanden en bomen stonden er hetzelfde bij als thuis, de zon scheen en de wind speelde met de bloeiende grashalmen, maar er was mens noch dier, huis noch tuin te zien; het leek wel of hier net als bij de jongeling thuis een aardbeving gewoed had. Overal lagen puinhopen van gebouwen, gebroken takken en omvergehaalde bomen, vernietigde heiningen en verloren gereedschappen op de grond verspreid, en opeens zag hij midden op het land een dood mens liggen die geen begrafenis gekregen had en in staat van halve ontbinding een gruwelijke aanblik bood. Bij deze aanblik voelde de jongeling een gevoel van diep afgrijzen en een zweem van walging bij zich opkomen, want zoiets had hij nog nooit gezien. Men had de dode niet eens het gezicht bedekt, dat scheen door de vogels en het vuil reeds voor de helft vergaan, en met afgewend gezicht bracht de jongeling groene bladeren en wat bloemen om daarmee het gezicht van de dode af te dekken.

Wee en hardnekkig hing er een afschuwelijke en benauwende stank over de gehele vlakte. Daar lag alweer een dode in het gras, omkringeld door een vlucht raven, en een paard zonder hoofd, beenderen van mensen en dieren, en allemaal lagen ze verlaten in de zon, niemand scheen aan bloemenfeest of begrafenis te denken. De jongeling vreesde dat blijken zou dat er een ondenkbare ramp de mensen van dit land tot de allerlaatste man gedood had, en er waren zoveel doden, dat hij niet langer bloemen voor hen kon blijven plukken om hun gezichten te bedekken. Beangst, met half geloken ogen stapte hij verder, en van alle kanten kwam de stank van lijken en de geur van bloed op hem afgestroomd, van duizend puinhopen en lijkenstapels kwam een steeds aanzwellende vloed van onuitsprekelijke ellende en leed aangegolfd. De bode was van mening dat hij in een nachtmerrie beland was en bespeurde daarin een vermaning der hemelingen omdat zijn eigen doden nog geen bloemenfeest en geen begrafenis gehad hadden. Toen schoot hem opnieuw te binnen wat de donkere vogel die nacht

op het dak van de tempel gezegd had, en hij dacht opnieuw het scherpe geluid van zijn stem te horen zoals hij zei: 'Er zijn nog veel ergere dingen.'

Hij zag in dat de vogel hem op een andere ster gebracht had, en dat alles wat zijn ogen zagen werkelijkheid en waarheid was. Hij herinnerde zich het gevoel waarmee hij ooit als knaap gruwelsprookjes uit de oertijd had horen vertellen. Hetzelfde gevoel onderging hij thans weer: een kil gevoel van afgrijzen, en achter dat afgrijzen een stille, blijde troost in zijn hart omdat al deze dingen al oneindig lang geleden waren. Maar hier was alles net als in een gruwelsprookje, deze hele bizarre wereld van gruwel en lijken en aasgieren scheen zonder enige zin of tucht onderworpen aan verstandeloze regels, dolzinnige regels, volgens welke altijd slechte, dwaze en lelijke dingen gebeurden in plaats van mooie en goede.

Intussen zag hij opeens een levend mens over het land lopen, een boer of een knecht, en hij liep snel naar hem toe en riep hem aan. Toen hij hem van vlakbij zag, schrok de jongeling, en zijn hart werd door medelijden overvallen, want deze boer zag er vreselijk lelijk uit zodat hij nauwelijks nog de naam van een kind van de zon verdiende. Hij zag er uit als een mens die gewend was uitsluitend aan zichzelf te denken, die eraan gewoon was dat overal en altijd alleen valse, lelijke en onheilspellende dingen gebeurden, als een mens die aanhoudend in gruwelijke angstdromen leefde. In zijn ogen en in heel zijn gezicht en voorkomen was geen spoor van blijmoedigheid of goedheid te bekennen, geen greintje dankbaarheid en vertrouwen; deze ongelukkige scheen ook de allereenvoudigste en vanzelfsprekende vorm van deugdzaamheid te missen.

De jongeling vermande zich echter, en benaderde de mens met grote hartelijkheid als iemand die door het ongeluk getekend is, begroette hem broederlijk en sprak hem aan met een glimlach. De lelijkheid bleef als aan de grond genageld staan en keek verbaasd uit zijn grote, doffe ogen. Zijn stem was rauw en zonder muziek als het gebrul van lagere wezens; maar toch kon hij met geen mogelijkheid de blijmoedigheid en het deemoedige vertrouwen in de blik van de jongeling weerstaan. En toen hij een tijdje met grote ogen naar de vreemdeling gekeken had, brak er op zijn ruwe, doorkliefde gezicht een soort glimlach of

grijns door – afzichtelijk genoeg, maar zachtmoedig en verbluft, als het eerste nietige glimlachje van een wedergeboren ziel die zojuist uit de onderste regionen van de aarde is gearriveerd.

‘Wat wil je van me?’, vroeg de mens aan de vreemde jongeling.

Zoals het bij hem thuis gebruikelijke was gaf de jongeling ten antwoord: ‘Ik dank je, vriend, en wees zo goed me te zeggen of ik je ergens een dienst mee kan bewijzen.’

Toen de boer in stomme verbazing zweeg, schaapachtig glimlachend, vroeg de bode hem: ‘Zeg eens vriend, wat is dat hier allemaal voor ontzettends?’ en wees met zijn hand om zich heen.

De boer deed alle moeite om hem te begrijpen, en toen de bode zijn vraag herhaald had zei hij: ‘Heb je dat nog nooit gezien? Dat is de oorlog. Dat is een slagveld.’ Hij wees naar een van de zwarte puinhopen en riep: ‘En dat daar was mijn huis!’ en toen de vreemdeling hem met innige deelneming in de onreine ogen keek, sloeg hij ze neer en keek naar de grond.

‘Hebben jullie een koning?’, vroeg de jongeling nu, en toen de boer dit beaamde, vroeg hij: ‘Waar is die dan?’ De mens wees in de verte, waar op grote afstand een tentenkamp nog net te zien was. Toen nam de bode afscheid door zijn hand op het voorhoofd van de mens te leggen, en ging verder. Maar de boer voelde aan zijn voorhoofd, met beide handen, schudde gekweld zijn zware hoofd en bleef de vreemdeling nog lange tijd staan nakijken.

Die liep en liep dwars door puin en gruwel tot hij het tentenkamp bereikt had. Daar stonden en liepen overal gewapende mannen rond, maar niemand vond tijd om hem op te merken, zodat hij tussen mensen en tenten doorliep tot hij de grootste en mooiste tent van het kamp gevonden had. Dat was de tent van de koning, en daar ging hij naar binnen.

In de tent zat de koning op een eenvoudig laag rustbed, zijn mantel lag naast hem, en achter hem in de schaduwen zat een dienaar, die in slaap gevallen was. De koning zat in gedachten verzonken voorover gebogen. Zijn gezicht was schoon en droevig, een lok grijze haren hing over zijn gebruinde voorhoofd, en voor hem lag zijn zwaard op de grond.

De jongeling groette zwijgend met diepe eerbied, zoals hij zijn eigen koning begroet zou hebben, en afwachtend bleef hij staan, de armen voor de borst gekruist, tot de koning zijn aanwezigheid opmerkte.

'Wie bent u?' vroeg hij streng en fronste zijn donkere wenkbrauwen. Maar toen werd zijn blik in beslag genomen door de reine, blijmoedige gelaatstreken van de vreemdeling, en de jongeling keek hem zo vol vertrouwen en openhartig aan, dat de stem van de koning een mildere klank kreeg.

'Ik heb u al eens gezien', zei hij peinzend, 'of u lijkt op iemand die ik in mijn kinderdtijd gekend heb.'

'Ik ben hier vreemd', zei de bode.

'Dan is het een droom geweest', zei de koning zachtjes. 'U doet me denken aan mijn moeder. Spreekt u tot mij. Wat heeft u te vertellen?'

De jongeling begon: 'Een vogel heeft mij hierheen gebracht. In mijn land heeft een aardbeving gewoed, en toen wilden wij onze doden begraven, en er waren geen bloemen.'

'Geen bloemen?', vroeg de koning.

'Nee, helemaal geen bloemen meer. En dat is toch erg, nietwaar, als je een dode begraven moet en je kunt geen bloemenfeest voor hem aanrichten; hij moet toch in heerlijkheid en vreugde ingaan tot zijn gedaanteverandering.'

Opeens schoot de bode te binnen hoeveel nog onbegraven doden daarbuiten op dat veld van verschrikking lagen, en hij zweeg. De koning keek hem aan, knikte en slaakte een diepe zucht.

'Ik wilde naar onze koning gaan en hem om een grote hoeveelheid bloemen vragen', ging de bode verder, 'maar toen ik in de tempel in de bergen was kwam die grote vogel en hij zei dat hij mij naar de koning zou brengen, en hij heeft mij door de lucht naar u toe gebracht. Och, lieve koning, het was de tempel van een onbekende godheid waar de vogel op het dak zat, en deze god had een hoogst ongebruikelijk zinnebeeld op een steen: een hart, en dat werd aangevreten door een roofvogel. Met die andere grote vogel dus had ik 's nachts een gesprek, en wat hij zei kan ik eerst nu begrijpen, want hij zei dat er veel, veel meer leed en erge dingen op de wereld waren dan ik wist. En nu ben ik hier; ik ben over het uitgestrekte veld

hierheen gekomen en ik heb in deze uren veel meer oneindig leed en ongeluk gezien, ach, dan de gruwelijkste onzer sprookjes bevatten. Toen ben ik naar u toe gekomen, koning, en ik zou willen vragen of ik u ergens een dienst mee bewijzen kan.'

De koning had oplettend toegehoord. Hij probeerde te glimlachen, maar dat mooie gezicht van hem was zo ernstig en zo bitter verdrietig dat hij niet glimlachen kon. 'Ik dank u', zei hij, 'u kunt mij geen dienst bewijzen. U hebt mij mijn moeder in herinnering gebracht, en daarvoor dank ik u.'

Het verdroot de jongeling ten zeerste dat de koning niet kon glimlachen. 'U bent zo bedroefd,' zei hij, 'komt dat door de oorlog?'

'Ja', zei de koning.

De jongeling kon zich er niet van weerhouden deze diep bedrukte en toch, naar hij merkte, edele mens in strijd met een der regels van de hoffelijkheid te kwetsen door hem te vragen: 'Maar zegt u mij toch, smee ik u, waarom heeft dan u of uw ster zulke oorlogen gevoerd? Wie heeft daar eigenlijk schuld aan? Heeft u er zelf schuld aan?'

De koning hield zijn blik langdurig gevestigd op de bode, en de driestheid van deze vraag scheen hem wrevelig te stemmen. Maar hij was niet in staat zijn duistere blik lange tijd te spiegelen in de heldere, argeloze blik van de vreemdeling.

'U bent een kind', zei de koning, 'dat zijn dingen die u niet begrijpen kunt. Niemand heeft schuld aan de oorlog. Die komt vanzelf als storm en bliksem, en wij allemaal die de oorlog moeten uitvechten zijn er niet de aanstichters van, maar enkel en alleen de slachtoffers.'

'Dan kost het u wellicht geen moeite te sterven?' vroeg de jongeling. 'Bij ons thuis is men weliswaar niet erg bang voor de dood, en de meesten gaan gewillig en velen vol vreugde in tot hun gedaanteverandering: en toch zou nooit iemand het wagen iemand anders te doden. Op uw ster zal dat wel heel anders zijn.'

De koning schudde zijn hoofd. 'Het is waar dat er bij ons niet zelden iemand gedood wordt', zei hij, 'maar toch beschouwen wij dat als de zwaarste misdaad. Alleen in de oorlog is het geoorloofd, omdat in de oorlog niemand doodt uit haat of nijd of om er zelf voordeel bij te behalen, maar allen slechts doen

wat de gemeenschap van hen verlangt. Maar het is een dwaling te veronderstellen dat het hun geen moeite kost te sterven. Als u naar de gezichten van de doden kijkt, kunt u het zien. Ze sterven moeilijk, ze sterven moeilijk en met grote tegenzin.'

De jongeling hoorde dit allemaal en verbaasde zich over het treurige, moeilijke leven dat de mensen op deze ster schenen te leiden. Hij zou nog wel veel meer vragen hebben willen stellen, maar hij voelde van tevoren duidelijk dat hij nooit de gehele samenhang van deze duistere, verschrikkelijke dingen zou begrijpen. Het was zelfs zo dat hij bij zichzelf ook niet ten volle de wil bespeurde om ze te begrijpen. Deze beklagenswaardige wezens waren ofwel van een lagere orde, moesten het nog zonder de lichte goden stellen en werden door demonen geregeerd, of anders heerste op deze ster een heel eigen noodlot, een gruwelijke dwaling. Het leek hem al te pijnlijk en gruwzaam deze koning nog verder uit te vragen en hem antwoorden en bekentenissen te ontlokken die stuk voor stuk alleen maar bitter en vernederend konden zijn. Hij had te doen met deze mensen, die in duistere angst voor de dood leefden en elkaar desalniettemin in massa's doodsoelgen, deze mensen, wier gezichten vatbaar waren voor een zo onwaardige grofheid als dat van de boer en ook tot een diepe, vreselijke treurnis als dat van de koning, hij vond ze grotesk en bijna belachelijk, op een bedroevende en beschamende wijze belachelijk en dwaas.

Maar één vraag kon hij onmogelijk onderdrukken. Als deze stumpers hier achtergebleven wezens waren, onvolwassen gebleven kinderen, zonen van een der laatste vredeloze sterren, als het leven van deze mensen zo krampachtig verliep en in vertwijfelde doodslag uitmondde, als zij hun doden op het land lieten liggen en ze misschien zelfs opvraten – want ook daarvan was sprake in een van de gruwelsprookjes uit de voortijd – dan moest er toch nog altijd een vermoeden van de toekomst, een droom van de goden, iets als een kiem van ziel in hun innerlijk voor handen zijn. Anders zou deze hele lelijke wereld immers niet meer dan een dwaling geweest zijn, zonder enige zin.

'Vergeeft u mij, koning', zei de jongeman met vleiend stemgeluid, 'vergeef me, als ik nog een vraag tot u richt alvorens dit merkwaardige land weer te verlaten.'

'Vraagt u maar!' zei de koning uitnodigend. Hij vond het

een zonderlinge geschiedenis met deze vreemdeling; in een groot aantal opzichten leek het een verfijnde, gerijpte en onafzienbaar verruimde geest, maar in andere was het net een klein kind, dat je moet ontzien en niet al te serieus nemen.

'Vreemde koning', zo sprak de bode thans, 'u heeft mij bedroefd. Zie, ik kom uit een ander land, en de grote vogel op het dak van de tempel heeft gelijk gehad: hier bij u is oneindig veel meer kommer en ellende dan ik had kunnen denken. Uw leven schijnt een angstige droom te zijn, en ik weet niet of u door goden of demonen bestierd wordt. Ziet u, koning, wij hebben een sage, die ik vroeger voor een wanordelijk sprookje en ledige rook gehouden heb, het is een sage dat zulke dingen heel vroeger ook bij ons bekend geweest zijn, dingen als oorlog, moord en vertwijfeling. Deze huiveringwekkende woorden, die onze taal reeds lang niet meer kent, lezen wij in de oude sprookjesboeken, en ze klinken ons gruwelijk en ook enigszins belachelijk in de oren. Vandaag heb ik geleerd dat dit alles werkelijkheid is, en ik zie u en de uwen doen en lijden wat ik enkel kende uit de verschrikkelijke sagen uit de voortijd. Maar zegt u mij nu: hebt u niet diep in uw ziel het vermoeden dat u op deze manier niet juist handelt? Verlangt u niet diep van binnen naar klare, blijmoedige goden, naar verstandige, opgewekte leiders en bestuurderen? Droomt u in uw slaap nooit van een ander, mooier leven waarin niemand wil wat niet allen willen, waar rede en orde heersen, waar de mensen elkaar niet anders dan met blijmoedigheid en consideratie tegemoet treden? Bent u nooit op de gedachte gekomen dat de wereld een geheel zou kunnen zijn, en dat het bevredigend en heilzaam zou kunnen zijn dat geheel te vereren zonder het precies te kunnen overzien en het liefdevol te dienen? Weet u niets van wat wij bij ons muziek noemen, godsdienst en zaligheid?'

Bij het aanhoren van deze woorden had de koning zijn hoofd gebogen. Toen hij het weer oprichtte was zijn gezicht veranderd en overstraald met een zweem van een glimlach, hoewel hem de tranen in zijn ogen stonden.

'Bevallige knaap', zei de koning, 'ik weet niet goed of je een kind, een wijze of wellicht een godheid bent. Maar ik kan je antwoorden dat we al die dingen, waarvan u gesproken heb, kennen en meedragen in onze ziel. Wij hebben een vermoeden

van het geluk, van de vrijheid, van de goden. Wij hebben hier een sage over een wijze in de voortijd die de eenheid van de wereld vernomen zou hebben als een harmonisch samenklinken van de hemelse sferen. Hebt u hier voldoende aan? Ziet u, misschien bent u wel een zalige van gene zijde, maar ook al bent u God zelf, er is in uw hart geen geluk, geen macht, geen wil waarvan niet ook in ons hart een vermoeden, een weerschijn en een verre schaduw aanwezig is.'

En plotseling richtte hij zich hoog op, en de jongeling stond verbaasd, want een ogenblik lang was het gezicht van de koning gedompeld in een heldere, onbeschaduwde glimlach als in het morgenlicht.

'Gaat u nu!' riep hij de bode toe, 'gaat u en laat ons oorlogvoeren en moorden! U heeft mijn hart week gemaakt omdat u mij aan mijn moeder hebt doen denken. Genoeg, genoeg hiervan, lieve, mooie knaap. Gaat u nu, vlucht, voordat de slag opnieuw begint! Ik zal aan u denken als het bloed vloeit en de steden branden, ik zal eraan denken dat de wereld een geheel vormt, waarvan onze dwaasheid, onze toorn en onze barbaarsheid ons ondanks alles toch niet los kunnen scheuren. Vaarwel, brengt u mijn groeten over aan uw ster, en vooral aan die godheid, die een hart tot zinnebeeld heeft dat aangevreten wordt door een roofvogel! Dat hart en die vogel, die ken ik heel goed. En onthoudt u dit, mijn knappe vriend van verre: wanneer u terugdenkt aan uw vriend, aan de arme koning in de oorlog, denk dan niet aan hem zoals hij op zijn rustbed zat en in droefenis verzonken was, maar denk aan hem zoals hij met tranen in de ogen en met bloed aan zijn handen geglimlacht heeft!'

De koning maakte zijn dienaar niet wakker, maar hield eigenhandig het tentdoek opzij zodat de vreemdeling naar buiten kon. Met nieuwe gedachten schreed de jongeling over de vlakke terug, in het avondlijke schijnsel zag hij aan de rand van de hemel een grote stad in vuur en vlam staan, hij stapte over dode mensen en rottende kadavers en paarden heen, tot het donker werd en hij de rand van het bos op het gebergte bereikte.

Daar kwam de grote vogel al uit de wolken neergedaald, hij nam hem op zijn vleugels, en zij vlogen terug door de nacht, even geruisloos en soepel als de uilen vliegen.

Toen de jongeling uit een onrustige slaap ontwaakte lag hij

in het tempeltje in de bergen, en voor de tempel stond in het vochtige gras zijn paard en begroette hinnikend de dag. Maar van de grote vogel en van zijn reis naar een vreemde ster, van de koning en van het slachveld wist hij niets meer. Er was slechts een schaduw achtergebleven in zijn ziel, een kleine, verborgen zielepijn als een fijne doorn, zoals machteloos medelijken pijn kan doen, en een kleine, onbevredigde wens, zoals die ons in dromen kwellen kan, tot wij eindelijk degene ontmoeten die wij eigenlijk verlangd hebben onze liefde te betuigen, wiens vreugde wij heimelijk wilden delen, wiens glimlach wij heimelijk wilden zien.

De bode steeg te paard en reed de hele dag door tot hij in de hoofdstad aankwam bij zijn koning, en toen bleek dat hij de juiste bode geweest was. Want de koning ontving hem met de groet der genade, hij raakte zijn voorhoofd aan en riep hem toe: 'Je ogen hebben tot mijn hart gesproken, en mijn hart heeft ja gezegd. Je verzoek is ingewilligd, nog voor ik het gehoord heb.'

En spoedig ontving de bode een vrijbrief van de koning, dat hem alle bloemen uit het hele land waaraan hij behoefte had ter beschikking stonden; een escorte, gezanten en dienaren trokken met hem mee, paarden en wagens sloten zich bij hem aan, en toen hij een paar dagen later via een omweg om het gebergte heen over de vlakke landwegen terugkeerde in zijn provincie en zijn eigen gemeente voerde hij rijtuigen en karren, manden, paarden en muil dieren met zich mee, en allemaal waren ze beladen met de mooiste bloemen uit tuinen en broeikas- sen, die er in het Noorden veel waren, en er waren er genoeg om niet alleen de lichamen van de doden te omkransen en hun graven rijkelijk te tooien, maar ook ter gedachtenis aan elke dode een bloem, een struik en een jonge fruitboom te planten, zoals de zede wil. En het verdriet om zijn vriend en zijn lievelingspaard week van hem, het ging ten onder in hun stille, blijmoedige nagedachtenis nadat hij ook hen getooid en begraven had en boven hun rustplaats twee bloemen, twee struiken en twee fruitbomen geplant had.

Nadat hij aldus tegemoet gekomen was aan zijn hart en zijn plichten vervuld had begon de herinnering aan de reis in die nacht zich te roeren in zijn ziel, hij verzocht zijn naaste om-

geving om een dag van afzondering en ging een dag en een nacht onder de gedachtenboom zitten om de beelden van wat er op de vreemde ster gebeurd was netjes in zijn geheugen uit te spreiden en glad te strijken. Hierna ging hij op zekere dag naar de Oudste, verzocht hem om een geheim gesprek en vertelde hem alles.

De Oudste luisterde, bleef in gedachten verzonken zitten en vroeg toen: 'Vriend, heb je al deze dingen nu met eigen ogen gezien of is het een droom geweest?'

'Dat weet ik niet', zei de jongeling. 'Wel geloof ik dat het een droom geweest kan zijn. Intussen, met uw verlof, lijkt het mij nauwelijks onderscheid te maken of de kwestie zich nu ook in alle werkelijkheid voor mijn zintuigen heeft afgespeeld. Er is een schaduw van droefenis in mij achtergebleven, en midden in het geluk des levens waait mij van gindse ster een kille wind aan. Daarom vraag ik u, vereerde heer, wat ik doen moet.'

'Ga morgen', sprak de Oudste, 'andermaal naar het gebergte en naar de plek waar je die tempel hebt aangetroffen. Het zinnebeeld van die god, van wie ik nooit gehoord hebt, schijnt mij zonderling toe, en het is heel goed mogelijk dat het een god is van een andere ster. Of anders is die tempel en zijn god zo oud dat hij van onze vroegste voorouders stamt en uit die verre tijden waarin er onder ons nog wapens, vrees en doodsangst geweest moeten zijn. Ga naar die tempel, mijn beste, en offer daar bloemen, honing en liederen.'

De jongeling bedankte de Oudste en nam zijn raad ter harte. Hij nam een schaaltje fijne honing, zoals men in de voorzomer bij het eerste bijeenfeest aan zijn eregasten pleegt voor te zetten, en nam zijn luit mee. In het gebergte vond hij de plek weer, waar hij indertijd een blauwe campanula geplukt had, en hij vond het steile rotspad dat in het bos bergopwaarts liep en waarover hij kortelings te voet zijn paard bij de teugel gevoerd had. Maar de plaats van de tempel en de tempel zelf, de zwarte offersteen, de houten zuilen, het dak en de grote vogel daar bovenop kon hij niet terugvinden, die dag niet en de dag daarop evenmin, en er was niemand die hem iets kon vertellen over een dergelijke tempel zoals hij hem beschreef.

Daarom keerde hij naar huis terug, en toen hij langs het heiligdom van de liefdevolle gedachtenis kwam ging hij naar bin-

nen, offerde de honing, zong een lied bij zijn luit en beval zijn droom, de tempel en de vogel, de arme boer en de doden op het slagveld, maar bovenal de koning in zijn oorlogstent aan de godheid van de liefdevolle gedachtenis. Daarna ging hij, weer licht van hart, naar zijn woning, hing in zijn slaapkamer het zinnebeeld van de eenheid der werelden op, rustte in een diepe slaap uit van de belevenissen van deze dagen en ging de volgende morgen de mensen uit de buurt helpen, die in tuinen en akkers onder gemeenschappelijk gezang bezig waren de laatste sporen van de aardbeving uit te wissen.

De harde weg

Bij de ingang van de kloof, de donkere opening in de rotsen, bleef ik weifelend staan en draaide mij om voor een laatste terugblik.

Zonneschijn over deze groene, weldadige wereld, en boven de weilanden hing de wuivende tinteling van het bronskleurig bloeiende gras. Daar was het goed verblijven, daar waren warmte en tedere behaaglijkheid, daar spon de ziel met diepe, tevreden klank als die van een wollige hommel in de verzadiging van geur en licht. Ik was wellicht een dwaas al die dingen de rug te willen toekeren om het gebergte te beklimmen.

De gids raakte zachtjes mijn arm aan. Ik rukte mijn blik los van het geliefde landschap zoals iemand zich met geweld losmaakt uit een behaaglijk warm bad. Nu zag ik de kloof voor me in duisternis zonder zon, er kroop een zwart beekje te voorschijn uit de spleet, met aan weerskanten kleine bosjes kleurloos gras en op de bodem veelkleurig omlaaggespoeld gesteente, doods en bleek als de beenderen van wezens welke voorheen het leven gekend hadden.

‘We rusten een beetje’, zei ik tegen de gids.

Hij glimlachte verdraagzaam en wij gingen zitten. Het was koel, en uit de opening in de rotsen kwam een trage stroom naargeestig kille steenlucht naar buiten gedreven.

Pijnlijk, pijnlijk was het deze weg te gaan! Pijnlijk was het zich door deze vreugdeloze rotspoort te wringen, over deze koude beek te stappen en door deze smalle, steile kloof in het duister naar boven te klauteren!

‘De weg ziet er afschuwelijk uit’, zei ik weifelend.

In mijn binnenste flakkerde als een stervend lichtpuntje, zonder rekening te houden met geloof of rede, de felle hoop dat we eventueel nog rechtsomkeert konden maken, dat de gids zich nog zou laten bepraten, dat ons dit alles bespaard kon blijven. Waarom ook niet, eigenlijk? Was het waar wij vandaan kwamen niet duizend keer mooier? Stroomde daar het leven niet rijkelijker, warmer, beminnelijker? Was ik soms geen mens, een kinderlijk en kortstondig wezen met recht op een

beetje geluk, op een plekje in de zon, op een oog vol blauw en bloemen?

Nee, ik zou blijven. Ik had geen zin voor held en martelaar te spelen! Ik maakte het voornemen mijn leven lang tevreden te zijn als ik in het dal onder de zon zou mogen blijven.

Ik begon al te rillen; hier konden we niet lang blijven.

'Je hebt het koud', zei mijn gids, 'we kunnen nu beter gaan.'

Met deze woorden stond hij op, rekte zich eventjes in zijn volle lengte uit en keek mij met een glimlach aan. Er was spot noch medelijden in die glimlach, hardheid noch consideratie. Er sprak niets dan begrip uit, niets dan weten. Deze glimlach zei: 'Ik ken jou. Ik ken de angst, die je thans ondergaat, en ik ben je grootspraak van gisteren en eergisteren geenszins vergeten. Met elke laffe noodsprong welke jouw ziel momenteel onderneemt, met alle geflirt met de lieve zonneschijn daarginder ben ik bekend en vertrouwd nog voordat jij ertoe overgaat.'

Met deze glimlach keek de gids mij aan terwijl hij de eerste stap vooruit zette in het donkere rotsdal, en ik haatte hem en hield van hem zoals een veroordeelde de bijl boven zijn nek haat en liefheeft. Maar bovenal haatte en verachtte ik zijn kennis, zijn leiderschap en koelte, zijn gebrek aan beminnelijke zwakheden, en haatte ik alles in mijzelf wat hem gelijk gaf, wat aan hem gelijk was en hem wilde volgen.

Hij had reeds een aantal stappen afgelegd, op stenen in de bedding van de zwarte beek, en hij stond op het punt om de eerste rotshoek heen uit het gezicht te verdwijnen.

'Halt!' riep ik zozeer van angst vervuld dat ik tegelijkertijd de gedachte niet van me kon afzetten: als dit allemaal een droom was, dan zou mijn ontzetting op dit moment er een eind aan maken, dan zou ik wakker worden. 'Halt', riep ik, 'ik kan niet, ik ben nog niet bereid.'

De gids bleef staan en keek zwijgend naar mij, zonder verwijt, maar met dit vreselijke begrip, dit moeilijk te verdragen weten, vermoeden, reeds bij voorbaat alles doorzien hebben.

'Zullen we dan maar teruggaan?' vroeg hij, en het laatste woord was nog niet over zijn lippen of ik wist reeds ondanks al mijn tegenzin dat ik 'nee' zou zeggen, nee zou moeten zeggen. En tegelijkertijd riep alles in mij, dat oud, gewoon, geliefd en vertrouwd was vol vertwijfeling: 'Zeg ja, zeg ja', en opeens hing

heel de wereld, heel mijn thuis als een blok aan mijn been.

Ik wilde 'ja' roepen, hoewel ik heel goed wist dat ik er niet toe in staat zou zijn.

Toen wees de gids nogmaals met gestrekte arm naar het dal, en ik draaide mij voor de zoveelste keer om naar de geliefde streken. En nu zag ik het pijnlijkste dat mij kon overkomen: ik zag de geliefde dalen en laaglanden vaal en lusteloos onder een witte, krachteloze zon, de kleuren vloekten vals en schril ten opzichte van elkaar, de schaduwen waren zwartgeblakerd en zonder enige betovering, en uit al die dingen was het hart gesneden, geur en aantrekkingskracht weggenomen – alles rook en smaakte naar dingen waaraan men zich al lang uit en te na tegen gegeten heeft. O, dat kende ik maar al te goed, dat vreesde en haatte ik tot en met, die verschrikkelijke gewoonte van de gids alles wat mij lief en aangenaam was zijn waarde te ontnemen, sap en geest eruit te laten wegllopen, geuren te vervalsen en kleuren ongemerkt te vergiftigen! Ik kende het maar al te goed: wat gisteren nog wijn geweest was, was vandaag azijn. En nooit werd de azijn weer wijn, nooit weer.

Ik zei niets en ging neerslachtig mijn gids achterna. Hij had immers als altijd gelijk. Als hij tenminste maar bij mij bleef, zichtbaar, in plaats van – zoals zo dikwijls – op het beslissende moment te verdwijnen en mij alleen te laten – alleen met die vreemde stem in mijn borst, want dat was de gedaante welke hij dan aangenomen had.

Ik zweeg, maar mijn hart riep vol vuur: 'Als jij maar blijft, dan volg ik well'

De stenen in het beekje waren afschuwelijk glibberig, het was een vermoeiende en duizelingwekkende bedoening je op deze manier voort te bewegen, voetje voor voetje op smalle, natte steentjes die onder je voet ineenkrompen en opzij weken. Daar kwam nog bij dat het pad door de beek snel begon te stijgen, de duistere rotswanden pakten zich steeds dichter tesamen, ze zwollen nors en afstotelijk aan en elk van hun hoeken gaf blijk van het geniepige voornemen ons klem te zetten en voor altijd af te snijden van de terugweg. De wratachtige gele rotsen waren bedekt met een taai slijmvlies van water. Boven ons strekte zich niet langer een hemel uit, wolken noch blauw waren er te zien.

Verder ging ik, al maar verder, achter mijn gids aan, en dik-

wijls sloot ik van angst en afkeer mijn ogen. Daar stond een donkere bloem langs mijn pad, fluweelzwart en treurig van aanzien. Zij was mooi en sprak mij aan op een vertrouwde manier, maar de gids versnelde zijn pas en ik voelde dat, als ik nog een moment zou blijven, als ik nog een blik zou werpen op dit droeve fluwelen oog, droefenis en uitzichtloze zwaarmoe-digheid al te zwaar en ondraaglijk zouden worden, en mijn geest zou dan voor altijd gevangen blijven in deze hatelijke in-vloedssfeer van zinloosheid en waan.

Nat en smerig kroop ik verder, en toen de vochtige rotswan-den zich boven ons hoofd steeds nauwer aaneensloten begon de gids zijn oude lied van vertroosting te zingen. Met zijn heldere, vaste jongensstem zong hij op de maat van zijn stappen de woorden: 'Ik wil, ik wil, ik wil!' Ik besepte heel goed dat hij mij moed wilde geven, mij aansporen, en de pijnlijke moeizaamheid en troosteloosheid van deze zwerftocht door de hel voor mij verdoezelen. Ik wist dat hij wachtte op het moment dat ik hem bij zijn gezang zou bijvallen. Maar dat wilde ik niet, die over-winning gunde ik hem niet. Stond mijn hoofd naar zingen? Was ik geen mens, geen arme, eenvoudige kerel die op dit mo-ment tegen zijn wil betrokken werd bij dingen en handelingen die God onmogelijk van hem kon verlangen? Was het niet elke anjer, elk vergeetmijnetje vergund zijn plaats aan de beek te behouden waar het zich bevond om te bloeien en te verwelken zoals dat in zijn aard lag?

'Ik wil, ik wil, ik wil', zong de gids onverstoorbaar. Als ik toch eens had kunnen omkeren! Maar dankzij de wonderbaar-lijke hulp van de gids was ik al lang over wanden en afgronden geklauterd waarvan niemand, niemand ooit terugkeert. Aan-drang tot snikken kneep mij van binnen de keel dicht, maar huilen mocht ik niet, huilen minder dan wat ook. En dus viel ik luid en verbeter in terwijl de gids zong, ik zong in dezelfde maat en toonaard, maar niet dezelfde woorden. Ik zong aldoor van: 'Ik moet, ik moet, ik moet!' Gemakkelijk was het overi-gens niet, zingen onder het klimmen, en al gauw kwam ik adem tekort en moest ik er kuchend het zwijgen toe doen. Maar hij zong onvermoeibaar verder: 'Ik wil, ik wil, ik wil', en geleidelijk aan kreeg hij mij toch zover dat ik zijn woorden mee zong. Nu ging het een stuk beter met klimmen, en ik moest

niet meer zozeer, ik wilde werkelijk, en van vermoeidheid ten gevolge van het zingen was niets meer te merken.

Toen was er een opklaring in mijn innerlijk, en naarmate die voortschreed weken ook de gladde rotsen terug. Ze werden droger, goedaardiger, boden niet zelden mijn uitglijdende voeten een steunpunt, en boven ons trad de lichtblauwe hemel steeds verder aan het licht, een klein, blauw beekje tussen de stenen oevers, en al gauw een klein blauw meer dat voortdurend in omvang toenam.

Ik probeerde steeds sterker en bewuster te willen, en het hemelmeer bleef groeien, het pad werd steeds beter begaanbaar, totdat ik zelf af en toe een heel eind moeiteloos naast mijn gids kon lopen. En opeens zag ik onverwachts de top vlak boven ons, steil en zinderend in de van zon doorgloeide lucht.

Vlak onder de top kropen wij uit de nauwe rotsspleet, de zon drong in mijn verblinde ogen, en toen ik ze weer open deed, knikten mijn knieën van beklemming. Ik stond, zag ik, vrij en onbelemmerd voor de steile kam, met overal om mij heen de oneindige ruimte van de hemel en het beangstigende blauw van de diepte. Enkel de smalle top rees, ijl als een ladder, voor ons op. Maar hemel en zon waren er weer, en zo beklommen wij ook de laatste, beklemmende steilte, voetje voor voetje met opeengeperste lippen en rimpels in ons voorhoofd. Daar stonden we dan op de top, onzeker op het doorgloeide gesteente, in een strenge, sarcastische ijle atmosfeer.

Dat was een zonderlinge berg, dat was nog eens een zonderlinge top! Op deze top, die wij via zo ontelbare naakte rotswanden beklommen hadden, op deze top groeide uit het gesteente een boom, een kleine, gedrongen boom met een paar korte, stoere takken. Daar stond hij dan, onvoorstelbaar eenzaam en vreemd, hard en star in de rots, met het koele blauw van de hemel tussen zijn takken. En helemaal boven in die boom zat een vogel een ruw lied te zingen.

O verstilde droom van een korte rustpauze, hoog boven de wereld: de zon laaide, de rots gloeide, de ruimte staarde streng voor zich uit en de vogel zong ongepolijst verder. Zijn barbaarse lied luidde: eeuwigheid, eeuwigheid! De zwarte vogel zong, en zijn blinkende, harde ogen keken ons aan als zwarte kristallen. Moeilijk te verdragen was zijn blik, moeilijk te verdragen

was zijn gezang, en bovenal vreeswekkend waren de eenzaamheid en leegte van deze plek, de duizelingwekkende weidsheid van de uitgestorven hemelruimte. Sterven was onvoorstelbaar genot, hier blijven naamloze pijn. Er moest iets gebeuren, meteen, ogenblikkelijk, anders zouden wij en de wereld verstenen van afgrijzen. Ik voelde de druk en de hete adem van het gebeuren zoals een windstoot die aan het onweer voorafgaat. Ik voelde hoe het mij door lijf en ziel zinderde als een brandend hete koortsaanval. Het dreigde, was in aantocht, was er eindelijk.

— En opeens zwaaide de vogel zich van de tak omhoog, en wierp zich hals over kop in het wereldruim.

Mijn gids nam een sprong en stortte zich in het blauw, viel in de stuiptrekkende hemel en vloog weg.

Nu was de golf van het noodlot op zijn hoogtepunt, nu werd mijn hart daardoor meegesleept, en nu spatte hij geruisloos uit elkaar.

En ik viel al, ik tuimelde, sprong, ik vloog; ingesnoerd in de koude kolken van de lucht schoot ik, vervuld van zaligheid en stuiptrekkend van kwellend genot omlaag door het oneindige, op weg naar de borst mijner moeder.

Droomprogramma

Ik had de indruk dat ik reeds een stroperige zee van onnutte tijd verbleef in de lauwe salon, waar door het raam aan de noordzijde de valse zee met haar onechte fjorden naar binnen keek, en waar niets mij vasthield en aantrok dan de aanwezigheid van de schone, verdachte dame, die ik voor een zondares aanzag. Eindelijk eens haar gezicht behoorlijk te zien te krijgen, dat was nog altijd mijn verlangen. Haar gezicht zweefde onduidelijk tussen een overdaad van donkere, springerige haren; het bestond uitsluitend uit een verrukkelijke bleke vlek, en voor de rest niets. Wellicht waren de ogen donkerbruin, ik was mij bewust van redenen dit te verwachten, maar dan zouden de ogen niet bij het gezicht passen dat mijn blik wenste op te maken uit de onbestemde bleke vlek, en waarvan ik wist dat de vormgeving berustte bij diepe, ontoegankelijke lagen van mijn herinnering.

Eindelijk gebeurde er iets. De beide jonge mannen kwamen binnen. Uiterst vormelijk begroetten zij de dame, en werden aan mij voorgesteld. Apen, dacht ik, en ik was boos op mezelf omdat de roodbruine rok van de een mij beschaamd en jaloers maakte met zijn modieuze, kokette pasvorm en snit. Afschuwelijk, dat gevoel van afgunst op deze onberispelijke, ongegeneerde, glimlachende lieden! 'Beheers je', riep ik in stilte tegen mezelf. De beide jongelui namen onverschillig de hand, die ik naar hen had uitgestoken – waarom had ik die hun aangeboden? – en trokken spottende gezichten.

Opeens merkte ik dat er met mij iets niet in orde was – ik voelde een hinderlijke koude langs mijn lichaam omhoogkruipen. Ik keek omlaag en verbleekte toen ik zag dat ik geen schoenen aanhad, alleen een paar sokken. Telkens weer die vervelende, jammerlijke en armetierige hindernissen en weerstanden! Anderen overkwam het nooit dat ze zich in salons naakt of halfnaakt ten overstaan van het volk der onberispelijken en onverbiddelijken bevonden! Terneergeslagen probeerde ik tenminste mijn linkervoet met mijn rechter te bedekken, waarbij mijn blik door het raam op de dreigend steile oevers van de zee viel, blauw en barbaars in hun valse, duistere scha-

keringen, opzettelijk demonisch zo te zien. Bedroefd en hulpbehoevend keek ik de vreemde mensen aan, vol haat tegen deze lieden en vol van grotere haat tegen mijzelf – met mij was het niets gedaan, mij wilde niets lukken. Waarom voelde ik mij eigenlijk verantwoordelijk voor die stomme zee? Tja, als ik het zo voelde, dan was ik het ook. Smekend keek ik de roodbruine persoon recht in de ogen, zijn wangen glommen gezond, en toch wist ik maar al te goed dat ik mijzelf nodeloos bloot gaf, dat hij niet te vermurwen zou zijn.

Op dat moment merkte hij mijn voeten op in hun grove donkergroene sokken – ach, ik kon nog blij zijn dat er geen gaten in zaten – en glimlachte onaangenaam. Hij stootte zijn kameraad aan en wees naar mijn voeten. Ook de ander grijnsde sarcastisch.

‘Kijkt u toch eens, die zee!’, riep ik en wees door het venster naar buiten.

De roodbruine haalde de schouders op. Het kwam niet bij hem op zich gewoon naar het raam te keren, en hij zei iets tegen de ander dat ik slechts half verstond maar dat wel op mij betrekking had. Het ging over kerels op sokken, die in een dergelijke salon eigenlijk niet toegelaten zouden mogen worden. Hierin was ‘salon’ voor mij weer zoiets als in mijn jongensjaren, een ietwat verheven en ietwat valse klank van voornaamheid en van de grote wereld.

Het huilen stond mij nader dan het lachen toen ik mij vooroverboog naar mijn voeten om te zien of er iets aan te verbeteren was; nu zag ik opeens dat ik uit ruime sloffen geschoten was – er lag tenminste een erg grote, soepele, donkerrode pantoffel achter mij op de vloer. Besluiteloos nam ik hem ter hand, bij de hak, nog steeds huilerig gestemd. Hij gleed uit mijn hand, maar ik ving hem in de val op – intussen was hij nog groter geworden – en had hem nu bij het voorstuk vast.

Plotseling voelde ik, tot mijn innige opluchting, de diepe waarde van de pantoffel die een weinig verend in mijn hand hing, omlaaggetrokken door het zware gewicht van de hak. Wat was dat heerlijk, zo’n rode, slappe schoen, wat soepel en zwaar! Om te proberen zwaaide ik er wat mee door de lucht; dat was kostelijk en vervulde mij met welbehagen. Een knots, een gummiknuppel was niets vergeleken met die grote schoen van mij. *Calziglione* noemde ik hem op zijn italiaans.

Toen ik de roodbruine de eerste speelse klap op zijn kop gaf met mijn calziglione zakte hij reeds, jong en onberispelijk en wel, op de divan in elkaar, en de anderen, de kamer en de verschrikkelijke zee verloren iedere zeggenschap over mij. Ik was groot en sterk, ik was vrij, en bij de tweede klap op de kop van de roodbruine had mijn toeslaan reeds niets meer van strijd, van armzalige noodweer – het was louter jubel en bevrijde heerserswillekeur geworden. Ook haatte ik mijn neergeslagen vijand niet meer in het minst, hij was mij lief en waardevol, omdat ik immers zijn heer en schepper was. Want elke welgemikte klap met deze mediterrane schoenknuppel gaf vorm aan deze onrijpe, aapachtige kop, smeedde en construeerde die, creëerde hem: hij werd met elke vormende klap aangenamer, mooier en verfijnder om te zien, het werd mijn schepping, mijn werkstuk, dat mij bevrediging schonk en dat ik liefde toedroeg. Met een laatste, gevoelige klap dreef ik mijn spitse achterhoofd net genoeg naar binnen. Hij was volmaakt. Hij bedankte mij en streelde mijn hand. 'Het is al goed', wimpelde ik hem af. Hij kruiste zijn handen voor de borst en zei verlegen: 'Ik heet Paul'.

Heerlijke machtsgevoelens deden mijn borst uitdijen en de ruimte van mij wijken, de kamer – geen sprake meer van een 'salon'! – trok zich vol schaamte terug en verschool zich in alle nietigheid; ik stond aan de zee. De inham was zwartblauw, stalen wolken drukten zwaar op de sinistere bergen, in de fjorden kookte bruisend het donkere water en de valwind doolde dwangmatig en panisch rond in onbeheerste vlagen. Ik keek omhoog en stak mijn hand op ten teken dat de storm een aanvang nemen kon. Uit het ongenaakbare blauw knetterde kil en verblindend een bliksemstraal, een hete orkaan hilde loodrecht omlaag, en aan de hemel spatte een grauwe chaos van vormen uiteen en vervaagde tot marmeren aders. Grote, ronde golven verhieven zich in grote opschudding uit de geranselde zee, de storm scheurde schuimbaarden en kletsende waterflarden van hun ruggen en smeedt ze mij in het gezicht. De zwarte, stokstijve bergen zetten van ontsteltenis grote ogen op. Hun zwijgend bijeengekropen zitten had een smekende klank.

In de storm, voortjagend op reusachtige spookpaarden, hoorde ik naast mij een schuchtere stem. O, ik had je niet vergeten, jij bleke vrouw met je lange zwarte haren. Ik boog mij naar

haar over, en ze sprak met een kinderstemmetje – de zee kwam eraan, een mens kon hier niet blijven. Ik zag nog ontroerd neer op de zachtmoedige zondares, haar gezicht was niets anders dan een stille, bleke vlek in de weidse schemering van het haar, toen de golfslag reeds kletsend mijn knieën aangreep, mijn borst, en de zondares werd weerloos en zwijgend heen en weer gewiegd op de aanzwellende golven. Ik lachte maar wat, legde mijn arm om haar knieën en tilde haar op. Ook dit was mooi en bevrijdend, de vrouw was bijzonder licht en klein, een en al frisse warmte en met hartelijke ogen, vol schrik en vertrouwen, en ik zag dat zij helemaal geen zondares of een troebele dame op verre afstand was. Geen zonden, geen geheim; het was gewoon een kind.

Ik droeg haar uit de golven, de rotsen over en het park door, dat verduisterd werd door de regen en gehuld ging in koninklijke rouw. Daar had de storm geen toegang, daar sprak uit de neerhangende kruinen van de oude bomen niets dan teder-menselijke schoonheid, louter gedichten en symfonieën, wereld van bevallige voorgevoelens en liefderijk getemperde genietingen, geschilderde beminnelijke bomen van Corot en landelijk-charmante houtblazersmuziek van Schubert, die mij met een vluchtige opwelling van heimwee met zachte drang haar geliefde tempel binnen lokte. Vergeefs echter: veel stemmen heeft de wereld en de ziel heeft voor alles tijd en uur.

God weet hoe de zondares, de bleke vrouw, het kind afscheid nam en voor mij verloren ging. Er was ergens een stenen buitentrapp, een huisdeur, personeel en al – alles vaag en melkachtig bleek als achter dof glas, en andere dingen, nog wezenlozer, nog doffer, gestalten die verwaaiden als in de wind, een toon van verwijt en berisping jegens mij ontnam mij alle plezier aan het stoeien van de schaduwen. Het enige wat er overbleef was de figuur Paul, mijn vriend en zoontje Paul, en in zijn ge-laatsstreken openbaarde en verborg zich een niet met name te noemen doch oneindig welbekend gezicht, het gezicht van een schoolkameraad, een legendarisch kindermeisjesgezicht uit de voorgeschiedenis, gevoed met de goede, voedzame halve herinneringen uit mijn sprookjesachtige eerste jaren.

Een goede, intieme duisternis, en warme rustplaats voor de ziel en een verloren thuis gaat voor mij open, de tijd van het

ongevormde bestaan, een besluiteloze eerste deining boven de voedingsbodem waaronder de voortijd sluimert met mijn voorouders en hun oerwouddromen. Tasten maar, ziel, dolen maar, wentel je maar zonder iets te zien rond in het verzadigde bad van schuldeloze schemerdriften! Ik ken jou, bange ziel, niets heb je zozeer nodig, niets is voor jou zozeer eten en drinken en slaap als de terugkeer naar je eigen oorsprong. Het getij ruist om je heen, en je bent het getij zelf, het bos, en je bent zelf het bos, binnen en buiten bestaan niet langer, je vliegt als vogel in de lucht, zwemt als vis in de zee, wordt gezoogd met licht en bent het licht, smaakt de duisternis en bent de duisternis. Wij zwerven, ziel, wij zwemmen en vliegen, glimlachen en knopen met omzichtige geestenvingers de stukgereten draden weer aaneen en stemmen opnieuw naar behoren de verstoorde trillingen. Wij zoeken God niet langer. Wij zijn God. Wij zijn de wereld. Wij doden en sterven mee, wij scheppen en verrijzen met onze dromen. Onze mooiste droom, dat is de blauwe hemel, onze mooiste droom, dat is de zee, onze mooiste droom, dat is de sterrenflonkerende nacht, dat is de vis, dat is de heldere vrolijke echo, dat is het heldere, vrolijke licht – dat alles is onze droom, en elk van die dingen is onze mooiste droom. Zojuist zijn wij gestorven en weergekeerd tot aarde. Zojuist hebben wij het lachen uitgevonden. Zojuist hebben wij een sterrenbeeld gerangschikt.

Er klinken stemmen, en elk daarvan is de stem van onze moeder. Er ruisen bomen, en elk daarvan heeft boven onze wieg staan ruisen. Er lopen straten uit elkaar in de vorm van een ster, en elk van die straten is de weg naar huis.

Hij die zich Paul noemde, mijn schepping en mijn vriend, was er weer: hij was even oud geworden als ik. Hij leek op een jeugdvriend van mij, maar ik wist niet op welke, en daarom voelde ik mij tegenover hem enigszins onzeker en betoonde ik hem enige beleefdheid. Daaraan ontleende hij macht. De wereld behoorde niet langer mij toe, maar aan hem, en daarom was al wat geweest was verdwenen en ten onder gegaan in deemoedige onwaarschijnlijkheid, beschaamd door hem, die nu aan de macht was.

Wij bevonden ons ergens, en daar heette het Parijs, en vlak voor mij rees een ijzeren balk de hoogte in. Een ladder was het,

met aan weerskanten smalle ijzeren sporten waaraan je je met je handen kon vasthouden terwijl je met je voeten erop naar boven klom. Omdat Paul het zo wilde, klauterde ik naar boven, en naast mij hij ook, op een soortgelijke ladder. Toen wij zo hoog geklommen waren als een huis en als een zeer hoge boom begon ik angst te voelen. Ik keek naar Paul, maar die voelde geen angst; wel ried hij de mijne en glimlachte.

Een ademtocht lang, terwijl hij glimlachte en ik hem aankeek, scheelde het niet veel of ik had zijn gezicht herkend en zijn naam geweten. Een kloof van verleden tijd scheurde zich open tot op mijn schooltijd, tot op het moment dat ik twaalf jaar was, heerlijkste tijd van het leven, als alles van geuren vervuld en geniaal is, als alles verguld is met een eetbaar aroma van vers brood en een roesverwekkende schemering van avontuur en heldendom – twaalfjarig was Jezus toen hij de geleerden in de tempel beschaamd zette, met twaalf jaar hebben wij allen onze geleerden en leraren beschaamd gezet, waren wij schranderder dan zij, genialer en moediger dan zij. Echo's en beelden stormden in kluwens op mij af: vergeten schoolschriften, tussen de middag nablijven, een met een slinger gedode vogel, een jaszak klef en vol van gestolen pruimen, wild gespartel van de jongens in het zwembad, gescheurde zondagse broeken en een hopeloos slecht geweten, een vurig avondgebed over aardse beslommingen, wonderbaarlijk heldhaftige gevoelens bij een gedicht van Schiller. – –

Het was niet meer dan een flits van een paar seconden, een begerig voortjagende reeks beelden zonder middelpunt, en het moment daarna keek Pauls gezicht mij weer aan, pijnlijk half bekend. Ik was niet langer zeker van mijn leeftijd, best mogelijk dat wij jongens waren. Steeds dieper onder onze dunne ladder-sporten lag de stratenmassa welke Parijs heette. Toen wij hoger waren dan de hoogste toren waren onze ijzeren stangen op, en bleken bekroond met een loodrechte plaat, een minutieus platform. Het leek onmogelijk erop te klimmen. Maar Paul deed het zonder een spier te vertrekken, en dus kon ik ook niet anders.

Boven aangekomen ging ik languit op de plaat liggen en keek over de rand naar beneden, als van een wolkje in de hoogte. Mijn blik viel als een steen in het lege naar beneden zonder ergens aan te komen, toen mijn kameraad een wijzend ge-

baar maakte, en mijn blik bleef haken aan een wonderlijke aanblik ergens middenin de lucht. Ik zag daar, ter hoogte van de hoogste daken ergens boven een brede straat, zij het nog oneindig diep onder ons, een vreemdsoortig gezelschap in de lucht. Het leken koorddansers, en inderdaad, een van de figuren liep over een koord of een stang. Toen ontdekte ik dat het er erg veel waren, bijna allemaal jonge meisjes, en zij schenen mij toe zigeuners of een ander nomadenvolk te zijn. Zij liepen, waren gelegerd, zaten en bewogen zich voort ter hoogte van de daken op een luchtig staketsel van de dunst denkbare latten en klimopachtige staven, daar woonden zij en waren thuis in deze omgeving. Onder hen kon men zich de straat denken, van onderop reikte een fijne, zwevende nevel tot vlak bij hun voeten.

Paul zei er iets over. 'Ja', zei ik, 'het doet je wel wat, al die meisjes.'

Goed, ik bevond mij een stuk hoger dan zij, maar ik klemde mij vol angst vast aan mijn post, en zij zweefden luchtig en onbeangst, en ik zag dat ik te hoog zat, dat ik mij op de verkeerde plek bevond. Die daar waren op de juiste hoogte, niet op de grond maar toch ook niet zo duivels hoog en ver als ik, niet onder de mensen en toch ook niet zo volkomen vereenzaamd, en afgezien daarvan waren zij met velen. Ik zag heel goed dat zij een gelukzaligheid vertegenwoordigden welke ik nog niet bereikt had.

Ik wist echter dat ik op een gegeven moment weer omlaag zou moeten klauteren langs mijn reusachtige ladder, en de gedachte daaraan was dermate beklemmend dat ik misselijk werd en het geen moment langer meer hier boven kon uithouden. Vertwijfeld en bevend van hoogtevrees tastte ik met mijn voeten onder mij naar de sporten van de ladder – zien kon ik ze van het platform af niet – en hing een paar gruwelijke minuten lang, mij krampachtig vastklampend, in de vervaarlijke hoogte. Niemand hielp me, Paul was weg.

In heftige angst ondernam ik met handen en voeten gevaarlijke tastbewegingen, en als een nevel werd ik omhuld door een gevoel, een gevoel dat het niet de hoge ladder en de duizeligheid waren, die ik moest doorstaan en door en door ondergaan. En weldra gingen dan ook de zichtbaarheid en de gelijkenis der dingen verloren, het was allemaal nevelig en onbestemd. Nu

eens hing ik nog altijd aan de sporten en had last van hoogtevrees, dan weer kroop ik klein en angstig door vreselijk nauwe aardschachten en keldergangen, dan weer wentelde ik mij uitzichtloos in slijk en drek en voelde hoe de ongebreidelde smurrie mij tot de lippen steeg. Duisternis en belemmering allerwege. Vreselijke opdrachten met een ernstige, zij het verholde betekenis. Angst en zweet, verlamming en kou. Moeizaam sterven, moeizame geboorte.

Hoeveel nacht is er niet om ons heen! Hoeveel bange, pijnlijke lijdenswegen gaan wij niet, legt niet tot diep in de schacht onze ontredderde ziel af, arme eeuwige held, eeuwige Odysseus! Maar gaan doen we, we gaan, bukken ons en waden, zwemmen tot verstikkens toe in het slijk, wij kruipen omhoog tegen gladde kwaadaardige wanden. Wij wenen en versagen, wij jammeren het uit in onze angst en barsten van ellende in gehuil uit. Maar we gaan verder, we gaan en lijden, we gaan en slaan ons er doorheen.

Opnieuw kwam vanuit de troebele helledampen iets welomlijnds tot stand, opnieuw kreeg een stukje van het duistere pad vorm door het boeterende licht der herinnering, en drong de ziel vanuit de sfeer van de oerwereld door tot in de huiselijke contreien van de tijd.

Waar was dit? Bekende dingen zagen mij aan, ik ademde lucht die ik herkende. Een kamer, groot in de halve duisternis, een aarden olielampje op de tafel, mijn eigen lampje, een grote ronde tafel, iets als een vleugelpiano. Mijn zuster was er en mijn zwager, misschien bij mij op bezoek of anders ik bij hen. Zij waren zwijgzaam en bezorgd, maakten zich zorgen om mij. En ik stond in die grote, duistere kamer, liep af en aan en stond en ging voort in een wolk van droefenis, in een vloed van bittere, verstikkende droefenis. En nu begon ik opeens ergens naar te zoeken, niets van belang, een boek of een schaar of zo, en ik kon het niet vinden. Ik nam het lampje ter hand, het was zwaar en ik was vreselijk moe, ik zette het al gauw weer neer om het daarna toch weer op te nemen; ik wilde zoeken en nog eens zoeken, ook al wist ik dat het tevergeefs was. Ik zou niets vinden, ik zou alleen maar meer verwarring scheppen, het lampje zou uit mijn handen vallen, het was zo zwaar, zo kwellend zwaar, en zo zou ik blijven tasten en zoeken en door de kamer

dwalen, mijn hele beklagenswaardige leven lang.

Mijn zwager keek mij aan, met angst en een weinig verwijt in zijn blik. Zij merken dat ik krankzinnig begin te worden, dacht ik meteen en pakte het lampje weer op. Mijn zuster kwam naar me toe, zwijgend, met smekende ogen, vol angst en liefde, mijn hart brak er bijna van. Ik kon geen woord uitbrengen, ik kon alleen maar mijn hand uitstrekken en afwimpelen, afwerend wenken, en ik dacht: laat me toch met rust, jullie! Laat me toch met rust, jullie! Jullie kunnen toch niet begrijpen hoe het met mij staat, hoeveel pijn ik heb, verschrikkelijke pijn! En opnieuw: laat mij toch met rust, jullie! Laat mij toch met rust!

Het rossige lamplicht stroomde zwakjes door de grote kamer, buiten kreunden bomen in de wind. Een moment lang meende ik de nacht daarbuiten zo diep mogelijk van binnen te zien en aan te voelen: wind en nattigheid, herfst, de bittere geur van loof, het stuiven van de bladeren van de olm, herfst, herfst! En weer een moment lang was ik niet ikzelf, maar ik zag mezelf als een afbeelding: ik was een bleke, magere musicus met flonkerende ogen, die heette Hugo Wolf en stond net op deze avond op het punt waanzinnig te worden.

Daartussendoor zag ik mij weer gedwongen tot zoeken, uitzichtloos zoeken en de zware lamp omhoog houden, boven de ronde tafel, de stoel, een boekenplank. En ik moest met smekende gebaren afwimpelen als mijn zuster mij weer eens droefvige en oplettend aankeek, mij troosten wilde, mij nabij wilde zijn en hulp bieden. De droefheid in mijn innerlijk groeide en vervulde mij tot berstens toe, en de beelden om mij heen waren van een aangrijpend welsprekende duidelijkheid, veel duidelijker dan de werkelijkheid in al haar vormen anders ooit is; een paar herfstbloemen in een waterglas, met daarbij een donkerroodbruine dahlia, gloeiden in een zo smartelijke eenzame schoonheid, elk ding en ook de blinkende, koperen voet van de lamp was zo toverachtig mooi en omringd met een even noodlotszwangere eenzaamheid als op de schilderijen van de grote meesters.

Duidelijk bespeurde ik mijn noodlot. Nog een schaduw meer van deze droefenis, nog een blik van mijn zuster, nog een blik van de bloemen, de mooie bezielde bloemen – en toen vervaagde alles, en ik verzonk in waanzin. 'Laat me met rust! Jullie

weten er niets van!' Op de gepolijste zijkant van de vleugelpiano spiegelde een straal lamplicht in het zwarte hout, zo mooi, zo geheimzinnig, zo verzadigd van zwaarmoedigheid!

Thans verhief mijn zuster zich opnieuw, en zij ging naar de piano. Ik wilde smeken, ik wilde haar met hart en ziel verzoecken het te laten, maar ik kon niet, ik was onmachtig haar vanuit mijn vereenzaming te bereiken. O, ik wist wat er nu zou komen, onafwendbaar. Ik kende de melodie, die nu aan het woord zou komen en ontegenzeggelijk alles zou zeggen en vernielen. Reusachtige spanning deed mijn hart samentrekken, en terwijl de eerste gloeiende druppels uit mijn ogen welden, verborg ik op de tafel mijn hoofd in mijn handen en hoorde en onderging met al mijn zintuigen en nog wat nieuwe zintuigen bovendien tekst en melodie tegelijk, de melodie van Wolf en de tekst:

Was wisset ihr, dunkle Wipfel,
Von der alten schönen Zeit?
Die Heimat hinter den Gipfeln,
Wie liegt sie so weit, so weit!

En meteen schoof voor mij en in mij de wereld uiteen, verzonk in tranen en tonen, onzegbaar zo uitgegoten, zo stromend, zo goed en smartelijk! O tranen, o verrukkelijke instorting, zalige versmelting. Alle boeken van de wereld, vol gedachten en gedichten, vallen in het niet bij een enkele minuut snikken, als het gevoel in stromen komt opwellen, als de ziel zichzelf diep aanvoelt en treft. Tranen zijn smeltend zieleijs, voor wie weent zijn alle engelen dichtbij.

Ik hilde mezelf, ongeacht alle aanleidingen en redenen, omhoog van de hoogten der ondraaglijke spanning tot in de milde schemering der alledaagse gevoelens, zonder gedachten, zonder getuigen. Daartussendoor vaag bewegende beelden: een doodkist met daarin iemand die mij erg lief was, erg belangrijk, maar ik wist niet wie. Misschien jijzelf wel, dacht ik, toen mij een ander beeld inviel, van een grote, weldadige afstand. Had ik niet ooit, jaren geleden of wellicht in een vroeger leven, een wonderbaarlijk tafereel aanschouwd: een volk van jonge meisjes dat hoog in de lucht huisde, wolkachtig en gewichtloos, schoon en zalig, lichtjes zwevend als lucht en verzadigd als de

muziek van een strijkorkest?

Jaren drongen zich er tussen en brachten vriendelijk doch beslist verwijdering tot stand tussen mij en het beeld. Ach, wie weet was de zin van mijn hele leven alleen geweest deze liefталige zwevende meisjes te zien, hun na te komen en hun gelijke te worden! Nu verzonken zij in de verte, onbereikbaar, onbegrepen, onbevrijd en omfladderd door een krachteloos heimwee.

Jaren daalden neer als sneeuwvlokken, en de wereld was van gedaante veranderd. Bedroefd zwierf ik in de richting van een klein huisje. Ik voelde me bepaald ellendig, en ik werd geheel en al in beslag genomen door een angstig gevoel in mijn mond; vol angst voelde ik met mijn tong aan de twijfelachtige tand, en meteen liet hij los, hij was eruit. De volgende – die ook al! Er was daar een heel jonge dokter, bij wie ik mijn beklag ging doen, smekend stak ik hem een tand toe, die ik met mijn vingers vasthield. Hij begon luchthartig te lachen, wimpelde mij met een fataal beroepsgebaar af en schudde zijn jeugdig hoofd – dat gaf niets, volkomen onschuldig, dat gebeurde dagelijks. Goeie God, dacht ik. Maar hij vervolgde met op mijn linkerknie te wijzen: daar zat het, daar lieten zich geen grapjes meer over maken. Snel deed ik een greep omlaag naar mijn knie – daar had je het! Er zat een gat, waar ik een vinger in kon steken, en in plaats van huid en vlees was er niets te voelen dan een gevoelloze, weke, losse massa, licht en draderig als verwelkt plantenweefsel. O mijn God, daar had je het verval, daar had je dood en ontbinding! 'Is er niets meer aan te doen?' vroeg ik met geforceerde beleefdheid. 'Niets meer', zei de jonge dokter en was verdwenen.

Aan het eind van mijn krachten ging ik op het huisje toe, zij het niet zo wanhopig als ik had moeten zijn, maar zelfs bijna onverschillig. Ik moest nu dat huisje binnen gaan, waar mijn moeder op mij wachtte – had ik haar stem niet reeds gehoord? Haar gezicht reeds gezien? Er voerden traptreden naar boven, waanzinnige treden, hoog en glad zonder leuning, ieder op zichzelf een berg, een top, en gletscher. Het werd beslist te laat – misschien was zij al weg, misschien al dood? Had ik haar zo-even niet opnieuw horen roepen? Zwijgend worstelde ik met het steile trapgebergte, met vallen en kneuzingen, onbeheerst en hijgend, ik klom en haastte mij, strekte mijn brekende armen

en knieën, en ik was boven, ik was bij de deur, en de trap treden waren weer klein en keurig om te zien, en omzoomd met kleine palmboompjes. Elke stap was moeizaam en zwaar alsof ik door slijk en lijm liep, ik kwam niet vooruit, de deur stond open, en binnen liep mijn moeder in een grijze jurk met een mandje aan haar arm, stil en in gedachten verzonken. O, haar donkere, licht grijzende haren in hun netje! En haar manier van lopen, die kleine gestalte! En die jurk, die grijze jurk – had ik dan al die vele, vele jaren vergeten hoe zij er uitzag, had ik nooit meer naar behoren aan haar gedacht?! Daar was zij, uitsluitend van achteren zichtbaar, helemaal zoals zij was, heel duidelijk en mooi, een en al liefde, een en al gedachten van liefde!

Woedend waadde mijn verlamde tred door de taaie lucht, steeds meer plantenranken omsloten mij als dunne, taaie korden, vijandige belemmeringen overal, ik kwam geen stap vooruit! 'Moeder!', riep ik – maar er klonk geen geluid... Niets. Er was glas tussen haar en mij.

Mijn moeder ging langzaam verder, zonder om te kijken, verstild in haar mooie, bezorgde gedachten, streek met haar welbekende hand een onzichtbaar draadje weg van haar jurk, en bukte zich over haar mandje om naaispullen te pakken. God, dat mandje! Daar had ze een keer voor mij paaseieren in verstopt. Wanhopig en geluidloos schreeuwde ik het uit. Ik liep zonder van de plek te komen! Tedere en woedende gevoelens rukten aan mij.

En langzaam ging zij verder door het tuinhuisje, bleef eventjes staan in de deuropening aan de andere kant, en stapte naar buiten. Zij boog haar hoofd een beetje opzij, teder en als het ware luisterend naar haar gedachten, tilde het mandje op en liet het weer zakken – ik herinnerde mij ineens een briefje dat ik als jongen op een keer in haar mandje gevonden had, en daarop stond in haar sierlijk handschrift opgeschreven wat zij die dag moest doen en waar ze aan moest denken – 'Hermanns broek is gerafeld – was in de week zetten – boek van Dickens lenen – Hermann heeft gisteren niet gebeden.' Stromen van herinnering, lasten van liefde!

Omsnoerd en vastgebonden stond ik bij de deur, en daarlangs liep de vrouw in haar grijze jurk langzaam weg, de tuin in, en was verdwenen.

Faldoem

De jaarmarkt

De straatweg naar de stad Faldoem lag langgerekt tussen het heuvelland, nu eens langs bossen of groene, weidse beemden en dan weer langs korenvelden, en naarmate hij dichterbij de stad kwam lagen er steeds vaker boerderijen, hofsteden, tuinen en landhuizen langs de weg. De zee was ver daarvandaan, men zag haar niet, en de wereld leek nergens anders uit te bestaan dan uit heuveltjes, kleine rianten dalen, uit beemden, bossen, akkerland en boomgaarden. Het was een land dat geen gebrek had aan vruchten en hout, melk en vlees, appels en noten. De dorpen waren bepaald vriendelijk en keurig onderhouden, en de mensen waren over het algemeen kranig en werkzaam, geen vrienden van gevaarlijke of opwindende ondernemingen, en iedereen was tevreden als zijn buurman het niet beter maakte dan hijzelf. Zo stond het met het land Faldoem, en zo zijn de meeste landen ter wereld ook ongeveer, als er tenminste geen bijzondere dingen gebeuren.

De fraaie straatweg naar de stad Faldoem (die dezelfde naam droeg als het land) werd op deze morgen sinds het eerste hennengekraai zo levendig begaan en bereden als dat slechts eenmaal per jaar te zien was. Die dag zou namelijk in de stad de grote markt gehouden worden, en twintig mijlen in de omtrek was er geen boer en geen boerin, geen baas en geen gezelschap of leerjongen, geen knecht en geen meid en geen jongen of meisje, of zij hadden reeds wekenlang aan de grote markt gedacht en ervan gedroomd haar te bezoeken. Niet iedereen kon gaan; er moest ook voor vee en kleine kinderen, voor zieken en bejaarden gezorgd worden, en wie door het lot was aangewezen om thuis te blijven in verband met de zorg voor huis en haard, die had bijna het gevoel dat er een jaar van zijn leven verloren was gegaan, en het speet hem van de heerlijke zonneschijn die reeds in alle vroegte warm en feestelijk de blauwe nazomerhemel had doorgloeid.

Met kleine mandjes aan hun arm kwamen vrouwen en mei-

den aangestapt, de jongemannen met geschoren wangen, en iedereen met een anjer of aster in het knoopsgat, allen op hun zondags opgedoft, en de schoolmeisjes met zorgvuldig gevlochten haren die nog vet en vochtig glansden in de zon. De wagenmenners hadden een bloem of een rood lint om de steel van hun zweep gebonden, en wie het zich kon veroorloven had het brede sierleder van zijn paarden tot de knieën toe behangen met blinkend opgepoetste koperen schijven. Er kwamen ladderwagens aangerold, waar van kromgebogen beukentakken een groen afdak op geconstrueerd was, en daaronder zaten de mensen dicht opeen met manden of kinderen op de schoot, en de meesten zongen met luider stem in koor, en daartussendoor reed af en toe, speciaal versierd met vlaggetjes en papieren bloemen, rood, wit en blauw tussen het groene beukenloof, een wagen waaruit luidruchtige dorpsmuziek opsteeg; en tussen de takken zag men in de schemering de bescheiden, kostelijke schittering van gouden hoorns en trompetten. Kleine kinderen die reeds vanaf zonsopgang hadden moeten lopen begonnen te huilen en werden getroost door hevig transpirerende moeders, en soms werd er een door een vriendelijke voerman meegenomen. Een oude vrouw duwde in een kinderwagen een tweeling voor zich uit – ze sliepen allebei, en op het kussen lag tussen de slapende kinderhoofdjes in, niet minder rond en roodwangig, een paar fraaigeklede en gekapde poppen.

Wie aan die straatweg woonde en die dag niet zelf op weg was naar de jaarmarkt had een onderhoudende ochtend – er was voortdurend volop te zien. Dat waren er echter weinig. Op een tuintrapje zat een tienjarig jongetje te huilen omdat hij alleen thuis moest blijven bij zijn grootmoeder. Maar toen hij er genoeg van had te zitten huilen en er net op dat moment een stel dorpsjongens voorbijstapten, sprong hij met een aanloop de straat op en sloot zich bij hen aan. Niet ver daarvandaan woonde een oude vrijgezel, die niets van de jaarmarkt wilde weten omdat hij het zonde vond van het geld. Hij had zich voorgenomen op deze dag, nu iedereen feest vierde, stillletjes in zijn eentje de hoge meidoornhaag om zijn tuin te knippen, want daar was die wel aan toe; hij was dan ook zodra de ochtenddauw wat opgetrokken was monter aan het werk gegaan met zijn grote heggeschaar. Maar reeds na een uurtje was hij er

weer mee opgehouden om zich kwaad in huis te verstoppen, want er was geen jonge kerel voorbijgelopen of gereden of hij had verbaasd naar het hegknippen gekeken en de man een humoristische opmerking toegeroepen over zijn vlijt op het verkeerde moment, en de meisjes hadden daar om gelachen. En als hij dan kwaad werd en met zijn lange schaar dreigde, hadden ze allemaal hun hoed gelicht en lachend naar hem gezwaaid. Daar zat hij dan binnenshuis achter gesloten luiken, maar gluurde afgunstig tussen de kieren door naar buiten, en toen zijn boosheid geleidelijk aan minder geworden was en hij de laatste marktgangers zich sporadisch voorbij zag haasten alsof hun ziel en zaligheid op het spel stond, trok hij laarzen aan, stopte een daalder in zijn beurs, pakte zijn stok en maakte aanstalten om te vertrekken. Toen schoot hem te binnen dat een daalder wel erg veel geld was; hij nam hem er weer uit, deed in plaats daarvan een halve daalder in zijn leren geldbuidel en snoerde hem dicht. Vervolgens stak hij de beurs in zijn zak, deed het huis en de tuindeur op slot en zette er zo stevig de pas in dat hij op weg naar de stad nog menig voetganger en zelfs twee wagens inhaalde.

Weg was hij, zijn huis en tuin stonden leeg, en het stof boven de straatweg begon zachtjes neer te dalen, paardengetrappel en blaasmuziek waren verklonken en verwaaid, en reeds kwamen van de stoppelvelden de mussen aangevlogen om zich in het witte stof te baden en in ogenschouw te nemen wat er van het tumult overgebleven was. De straatweg lag leeg en uitgestorven in de hitte, en uit de verte kwam af en toe nog het geluid van gejuich of van iets als hoornmuziek overgewaaid.

Uit het bos kwam een man te voorschijn, de brede rand van zijn hoed diep over zijn ogen getrokken; hij slenterde op zijn gemak eenzaam voort over de uitgestorven landweg. Hij was groot van stuk en had de vaste, bedaarde manier van lopen die zwervers kenmerkt als ze veel te voet gereisd hebben. Zijn kleren waren grijs en onopvallend, en vanuit de schaduw van zijn hoed keken zijn ogen oplettend en bedaard de wereld in als de ogen van iemand die van de wereld niets anders verlangt dan alle dingen nauwlettend te beschouwen en niets over het hoofd te zien. Hij zag alles, hij zag de wirwar van ontelbare wagensporen, hij zag de hoefafdrukken van een paard dat met

zijn linkerachterpoot getrokken had, hij zag hoe in de verte de stad Faldoem in nieltige afmetingen met haar glinsterende daken uit een stoffige nevel oprees, hij zag ergens in een tuin een oud vrouwtje angstig en ongerust rondwalen en hoorde hoe zij iemand riep die geen antwoord gaf. Hij zag aan de rand van de weg een onbeduidende metaalglans blikkeren en bukte zich om een blanke, ronde koperen schijf op te rapen die een of ander paard van zijn haam verloren had. Hij stak hem bij zich. Toen zag hij langs de straat een oude haag van meidoornstruiken, die was een paar passen ver pas geknipt, en in het begin leek het werk keurig netjes en met plezier gedaan te zijn, maar dat werd met elke halve stap minder, want nu eens was er te diep ingeknipt, en dan weer staken er vergeten takken borstelig en stekelig uit. Even verderop vond de vreemdeling op straat een kinderpop, over welks kop zo te zien een karrewiel gereden was, en een stuk roggebrood dat nog glom van de weggesmolten boter; en tenslotte vond hij nog een stevige leren buidel waar een halve daalder in zat. De pop zette hij langs de kant van de weg tegen een schutpaal, het stuk brood verkruimelde hij om het aan de mussen te voeren, en de beurs met de halve daalder stopte hij in zijn zak.

Het was onzegbaar stil op de uitgestorven straatweg, de grasberm aan weerskanten zat dik onder het stof en was verbrand door de zon. Vlakbij liepen kippen op een erf in het rond, nergens was een mens te bekennen, en ze klokten en kakelden dromerig in de zonnewarmte. In een blauwig koolbed stond een oude vrouw gebukt onkruid uit de droge bodem te wieden. De zwerver riep haar toe hoe ver het nog was naar de stad. Maar zij was doof, en toen hij nog harder riep, keek ze alleen maar hulpeloos naar hem en schudde haar grijze hoofd.

Terwijl hij verder ging hoorde hij telkens weer hoe uit de richting van de stad muziek opklonk en verstomde, steeds vaker en langduriger, en tenslotte was het geluid ononderbroken als dat van een verre waterval, muziek en stemmengeroezemoes, alsof daarginds het hele mensenvolk gezellig bijeen was. Hier stroomde een beek langs de straat, breed en kalm, met eenden erop en groenbruin zeegras onder de blauwe waterspiegel. De straat liep nu omhoog, de beek beschreef een bocht, en daar lag een stenen brug overheen. Op het lage bruggemuurtje

zat een man, een magere kleermakersgestalte, met diep voorovergebogen hoofd te slapen; zijn hoed was in het stof gevallen, en naast hem zat een koddig hondje de wacht te houden. De vreemdeling wilde de slaper wekken omdat hij anders wel eens in zijn slaap over de brugrand kon vallen. Maar eerst wierp hij een blik naar beneden, en toen hij zag dat de hoogte gering was en het water ondiep liet hij de kleermaker rustig zitten en verderslapen.

Nu volgde na een korte, steile helling de poort van de stad Faldoem, die wijd open stond zonder dat er een mens te bekennen viel. De man stapte er doorheen, en opeens weergalmden zijn stappen luid op een geplaveid straatje, waar langs alle huizen aan beide kanten een reeks lege, afgespannen karren en rijtuigen stond. Vanuit andere straatjes hoorde men rumoer en doffe bedrijvigheid, maar hier was geen mens te zien, het steegje was vervuld van schaduw en alleen de bovenste vensterruiten weerspiegelden de gulden dag. Hier bleef de zwerver eventjes uitrusten, gezeten op de disselboom van een ladderwagen. Toen hij verder ging legde hij de koperen paardeschijf, die hij daarbuiten gevonden had, op de bok.

Hij was nauwelijks een straat verder toen het rumoer en het gedrang van de jaarmarkt reeds overal om hem heen weergalmden; in honderd kraampjes boden schreeuwende kooplieden hun waren te koop aan, kinderen bliezen op verzilverde trompetten, slagers visten hele ketens verse, natte worstjes uit grote, kokende ketels, boven op een verhoging stond een kwakzalver bedrijvig door een dikke hoornen bril om zich heen te kijken — hij had een tabel opgehangen met alle menselijke ziekten en gebreken. Een vent met zwarte lange haren kwam voor hem langs geschuifeld, met een kameel aan een leidsel achter zich aan. Het dier keek vanaf zijn lange nek verwaand neer op de volksmenigte en schoof zijn gespleten lippen kauwend heen en weer.

De man uit het bos keek oplettend overal naar, liet zich door het gedrang heen en weer schuiven, nam hier een kijkje bij de standplaats van een prentenverkoper en las daar de spreuken en zegswijzen op de gesuikerde koeken, maar nergens bleef hij staan: wat hij ook zocht, hij scheen het nog niet gevonden te hebben. Op deze manier kwam hij langzaam vooruit tot op het grote plein, op de hoek waarvan zich een vogelhandelaar genes-

teld had. Daar bleef hij een poosje staan luisteren naar de stemmen uit de vele kooitjes, gaf er antwoord op en floot zachtjes tegen het kneutje, de kwartel, de kanarievogel en de grasmus.

Plotseling zag hij vlakbij zo'n heldere, verblindende schittering alsof alle zonneschijn op deze ene plek geconcentreerd was, en toen hij erop af ging bleek het een grote spiegel te zijn, die in een kraampje hing, en naast die spiegel hingen andere spiegels, tien, honderd en nog wel meer, grote en kleine, vierkante, ronde en ovale, spiegels om op te hangen en spiegels om neer te zetten, handspiegels en ook kleine, dunne zakspiegeltjes die je altijd bij je kon dragen om je eigen gezicht niet te vergeten. De koopman ving in een blikkerende handspiegel de zon op en liet de flonkerende weerschijn door zijn kraam dansen; daarbij riep hij onvermoeibaar: 'Spiegels, dames en heren, spiegels te koop! De beste spiegels, de goedkoopste spiegels van Faldoem! Spiegels, dames, voortreffelijke spiegels! Werpt u er maar eens een blik in, allemaal echt, allemaal kristal van de beste kwaliteit!'

Bij de spiegelkraam bleef de vreemdeling staan, als iemand die gevonden heeft wat hij zoekt. Tussen de mensen die de spiegels bekeken bevonden zich drie jonge meisjes van het plateland; daar ging hij naast staan en nam ze nauwlettend op. Het waren frisse, gezonde boerenmeiden, niet mooi en niet lelijk, met stevig verzoolden schoenen en witte kousen, met blonde, enigszins door de zon gebleekte vlechten en rusteloze jonge ogen. Alle drie hadden ze een spiegel ter hand genomen, maar niet zo'n grote, dure, en terwijl ze nog aarzelend overlegden over de koop en genoten van de heerlijke spanning van de keuze keken ze om beurten afwezig en dromerig in de blanke diepte van de spiegel om hun evenbeeld te bekijken, de mond en de ogen, het kleine sieraad bij de hals, de paar zomersproeten bovenop de neus, de gladde schedel en het rose oor. Daar werden ze zwijgzaam en serieus van; de vreemdeling die achter de meisjes stond zag hun evenbeelden met grote ogen, welhaast plechtstatig uit de drie spiegelruitjes kijken.

'Och', hoorde hij de eerste zeggen, 'ik wou dat ik roodgouden haren had, en zo lang dat ze tot mijn knieën kwamen!'

Het tweede meisje hoorde de wens van haar vriendin en slaakte een lichte zucht, waarna ze nog gespannener in de spie-

gel keek. Toen bekende ook zij blozend waar haar hart van droomde, en zei verlegen: 'Als ik een wens mocht doen, dan zou ik de mooiste handen willen hebben die je je kunt voorstellen, helemaal blank en zacht, met lange, slanke vingers en rose nagels.' Daarbij keek ze naar de hand, die de ovalen spiegel vasthield. De hand was niet lelijk, maar wel een beetje kort en breed en van het werken grof en hard geworden.

De derde, de kleinste en vrolijkste van de drie, moest erom lachen en riep onbekommerd: 'Dat is geen slechte wens. Maar handen zijn helemaal niet zo belangrijk, weet je. Ik zou het liefst hebben dat ik van nu af aan de beste, flinkste danseres van het hele land Faldoem was.'

Opeens schrok het meisje en draaide zich om, want uit de spiegel keek haar van achter haar eigen gezicht een vreemd gezicht met zwarte, blinkende ogen aan. Het was het gezicht van de vreemde man, die achter haar was komen staan, en die zij alle drie tot dusverre helemaal niet hadden opgemerkt. Nu keken ze hem verwonderd aan toen hij hun toeknikte en zei: 'Wel dames, u hebt me daar even een drietal mooie wensen gedaan. Is het u daarmee ernst, eigenlijk?'

Het kleintje had de spiegel weggelegd en haar handen achter haar rug verstopt. Zij had zin het de man betaald te zetten dat ze een beetje geschrokken was, en zij zon reeds op een scherpe opmerking; maar toen zij naar zijn gezicht keek, ging er van zijn ogen zo'n gezag uit dat ze zich geen raad meer wist. 'Gaat het u wat aan, wat ik mezelf toewens?', vroeg ze alleen maar, terwijl ze begon te blozen.

Maar de ander, die de slanke handen gewenst had, vatte vrouwen op voor de grote man, die iets vaderlijks en waardigs in zijn voorkomen had. Zij zei: 'Zeker, het is ons wel degelijk ernst daarmee. Iets mooiers kun je toch niet wensen?'

De spiegelkoopman was dichterbij gekomen, en ook andere mensen luisterden mee. De vreemdeling had de rand van zijn hoed achterover geklapt, zodat ze een blank, hoog voorhoofd zagen en gezaghebbende ogen. Nu knikte hij de drie meisjes vriendelijk toe en riep met een glimlach: 'Wel, kijk maar, jullie hebben al alles wat jullie gewenst hebben!'

De meisjes keken elkaar aan, en daarna snel ieder voor zich in een spiegel, en alle drie verbleekten zij van verbazing en

vreugde. De een had dichte, gulden lokken gekregen, die tot aan haar knieën kwamen. De tweede hield haar spiegel in de blankste, slankste prinsessenhanden, en de derde stond plotse-
ling op rode dansschoentjes en op enkels, zo slank als die van een hinde. Zij konden nog niet goed begrijpen wat er gebeurd was; maar die met de deftige handen brak in tranen van geluk uit, zij leunde op de schouder van haar vriendin en hilde van zaligheid in de lange, gouden haren van de ander.

Het verhaal van het wonder werd nu in de buurt van het kraampje rondverteld en uitgeschreeuwd. Een jonge ambachts-
gezel, die van het gebeuren getuige was geweest, stond met wijd opengesperde ogen de vreemdeling aan te staren, zo goed als versteend.

‘Wil jij soms ook een wens doen?’ vroeg de vreemdeling hem opeens.

De gezel schrok, hij was volkomen in verwarring gebracht en keek hulpeloos in het rond op zoek naar iets, dat hij zou kunnen wensen. Toen zag hij voor de kraam van een varkensslager een geweldige krans van dikke, rode knakworsten hangen, en hij stamelde terwijl hij in die richting wees: ‘Zo’n krans knakworsten zou ik graag hebben’. En kijk, de krans hing hem al om zijn hals, en alle mensen die dit zagen begonnen te lachen en te schreeuwen, en iedereen probeerde naar voren te dringen, iedereen wilde nu ook een wens doen. Dat mochten ze ook, en de volgende die aan de beurt kwam was brutaler en wenste voor zichzelf nieuwe lakense zondagskleren van top tot teen; en hij had het nog niet gezegd of hij stak al in een sjeik, splinter-nieuw kostuum, zoals de burgemeester er geen beter had. Toen kwam er een plattelandsvrouw en trok de stoute schoenen aan: zij verlangde zo maar tien daalders, en meteen rinkelden de daalders in haar tas.

Nu zagen de mensen dat er in alle ernst wonderen gebeurden, en meteen verbreidde het nieuws daarvan zich over het marktplein en door de stad, en de mensen vormden al gauw een reusachtige kluit rondom de kraam van de spiegelkoopman. Veel waren er die nog lachten en grappen maakten, en anderen geloofden er niets van en maakten wantrouwige opmerkingen. Maar velen waren ook reeds gegrepen door de wenskoorts en kwamen aanlopen met gloeiende ogen en verhitte ge-

zichten, die vertrokken waren van begeerte en ongerustheid, want iedereen was bang dat de bron zou opdrogen voordat hij er zelf uit kon putten. Jongetjes wensten koeken, kruisbogen, honden, zakken vol noten, boeken en kegelspeellen; jonge meisjes gingen daar verrukt vandaan met nieuwe kleren, linten, handschoenen en parasols. Maar een tienjarig ventje, dat van zijn grootmoeder weggelopen was en van louter gelukzaligheid en opwinding om de jaarmarkt niet meer wist hoe hij het had, wenste met heldere stem een levend paardje, maar het moest wel zwart zijn; en meteen stond er achter hem een zwart veulen te hinniken en wreef vertrouwelijk met zijn kop tegen zijn schouder.

Daarop kwam er door de menigte, die door de betovering helemaal in een roes geraakt was, een ouwelijke vrijgezel naar voren gedrongen met een wandelstok in de hand. Trillend kwam hij naar voren, en kon van opwinding nauwelijks een woord uitbrengen.

‘Ik wens’, zei hij stotterend, ‘ik we-wens tweehonderd...’

De vreemdeling keek hem onderzoekend aan, haalde een lederen beurs uit zijn zak en hield die het opgewonden mannetje voor. ‘Even wachten!’ zei hij. ‘Hebt u niet toevallig deze geldbuidel verloren? Er zit een halve daalder in.’

‘Ja, ja, dat is zo’, riep de vrijgezel. ‘Die is van mij.’

‘Wenst u die terug?’

‘Jazeker, geef hier!’

Hij kreeg zijn beurs, maar daarmee had hij zijn wens verspeeld, en toen hij dat begreep sloeg hij woedend met zijn stok naar de vreemdeling, echter zonder hem te raken. Hij sloeg alleen een spiegel tegen de grond, en de scherven waren nog niet uitgerinkeld of daar was de koopman al, die geld wilde zien, en de vrijgezel moest wel betalen, of hij wilde of niet.

Maar nu kwam er een gezette huiseigenaar naar voren en deed een kapitale wens, namelijk een nieuw dak op zijn huis. En meteen glom het hem al vanuit zijn straatje tegemoet, met hagelnieuwe pannen en witgekalkte schoorstenen. Opnieuw werd iedereen onrustig, de wensen werden steeds stoutmoediger, en al gauw zag men iemand die zich niet ontzag om in alle bescheidenheid een nieuw huis met drie verdiepingen op het marktplein te wensen: een kwartier later lag hij reeds boven de

kornis uit zijn eigen venster om van daaruit naar de jaarmarkt te kijken.

Het was nu eigenlijk geen jaarmarkt meer, maar alle leven in de stad stroomde als de rivier van de bron nog slechts uit van die plek bij de spiegelkraam waar de vreemdeling stond en waar iedereen een wens mocht doen. Geschreeuw van bewondering, afgunst of gelach volgde op iedere wens, en toen een hongerig jongetje niets anders gewent had dan een hoed vol pruimen werd die hoed door iemand die minder bescheiden geweest was met daalders bijgevuld. Groot gejubel en bijval viel vervolgens een dikke koopvrouw ten deel, die van een zwaar kropgezwel bevrijd wenste te worden. Maar nu bleek wat kwaadaardigheid en afgunst vermogen. Want de eigen man van deze koopvrouw, die met zijn echtgenote in onvrede leefde en pas tevoren met haar overhoop gelegen had, verving zijn wens die hem rijk had kunnen maken dusdanig dat de verdwenen krop opnieuw zijn oude plaatsje innam. Maar het eerste schaap was nu over de dam, en men voerde een massa zieke en gebrekkige mensen aan, en de menigte geraakte in een nieuwe roes toen de lammen begonnen te dansen en de blinden met verzalige ogen het licht begroetten.

Intussen was de jeugd reeds overal gaan vertellen wat voor heerlijk wonder er aan het gebeuren was. Men vertelde van een trouwe, oude kokkin, die aan het fornuis stond en voor haar m neer en mevrouw juist een gans aan het braden was, toen ook zij door het raam het nieuws vernam. Daaraan kon zij geen weerstand bieden, en ze ging er van door en rende zo hard ze kon naar het marktplein om snel te wensen dat zij voor het leven rijk en gelukkig zou worden. Maar hoe verder zij door de menigte naar voren drong, des te verstaanbaarder plaagde haar geweten haar, en toen zij aan de beurt was om een wens te mogen doen liet ze dat allemaal schieten en wenste alleen maar dat de gans niet zou aanbranden voordat zij weer terug was.

Het tumult nam geen einde. Kindermeisjes kwamen de huizen uit gestormd en sleepten op hun armen hun kindertjes mee, bedlegerigen renden in hun ijver in hun hemd over straat. Ook kwam, volkomen verward en wanhopig, een oud vrouwtje van het land aangelopen, en toen zij van de wensen hoorde, verzocht zij snikkend haar verloren kleinkind gezond en wel te

mogen terugvinden. En kijk, daar kwam het jongetje onverwijd aangereden op een klein zwart paardje, en wierp zich lachend in haar armen.

Tenslotte was heel de stad veranderd en in de greep van een roes. Liefdesparen, wier wensen in vervulling waren gegaan, wandelden arm in arm over straat, arme gezinnen reden in rijtuigjes rond met aan hun lijf nog de verstellde oude kleren van die ochtend. De velen, die nu reeds spijt hadden van een onverstandige wens, waren allemaal ofwel treurig weggegaan of dronken zich vergetelheid in aan de oude marktfontein, die een grappenmaker met zijn wens gevuld had met de beste wijn.

En eindelijk waren er in de stad Faldoem nog maar twee mensen die niets van het wonder afwisten en geen wens gedaan hadden. Dat waren twee opgeschoten jongens, en die zaten hoog en droog op de zolderkamer van een oud huis in de voorstad met gesloten ramen. De een stond midden in de kamer, hield een viool onder zijn kin gekneld en speelde met hart en ziel; de ander zat in een hoekje met zijn hoofd tussen zijn handen en ging helemaal op in het luisteren. Door de kleine vensterruitjes scheen de zon reeds schuin en avondlijk naar binnen en gaf een diepe glans aan een bos bloemen op de tafel en speelde op de muur over de versleten tapijten. De kamer was geheel en al vervuld van het warme licht en van de warme tonen van de viool, zoals een geheim schatkamertje vervuld kan zijn van de glans van edelstenen. De violist wiegde onder het spelen heen en weer en hield zijn ogen gesloten. De toehoorder zat stilletjes op de grond, en keek zo verloren en niets-ziend voor zich uit alsof er geen leven in hem was.

Opeens klonken er luide voetstappen in het straatje, de huisdeur werd opengeworpen en de voetstappen kwamen zwaar klossend alle trappen op tot voor de deur van het zolderkamertje. Het was de huisbaas, en hij wierp met een ruk de deur open waarna hij lachend de kamer in schreeuwde. Het lied van de viool brak plotseling af en de zwijgende toehoorder sprong met een onbeheerst, gepijnigd gebaar op. Ook de violist was bedroefd en boos omdat hij gestoord was, en keek de man verwijtend in zijn lachende ogen. Maar daar lette hij niet op, hij zwaaide met zijn armen als een dronken man, en riep luid: 'Julie sukkels, daar zitten jullie nou viool te spelen, terwijl buiten

de hele wereld veranderd is. Wakker worden en opschieten, dat jullie niet te laat komen: op de markt staat een man die ervoor zorgt dat iedereen zijn wens in vervulling ziet gaan. Nu hoeven ook jullie niet langer onder het dak te wonen en mij dat beetje huur schuldig te blijven. Vooruit, opschieten, voordat het te laat is! Ook ik ben vandaag een rijk man geworden.'

Verbaasd hoorde de violist dit alles, en omdat de vent hem niet met rust liet, legde hij zijn viool weg en drukte zich zijn hoed op het hoofd; zijn vriend kwam hem zwijgend achterna. Nauwelijks waren zij het huis uit of ze zagen dat de halve stad uiterst opmerkelijke veranderingen had ondergaan. Als in een droom liepen zij verbouweneerd langs huizen die de dag te voren nog schots en scheef en laag geweest waren, maar nu hoog en schitterend oprezen als paleizen. Mensen die zij als bedelaars kenden reden in koetsen met vier paarden rond of keken breeduit en vol trots uit de ramen van fraaie huizen. Een mager kerel die er uitzag als een kleermaker en achterna gelopen werd door een miezerig hondje sjouwde vermoeid en zwetend met een grote, zware zak, en uit die zak sijpelden door een gaatje afzonderlijke goudstukken op het plaveisel.

Als vanzelf kwamen de beide jongemannen op de markt en bij de spiegelkraam. Daar stond de onbekende man en zei tegen hun: 'Jullie hebben ook geen haast met je wensen. Ik wilde juist vertrekken. Maar zeg op, wat jullie willen hebben, en forceer je niet.'

De violist schudde zijn hoofd en zei: 'Och, waarom hebt u mij niet met rust gelaten! Ik heb niets nodig.'

'Nee? Denk goed na!' riep de vreemdeling. 'Je mag wensen wat je maar kunt verzinnen.'

Toen sloot de violist eventjes zijn ogen en dacht na. En zachtjes zei hij: 'Ik wens een viool, waarop ik zo prachtig spelen kan, dat de hele wereld met al haar opschudding geen vat meer op mij heeft.'

En kijk, hij had een prachtige viool in zijn handen en een strijkstok, hij drukte de viool tegen zich aan en begon te spelen. Het klonk heerlijk en machtig als het Lied van het Paradijs. Wie het hoorde, bleef staan luisteren terwijl er iets ernstigs in zijn blik kwam. Maar terwijl de violist steeds meer van binnen uit, steeds verrukkelijker speelde, werd hij door de onzichtba-

ren opgenomen en verdween in de lucht. Nog op grote afstand hoorde men muziek klinken, zachtjes glanzend als het avondrood.

‘En jij? Wat wil jij wensen?’ vroeg de man aan de andere jongeman.

‘Nu hebt u mij de violist ook nog afgenomen’, zei de jongen. ‘Ik verlang van het leven niets anders dan te mogen toehoren en toekijken, en ik wil alleen maar denken aan wat onvergankelijk is. Daarom wens ik een berg te zijn, zo groot als het land Faldoem en zo hoog dat mijn top boven de wolken uitsteekt.’

Opeens begon het onder de aarde te donderen, en alles begon te wankelen; het gerinkel van glas weerklonk, de spiegels vielen de een na de ander op het plaveisel aan diggelen, de markt verhief zich onregelmatig als een doek waaronder een slapende kat wakker wordt en een hoge rug maakt. Het volk werd door een reusachtige schrik aangegrepen, en duizenden vluchtten gillend de stad uit en het open veld in. Maar zij die op het marktplaatsplein gebleven waren zagen achter de stad een geweldige berg rijzen tot in de avondwolken toe, en aan de voet daarvan zagen ze de kalme beek veranderen in een witte, kolkende bergbeek die van hoog op de berg bruisend met veel watervallen en onverwachte sprongen het dal in stroomde.

Een ogenblik later was het hele land Faldoem veranderd in een reusachtige berg, aan de voet waarvan nu de stad lag, en ver in de diepte zag men de zee. Maar niemand had iets opgelopen.

Een oude man, die bij de spiegelkraam had staan kijken, zei tegen degene die naast hem stond: ‘De wereld is gek geworden; ik ben blij dat ik niet lang meer te leven heb. Alleen van die violist, dat spijt me – die zou ik graag nog eens horen.’

‘Ja, ja’, zei de ander. ‘Maar zeg eens, waar is die vreemdeling eigenlijk naar toe?’

Zij keken rond, maar hij was verdwenen. En toen zij tegen de nieuwe berg opkeken, zagen ze de vreemdeling in de hoogte weggaan, in een wapperende mantel, en ze zagen hoe hij een moment lang zich reusachtig groot tegen de avonddhemel aftekende en om de hoek van een rotswand uit het gezicht verdween.

De berg

Niets is duurzaam, en alles wat nieuw is wordt eenmaal oud. De jaarmarkt was allang verleden tijd, en menigeen die zich destijds tot een rijk man gewenst had was reeds heel lang weer arm. Het meisje met de lange, roodgouden haren had al lang een man en kinderen die nu al zelf elke nazomer de jaarmarkten in de stad gingen bezoeken. Het meisje met de onvermoeibare dansvoetjes was een hele dame geworden in de stad, ze kon nog altijd schitterend dansen, beter nog wel dan veel jongeren, en hoeveel geld haar man zich indertijd ook gewenst had, het leek er sterk op dat het levenslustige tweetal het nog tijdens hun leven op zouden maken. Het derde meisje echter, dat met de fraaie handen, dacht nog het meest van iedereen aan de vreemde man bij de spiegelkraam. Dit meisje was namelijk niet getrouwd en was niet rijk geworden, maar die slanke handen had ze nog altijd en omwille van die handen deed ze geen boerenwerk meer, maar zij paste in haar dorp op de kinderen als daar ergens behoefte aan was, zij vertelde hun sprookjes en geschiedenissen, en zij was het dan ook van wie alle kinderen het verhaal over de wonderbaarlijke jaarmarkt gehoord hadden, hoe de armen rijk geworden waren en het land Faldoem een gebergte. Als zij dit verhaal vertelde keek zij glimlachend voor zich uit naar haar ranke prinsessenhanden en gedroeg zich zo bewogen en liefdevol dat men had kunnen denken, dat niemand destijds bij de spiegels een schitterender lot getrokken had dan zij, ook al was zij zonder geld en zonder man gebleven, zodat zij haar mooie verhalen aan vreemde kinderen vertellen moest.

Wie toentertijd jong geweest was, die was nu oud, en wie toen oud was, die was nu gestorven. Onveranderlijk en leeftijdsloos was alleen de berg, en als de sneeuw op zijn top door de wolken heen blikkerde scheen hij blij te glimlachen omdat hij geen mens meer was en niet meer met menselijke tijdperken hoefde te rekenen. Hoog boven stad en land praalden de rotsen van de berg, zijn geweldige schaduw reisde samen met elke dag het land door, zijn beken en waterlopen kondigden onder in het dal komst en aftocht van de seizoenen aan, de berg was toeverlaat en vader voor allen geworden. Bossen

groeiden op hem, en weiden met wuivend gras en bloemen; bronnen ontsproten aan hem, sneeuw, ijs en stenen; op de stenen groeide kleurig mos en aan de beekjes vergeetmij niet. In zijn binnenste zaten gaten, waar jaar na jaar het water in zilveren draden eentonig en muzikaal van gesteente op gesteente drupte, en in zijn kloven waren geheime vertrekken waar met duizendjarig geduld de kristallen groeiden. Op de top van de berg had nooit een mens een voet gezet. Maar velen beweerden te weten dat zich daarboven een klein, rond meertje bevond waar zich nooit iets anders in gespiegeld had dan de zon, de maan, de wolken en de sterren. Mens noch dier had ooit een blik mogen werpen in dit bekken, dat de berg de hemel aanbod, want zelfs adelaars vlogen niet zo hoog.

De mensen van Faldoem leefden onbekommerd in de stad en in de talrijke dalen en valleien; zij doopten hun kinderen, zij beoefenden handel en nijverheid en zij droegen elkaar ten grave. En alles wat van vader op kleinzoon overging dat waren hun kennis en hun dromen omtrent de berg. Herders en gemzenjagers, hooiers en bloemenzoekers, bergveehouders en reizigers vulden die schat nog aan; liedjesschrijvers en vertellers gaven hem door; men wist te vertellen van oneindige, duistere grotten, van watervallen in de eeuwige schaduw van verborgen kloven, van diep gespleten gletschers, men leerde de beddingen der lawines en windgaten kennen, — en wat het land overkwam aan warmte en vrieskou, aan water en wasdom, aan weer en wind, dat kwam allemaal van de berg.

Van vroeger wist niemand meer iets af. Goed, je had de mooie legende over de wonderbaarlijke jaarmarkt, toen iedereen in Faldoem een wens had mogen doen. Maar dat op die dag ook de berg ontstaan was, dat wilde geen mens geloven. De berg, dat stond vast, stond vanaf de oorsprong aller dingen op zijn plaats en zou in alle eeuwigheid blijven staan. De berg was hun thuis, de berg was Faldoem. Maar men hoorde graag het verhaal van de drie meisjes en de violist, en altijd was er wel ergens een opgeschoten jongen die met gesloten deur helemaal opging in zijn vioolspel en ervan droomde eens evenzeer in zijn schoonste lied op te gaan en te verwaaien als de ten hemel gevaren violist.

De berg leefde verstild verder in zijn grootheid. Elke dag zag

hij de rode zon in de verte uit de wereldzee opstijgen en haar rondgang maken om zijn kruin, van oost naar west, en elke nacht dezelfde stille omgang der sterren. Elk jaar pakte de winter hem dik in met sneeuw en ijs, en elk jaar zochten de lawines als hun tijd gekomen was hun weg, elk jaar stonden de zomerbloemen met hun heldere pretoogjes blauw en geel te pronken bij de sneeuwresten, de beken liepen vol en de meren lagen blauw en warm in het licht. In onzichtbare kloven donderden dof de verstolen wateren, en het kleine ronde meertje op de top lag het hele jaar lang dik met ijs bedekt te wachten op hoogzomer, om dan korte tijd lang zijn lichtend oog open te doen en luttele nachten lang de sterren te weerspiegelen. In donkere hollen lagen de onderaardse meren, daar echode het gesteente de eeuwige drup, en in geheime spelonken groeiden de duizendjarige kristallen trouw naar de volmaaktheid toe.

Aan de voet van de berg, iets hoger dan de stad, lag een dal waardoorheen tussen elzebomen en grasland door een brede beek met een heldere waterspiegel vloeide. Daar gingen de jonge mensen heen, die elkaar lief hadden, en daar leerden ze van de berg en van de bomen de wonderen van de jaargetijden kennen. In een ander dal hielden de mannen hun oefeningen met paarden en wapens, en op een van de steile, hoge rotspunten brandde in de nacht van de zomerzonnewardende een geweldig vuur.

De tijden verstreken, en de berg beschermde het liefdesdal en de wapenschouw, hij bood plaats aan de bergherders en de houtkappers, de jagers en de vlotters; hij verschaftte bouwsteen en ijzererts om te smelten. Gelaten keek hij toe en vond goed dat het eerste zomervuur op de spits laaide, en hij zag het honderdmaal en andermaal honderdmaal opnieuw gebeuren. Hij zag de stad daar beneden met korte, stompe armen om zich heen grijpen en over de oude muren heen naar buiten groeien; hij zag de jagers hun kruisbogen vergeten en met vuurwapens te werk gaan. De eeuwen gingen over hem heen als seizoenen, en de jaren als uren.

Het deed hem niets dat op een gegeven moment in de loop der lange jaren het rode zonnevuur op het rotsplateau niet meer opgloeide en van toen af aan vergeten werd. Het was hem onverschillig toen in de loop der tijden het dal van de militaire

training uitstierf en distel en weegbree een vaste plaats vonden op de renbaan. En het hinderde hem evenmin dat op een keer in de lange loop der eeuwen een bergverschuiving zijn vorm veranderde en dat de halve stad Faldoem onder het omlaagge-rolde puin verbrijzeld achter bleef en nooit meer opgebouwd werd.

Hem deerden al die dingen niet. Maar andere dingen begonnen hem zorgen te baren. De tijden verstreken snel, en zie, de berg was oud geworden. Als hij de zon zag komen, zijn baan zag beschrijven en ondergaan, dan was dat niet meer als vroeger en als de sterren zich spiegelde in de doffe gletschers voelde hij zich niet langer hun gelijke. Hij stelde geen bijzonder belang meer in de zon en de sterren. Voor hem was thans belangrijk wat er met hem zelf en in zijn ingewanden gebeurde. Want hij voelde hoe diep onder zijn rotsen en grotten een vreemde hand aan het werk was, dat hard oergesteente murw werd en tot schilferige lagen verweerde, hoe beken en watervallen zich steeds dieper invraten. Gletschers waren verdwenen en meren ontstaan, bos was in steenvlakten veranderd en beemden in zwart moerasland; met spitste tongen waaierden zijn gletcherwallen en puinstromen uit in het land, en het land daar beneden was op eigenaardige manier veranderd, eigenaardig steenachtig, verzengd en stil. De berg ging zich steeds meer en meer in zichzelf terugtrekken. Hij beseftte heel goed dat niet zon en sterren zijns gelijken waren. Zijns gelijken waren wind en sneeuw, water en ijs. Zijns gelijke was al wat eeuwig schijnt en toch langzaam verdwijnt, langzaam vergaat.

Met meer tederheid leidde hij zijn beken naar het dal, met steeds grotere zorgzaamheid rolde hij zijn lawines omlaag, met steeds grote hartelijkheid bood hij zijn bloemenweiden aan de zon. En het geschiedde dat hij zich op hoge leeftijd weer de mensen herinnerde. Niet dat hij de mensen voor zijns gelijken had aangezien, nee, maar wel begon hij naar hen uit te zien, hij begon zich verlaten te voelen en hij begon aan het verleden te denken. Maar de stad was er niet meer, geen gezang meer in het liefdesdal, geen hutten meer op de bergweiden. Er waren geen mensen meer. Ook zij waren vergaan. Het was stil geworden, het was flets geworden, en er hing een schaduw in de lucht.

De berg schokte, toen hij besepte wat ondergang was; en toen hij die schok kreeg, zonk zijn top naar één kant en stortte om-laag, en rotspuin rolde hem na over het liefdesdal heen, dat al lang met stenen opgevuld was, tot onder in de zee.

Ja, de tijden waren veranderd. Hoe kwam dat nu, dat hij tegenwoordig altijd teruggedacht aan de mensen en hen niet uit zijn gedachten kon zetten? Was het vroeger niet wondermooi geweest als de zomervuren gebrand hadden en de jonge mensen in paartjes door het liefdesdal gelopen hadden? Och, wat was hun gezang niet dikwijls aangenaam en warm geweest!

De grijze berg was geheel en al in herinnering verzonken, hij voelde nauwelijks hoe de eeuwen verstreken, hoe er hier en daar in zijn holle ingewanden instortingen en verschuivingen optraden. Als hij aan de mensen dacht, dan voelde hij de pijn van een doffe echo uit vergane eonen, een onbegrepen liefde en ontroering, een donkere, zwevende droom, alsof ook hij ooit een mens geweest was of op de mensen geleken had, gezongen had en had horen zingen, alsof de gedachte aan de vergankelijkheid reeds in zijn vroegste dagen eenmaal zijn hart doorwond had.

De tijdperken vergleden. Diep gezonken en aan alle kanten omgeven door barbaarse steenwoestenijen hield de stervende berg zich bezig met zijn dromen. Hoe was dat toch ook alweer geweest? Bestond er niet ergens een klank, een fijne, zilveren draad die zijn verbindingslijn vormde met de vergane wereld? Moeizaam rommelde hij in de nacht van zijn vermoldme herinneringen, tastte rusteloos uitgerafelde draden af, en boog zich telkens weer diep over de afgrond van wat geweest was. — Had ook hij zich niet ooit in het verre verschiets van de tijd gekoesterd in de warmte van iets gemeenschappelijks, van een liefde? Was ook hij, de eenzame, de grote, niet ooit een gelijke onder gelijken geweest? — Had niet ook voor hem ooit, bij de aanvang der dingen, een moeder gezongen?

Hij peinsde en peinsde, en zijn ogen, de blauwe meren, werden troebel en moe en veranderden in drassige moerassen, en steenverschuivingen sijpelden over de grasstroken en kleine bloembedden heen. Hij peinsde, en uit ondenkbare verten hoorde hij ineens iets, voelde hij tonen zweven, een lied, een mensenlied, en hij sidderde van smartelijke vreugde om de herken-

ning. Hij hoorde de tonen en hij zag een mens, een jongen, die geheel en al gehuld in tonen onder de zonnige hemel door de lucht zweefde, en daarmee werd aan honderd begraven herinneringen nieuw leven ingeblazen, ze begonnen te verschuiven en te rollen. Hij zag een menselijk gezicht met donkere ogen, en de ogen vroegen hem met dwingend gezag: 'Wil je soms een wens doen?'

En hij deed een wens, een stille wens, en terwijl hij hem deed, viel de kwellende verplichting zich te moeten bezinnen op zulke verre en verscholen dingen van hem af, en alles viel trouwens van hem af dat hem pijn berokkend had. De berg en het land stortten in elkaar, en waar Faldoem geweest was deinsde nu weids en ruisend de oneindige oceaan, waarboven afwisselend de zon en de sterren hun baan beschreven.

Iris

In het ontluikend voorjaar van zijn kindsheid wandelde Johannes door de groene tuin. Onder de bloemen van zijn moeder was er een, die hem bijzonder lief was: zwaardlelie heette zij. Hij vlijde zijn wang tegen haar langwerpige, lichtgroene bladeren, legde zijn vingers tastend tegen haar scherpe punten, snoof diep de geur op van het grote, wonderlijke bloeisel en keek lang achtereen naar binnen. Daar rezen lange reeksen gele vingers omhoog uit de bleekblauwe bloembodem, en daartussendoor leidde een doorschijnend pad naar de diepere regionen van de kelk en het verre, blauwe geheim van het bloeisel. Die was hij ten zeerste toegedaan, langdurig keek hij naar binnen en zag de gele, delicate delen nu eens als een gouden omheining langs de paleistuin en dan weer als een dubbele reeks van fraaie droombomen met daartussenin de geheimzinnige weg naar het inwendige, transparant en doorregen met levende aders, breekbaar als glas. De welving beschreef een boog, en verder naar achteren ging het pad tussen de gouden bomen tot op oneindige diepte verloren tussen onvoorstelbare afgronden, terwijl daaroverheen de violette gewelven een majesteitelijke kromme volgden en toverachtig ijle schaduwen wierpen op het stille, popelende wonder. Johannes wist dat dit de mond was van de bloem, dat voorbij de gele pronkgewassen in de blauwe krocht haar hart en gedachten waren ondergebracht, en dat haar adem en haar dromen via deze riante, doorschijnende, glazig geaderde weg in en uit gingen.

En naast de grote bloemtuil stonden kleinere, die nog niet open gegaan waren, op stevige, sappige stelen in een kelkje van bruinachtig groene wikkels; daaruit drong de jonge bloesem stil doch vastbesloten naar voren, stevig ingepakt in lichtgroen en lila tot bovenaan toe, waar het jonge, diepe violet in exacte, zorgzame rolletjes zijn tere punten aan het licht bracht. En ook op deze stevig in elkaar gedraaide, jonge bloemblaadjes tekende zich reeds een netwerk van adertjes en honderdvoudige patronen af.

Als hij 's morgens het huis uit kwam, zoëven teruggekeerd

uit de onbekende werelden van slaap en droom, dan lag de tuin hem ongerept en telkens weer nieuw op te wachten, en waar gisteren nog een harde, blauwe bloemtop opgerold uit het groene omhulsel naar buiten gegluurd had, daar prikte nu ijl en blauw als de lucht een nieuw blad, gelijk een tong, gelijk een onderlip, op de tast op zoek naar vorm en welving waarvan het zo lang gedroomd had, en verder naar beneden, waar het nog steeds gewikkeld was in stil gevecht met zijn dekbladeren, daar lieten zich reeds delicate, gele groeisels raden, daar waren de transparante glijbaan met haar netwerk van adertjes en de verre, aromatische zielsafgrond in gereedheid gebracht. Misschien reeds diezelfde middag, diezelfde avond zou de bloem zich openen, zou de blauwzijden tent zijn uitgespannen boven het gouden droomwoud en de eerste dromen, gedachten en gezangen onhoorbaar uit de betoverde afgrond omhoogkringelen.

De dag kwam dat er louter blauwe klokjes in het gras prikten. De dag kwam dat de tuin een nieuw timbre, een nieuw aroma verbreidde, en boven het rossige, zonddoorschenen loof de eerste theeroos haar bleke, roodgouden teint ten toon spreidde. De dag kwam dat er geen zwaardlelies meer voorhanden waren. Ze waren heengegaan, niet langer voerde een goudomzoomd pad omzichtig omlaag tot bij geurige geheimen, en vreemd stonden de broze bladeren erbij, nuffig en kil. Maar in de struiken hingen rijpe, rode bessen, boven de asters vlogen nieuwe, ongekende vlinders speels en zorgeloos in de rondte, roodbruine met paarlemoeren ruggen en snorrende, gaasvleugelige pijlstaarden.

Johannes sprak met kapellen en kiezelstenen, hij was bevriend met kevertjes en hagedissen, vogels vertelden hem vogelverhalen, varens gunden hem tersluiks een blik op hun bruine voorraad zaadjes onder het dak van hun reuzenbladeren, groene en kristallijnen glasscherven vingen om hem te plezieren de zonneschijn op en veranderden in paleizen, lusthoven en fonkelende schatkamers. Waren de lelies verdwenen, dan bloeiden de kapucijners, waren de theerozen verwelkt, dan werden de braambessen donker, er waren voortdurend verschuivingen, alles was er altijd wel en niet, verdween om te zijner tijd terug te keren, en zelfs de bange, wonderlijke dagen als de schrale wind keet schopte in de denneboom en het verwelkte loof in de hele

tuin o zo vaal en verstorven rondritselde brachten nog een lied, een belevens, een verhaal met zich mee totdat alles opnieuw verzonk, de sneeuw langs de ramen viel en palmbossen tegen de ruiten opschoten, engelen met zilveren klokjes door de avond vlogen en het overal in huis naar gedroogd fruit geurde. Nooit doofden vriendschap en vertrouwen uit in deze weldadige wereld, en als de sneeuwkllokjes weer eenmaal onverwachts stralend de kop opstaken naast het zwarte klimoploof en de eerste vogels hoog door nieuwe, blauwe luchten vlogen, dan was het net of al die dingen er altijd geweest waren. Tot op een dag, nooit verwacht en toch altijd precies zoals het zijn moest en steeds evenzeer verhoopt, opnieuw een eerste, blauwige bloesempunt aan de zwaardleliestengels ontsprong.

Het was allemaal mooi, allemaal even welkom, amicaal en vertrouwd wat Johannes betrof, maar elk jaar was de eerste zwaardlelie voor de kleine jongen het moment van betovering en genade. In haar kelk had hij op een gegeven moment, in zijn vroegste kindsheidsdromen, voor het eerst inzage gekregen in het boek der wonderen, haar geur, haar geschakeerd wuivend blauw waren voor hem het visitekaartje van en de sleutel tot de schepping geweest. En zo begeleidde de zwaardlelie hem tijdens alle jaren van zijn schuldeloosheid, en iedere zomer opnieuw was zij uniek, rijker aan geheimen en ontroering. Ook andere bloemen hadden een mond, ook andere bloemen deden geuren en gedachten uitgaan, ook andere lokten bijen en torretjes in hun kleine, verrukkelijke kamertjes. Maar de blauwe lelie had de kleine jongen meer dan alle andere bloemen lief gekregen, zij was voor hem van belang als beeld en gelijkenis wat de moeite van het overdenken en van de verwondering waard was. Wanneer hij in haar kelk naar binnen keek en in gedachten verzonken het transparante droompad volgde, tussen de gele, wonderbaarlijke meeldraden door in de richting van het verschemerde inwendige van de bloem, dan keek zijn ziel door de poort waarachter elk verschijnsel in een raadsel en elke vorm van zien in een voorgevoel verkeert. Ook 's nachts droomde hij bijwijken van deze bloemkelk: dan deed die zich reusachtig groot voor hem open als de poort van een hemels paleis, dan reed hij op paarden, dan vloog hij op zwanen naar binnen, en samen met hem vloog, reed en gleed de gehele wereld vloeiend,

onweerstaanbaar aangetrokken door magie, de liefvallige afgrond in, omlaag naar waar elke verwachting tot vervulling en elk voorgevoel tot waarheid wordt.

Elke verschijningsvorm op aarde is een gelijkenis, en elke gelijkenis is een open deur waardoor de ziel, indien zij bereid is, toegang kan verkrijgen tot 's wereld innerlijk waar jij en ik, dag en nacht allemaal eender zijn. Ieder mens vindt in zijn leven deze open deur wel eens op zijn weg, iedereen wordt op een gegeven moment bevlogen door de gedachte dat al het zichtbare een gelijkenis is, en dat achter deze gelijkenis de geest en het eeuwig leven schuilgaan. Doch slechts weinigen gaan door de deur naar binnen om de schone schijn op te geven voor de vage-lijk bevroede werkelijkheid van het innerlijk.

Zo onderging de jonge Johannes zijn bloemkelk als de onuitgesproken geopperde vraag waar zijn ziel met het nijpende voorgevoel van een zaligmakend antwoord zo dicht mogelijk bij in de buurt wilde komen. Maar dan leidde de lieflijke veelvormigheid der dingen hem weer af, door middel van gesprekken en spelletjes met gras en stenen, wortels, struiken, dieren en alles, wat op vriendschappelijke wijze deel uitmaakte van zijn wereld. Vaak gaf hij zich onvoorwaardelijk over aan het beschouwen van zichzelf, dan ging hij helemaal op in de eigenaardigheden van zijn lichaam, voelde hij met gesloten ogen bij het slikken, het zingen en het ademen zonderlinge prikkels, gevoelens en voorstellingen in zijn mond en hals, dan tastte hij ook daar het pad en de poort af waarlangs zich ziel tot ziel begeven kan. Vol bewondering observeerde hij de betekenisvolle kleurpatronen die als hij zijn ogen gesloten hield dikwijls uit het purperkleurige donker opdoken, vlekken en halve manen in blauw en dieprood met glazig heldere lijnstelsels ertussen. Dikwijls ervoer Johannes met blijde schrik de verfijnde, honderdvoudige samenhang tussen oog en oor, reuk en tastzin, onderging hij heerlijke, vluchtige ogenblikken lang de verwantschap van tonen, geluiden en letters, hun overeenkomst met rood en blauw, met hard en zacht, of verwonderde hij zich bij het ruiken aan kruiden of aan een afgeschild stuk groene boombast erover hoe opmerkelijk dicht reuk en smaak bij elkaar stonden en dikwijls in elkaar overgingen en zich met elkaar verenigden.

Alle kinderen kennen deze gevoelens, zij het niet allemaal

met dezelfde sterkte en tederheid, en bij veel van hen is dit alreeds verdwenen alsof het er nooit geweest was voordat zij de eerste letters hebben leren lezen. Anderen echter blijft het geheim der kindsheid langdurig bij, en zij dragen een overblijfsel en nagalm daarvan met zich mee tot hun haren wit zijn en hun dagen van vermoeienis ten einde lopen. Alle kinderen zijn, zolang zij nog midden in de het geheim staan, in hun ziel onophoudelijk bezig met het enig belangrijke, met zichzelf en met de raadselachtige samenhang van hun eigen persoon met de wereld om hen heen. Zoekers en wijzen keren met de jaren der rijpheid terug tot deze bezigheden, maar de meeste mensen vergeten en verlaten deze innerlijke wereld van het waarachtig belangrijke reeds vroeg voorgoed om levenslang in de bonte doolhof van zorgen, wensen en doelstellingen rond te dolen, waarvan er geen een thuis hoort in hun diepste innerlijk, waarvan er geen een hen terugvoert naar hun diepste innerlijk en naar huis.

Johannes' kinderzomers en -herfstten kwamen en gingen zachtmoedig en onopgemerkt, keer op keer bloeiden en verwelkten sneeuwkllokjes, viooltjes, muurbloemen, lelies, klimop en rozen, prachtig en rijk als altijd. Hij leefde mee, bloemen en vogels spraken tot hem, bomen en bronnen luisterden naar hem, en zijn eerste geschreven letters en zijn eerste vriendschapsverdriet nam hij op de vertrouwde wijze mee naar de tuin, naar zijn moeder, naar de bonte steentjes langs het bloemenbed.

Maar op een keer kwam er een lente, die anders klonk en geurde dan alle vorige, de merel zong en het was zijn eigen lied niet meer, de blauwe iris bloeide op zonder dat dromen en sprookjesfiguren af en aan liepen op het goudomzoomde pad van haar kelk. De aardbeien glimlachten verstolen vanuit hun groene schaduwen, de kapellen buitelden magnifiek boven de hoge bloemschermen, maar het was allemaal niet meer zoals het altijd geweest was, de kleine jongen had andere dingen die hem bezig hielden, en vaak had hij onenigheid met zijn moeder. Hij wist zelf niet wat er aan de hand was, waarom er iets was dat hem pijn deed en hem aldoor dwars zat. Hij zag alleen dat de wereld veranderd was, dat de vriendschappen van de voorafgaande tijd van hem afvielen en hem alleen lieten.

Op deze manier verstreek een jaar, en nog een, en Johannes was geen kind meer, de bonte steentjes rondom het bloemenbed waren vervelend, de bloemen waren stom, de torren zaten met spelden opgeprikt in een glazenkastje; zijn ziel had de lange, moeizame omweg ingeslagen en zijn oude genoegens waren uitgeput en opgedroogd.

Onstuimig stortte het jongmens zich in het leven, waarvan hij de indruk had dat het nu eerst goed begon. Verwaaid en vergeten was de wereld der gelijkenissen, nieuwe verlangens en wegen lokten hem daar vandaan. Nog steeds hing er een zweem van kindsheid in zijn blauwe ogen en in zijn zachte haardos, maar daar werd hij ongaarne aan herinnerd: hij knipte zijn haren kort en deed zoveel onverschrokkenheid en wereldwijsheid in zijn blik als hij maar vermocht. Grillig en overijld doorliep hij de jaren van vreesachtigheid en afwachting, nu eens een goed scholier en een goed vriend, dan weer eenzaam en verlegen, de ene keer tot diep in de nachten in de boeken begraven en de andere keer onbeheerst en luidruchtig bij de eerste drinkgelagen van zijn jongelingschap. Zijn thuis had hij moeten verlaten, en hij zag het slechts zelden terug tijdens korte visites als hij in andere gedaante, groter geworden en chique gekleed naar huis kwam om zijn moeder op te zoeken. Hij bracht vrienden mee, bracht boeken mee, telkens iets anders, en als hij door de oude tuin liep, dan bleek die klein geworden en zweeg ten overstaan van zijn afwezige blik. Nooit meer las hij verhalen in het bonte netwerk van adertjes op stenen en bladeren, nooit meer zag hij God en de eeuwigheid verscholen in het geheimzinnige bloeisel van de blauwe iris.

Johannes was scholier, was student, en hij kwam naar huis met een rode en vervolgens met een gele muts op, met dons op zijn bovenlip en met een aankomend baardje. Hij bracht boeken mee in vreemde talen, en een keer een hond, en in een leren mapje op zijn borst droeg hij de ene keer verzwegen gedichten, de andere keer afschriften van oeroude wijsheden en dan weer portretten en brieven van aardige meisjes. Hij keerde terug van verre reizen naar vreemde landen, hij had op grote zeeschepen gewoond. Hij keerde terug als een jonge geleerde, met een zwarte hoed en donkere handschoenen; de burens van vroeger namen hun hoed voor hem af en noemden hem profes-

sor ook al was hij dat nog niet. Hij keerde terug in het zwart gekleed, en liep slank en ernstig achter de trage koets aan, waarop zijn oude moeder in haar mooi versierde doodkist lag. En toen kwam hij nog maar zelden.

In de grote stad, waar Johannes nu college gaf aan de studenten en voor een beroemd geleerde doorging, bewoog hij zich, wandelde, zat en stond precies zoals de andere mensen van de wereld, met een deftig kostuum en dito hoed, ernstig dan wel vriendelijk, hij was een heer en een vorser, zoals hij dat altijd gewenst had. Het verging hem thans weer ongeveer zoals het hem aan het slot van zijn kindsheid vergaan was. Plotseling had hij het gevoel dat er een groot aantal jaren achter hem was weggefallen, en hij stond uitzonderlijk alleen en onbevredigd midden in de wereld waar hij altijd naar gestreefd had. Het was geen waarachtig geluk professor te zijn, het was geen onvermengd genoeg eerbiedig door burgers en studenten gegroet te worden. Het was allemaal om zo te zeggen flets en stoffig, en het geluk lag weer eens in de verre toekomst, en de weg daarheen zag er heet en stoffig en alledaags uit.

In deze tijd kwam Johannes vaak in het huis van een vriend, wiens zuster grote aantrekkingskracht op hem uitoefende. Hij liep momenteel niet langer lichtvaardig achter een knap gezichtje aan, ook dat was anders geworden, en hij voelde dat voor hem het geluk in een zeer bijzondere gedaante zou moeten komen en niet achter elk willekeurig raam op hem kon liggen wachten. De zuster van zijn vriend beviel hem uitstekend, en vaak meende hij te weten dat hij werkelijk van haar hield. Maar het was een bijzonder meisje, elke stap en ieder woord van haar had een eigen kleur, een eigen waarmerk, en het was niet altijd gemakkelijk met haar mee te gaan en gelijke tred met haar te houden. Wanneer Johannes soms 's avonds in zijn eenzame woning op en neer liep en peinzend luisterde hoe zijn eigen voetstappen door de lege vertrekken klonken, dan leverde hij vanwege zijn vriendin talrijke gevechten met zichzelf. Zij was ouder dan hij zijn vrouw gewenst had. Zij was uiterst zelfbewust, en het zou moeilijk zijn aan haar zijde door het leven te gaan en toch zijn geleerde ambities na te jagen, want daar wilde zij niet van horen. Verder was zij niet erg sterk en gezond, met name gezelschap en feesten kon zij slecht verdragen. Het

liefst leefde zij met bloemen, muziek en eventueel een boek om zich heen in stilte en afzondering, in afwachting of er iemand haar kwam opzoeken, en liet zij de wereld begaan. Soms was zij zo teergevoelig dat alle vreemde dingen haar kwetsten en haar al gauw tot tranen bewogen. Maar dan straalde zij weer stil en verfijnd van een eenzaam geluk, en wie hiervan getuige was, voelde hoe moeilijk het zou zijn deze mooie, uitzonderlijke vrouw iets te geven en iets voor haar te betekenen. Vaak meende Johannes dat zij hem lief had, maar vaak ook had hij de indruk dat zij niemand lief had, maar enkel voor iedereen teder en vriendelijk was en van de wereld niets anders verlangde dan met rust gelaten te worden. Maar hij verlangde andere dingen van het leven, en als hij een vrouw zou kiezen, dan moest dat leven, bedrijvigheid en gastvrijheid in zijn huis brengen.

'Iris', zei hij tegen haar, 'lieve Iris, als de wereld toch eens anders in elkaar zat! Als er toch eens niets anders bestond dan jouw wereld van schoonheid en tederheid met bloemen, gedachten en muziek, dan zou ik geen andere wens hebben dan mijn leven lang in jouw nabijheid te zijn, jouw verhalen aan te horen en me in jouw gedachten in te leven. Alleen jouw naam al doet mij goed, al weet ik beslist niet waar hij me aan doet denken.'

'Je weet toch wel,' zei zij, 'dat de blauwe en gele zwaardlelies die naam dragen.'

'Ja', riep hij met een gevoel van beklemming uit, 'dat weet ik best, en dat is al erg mooi. Maar telkens als ik je naam uitspreek, schijnt hij mij daarenboven nog aan iets anders te willen herinneren, ik weet niet wat, alsof hij onverbrekkelijk verbonden was met zeer diepe, verre en belangrijke herinneringen, en toch weet ik niet, ik kan er niet achter komen wat dat zou kunnen zijn.'

Iris glimlachte tegen hem zoals hij daar ten einde raad met zijn hand zijn slapen stond te masseren.

'Ikzelf heb iedere keer dat gevoel', zei zij met haar stem, licht als van een vogeltje, 'als ik de geur opsnuif van een bloem. Dan denk ik iedere keer diep in mijn hart dat er met die geur een aandenken verbonden is aan iets dat bij uitstek mooi en kostbaar is, dat onheuglijk lang geleden van mij geweest is en sedertdien voor mij verloren is gegaan. Met muziek is het net zoiets, en een enkele keer met gedichten – opeens schittert

er iets, een ogenblik lang slechts, alsof je plotseling in de diepte een verloren thuis zag liggen, en meteen is het weer weg en vergeten. Lieve Johannes, ik geloof dat dit de zin is van onze aanwezigheid op aarde, dit naspeuren, zoeken en luisteren naar verloren klanken in de verte, want daarachter ligt ons ware thuis.'

'Wat zeg je dat mooi', vleide Johannes, en in zijn eigen borst bespeurde hij een welhaast pijnlijke beweging, alsof daar een verborgen kompas blindelings zijn verre bestemming aanwees. Maar deze bestemming was een geheel andere dan die welke hijzelf aan zijn leven geven wilde, en dat deed pijn, en was het daarom wel in overeenstemming met zijn waardigheid dat hij zijn leven verdeed met het overpeinzen van mooie sprookjes?

Intussen kwam er een dag dat de heer Johannes van een eenzame reis was teruggekeerd en de ontvangst door zijn eigen, kale geleerdenwoning zo kil en drukkend vond, dat hij meteen naar zijn vrienden ging en voornemens was de mooie Iris om haar hand te vragen.

'Iris', zei hij tegen haar, 'zo kan ik niet verder leven. Jij bent altijd een goede vriendin voor me geweest, en ik moet je alles zeggen. Ik moet een vrouw hebben, anders heb ik het gevoel dat mijn leven leeg en zinloos is. En wie zou ik anders tot vrouw wensen dan jou, lieve bloem van me? Wil je, Iris? Je krijgt alle bloemen die er maar te vinden zijn, je krijgt de mooiste tuin die je je denken kunt. Wil je bij mij komen?'

Iris keek hem langdurig en bedaard in de ogen, zonder te glimlachen of te blozen, en gaf hem met vaste stem antwoord:

'Johannes, je vraag verbaast mij niet. Ik heb je lief, hoewel ik er nooit aan gedacht heb je vrouw te worden. Maar, lieve vriend, je moet wel beseffen dat ik hoge eisen stel aan degene wiens vrouw ik worden zal. Ik stel hogere eisen dan de meeste vrouwen. Je hebt mij bloemen aangeboden, en je bedoelt het goed. Maar ik kan heel goed zonder bloemen leven, en ook zonder muziek, en ik zou als het nodig was al die dingen en nog heel wat meer heel goed kunnen missen. Maar een ding kan en wil ik nooit missen: nooit kan ik ook maar één dag lang leven op een manier waarop de muziek in mijn hart geen hoofdzaak is. Als ik met een man zal samenleven, dan moet dat er een zijn, wiens innerlijke muziek goed en welluidend

overeenstemt met de mijne, en het enige dat ik ooit kan verlangen is dat zijn eigen muziek zuiver is en met de mijne harmonieert. Ben jij daartoe in staat, lieve vriend? Je zult op die manier waarschijnlijk niet nog meer roem verwerven en met eerbewijzen overladen worden, je huis zal stil zijn, en de rimpels die ik sinds menig jaar op je voorhoofd waarneem moeten alle weer geëffend worden. Ach, Johannes, het gaat niet. Weet je, jij bent nu eenmaal zo dat je steeds weer nieuwe rimpels in je voorhoofd moet studeren en steeds weer nieuwe dingen zoekt om je zorgen over te maken, en mijn wezen, mijn gepeinzen, daar hou je beslist erg veel van, je vindt het aantrekkelijk allemaal, maar het is voor jou net als voor de meeste mensen niet meer als een leuk stuk speelgoed. Ach, luister nu goed naar wat ik zeg: alles wat voor jou momenteel slechts speelgoed is, is voor mij het leven zelf en alles, waar jij moeite en zorg aan besteedt, dat is speelgoed in mijn ogen, dat is naar mijn gevoelens niet waard ervoor te leven. — Ik kan niet meer veranderen, Johannes, want ik leef volgens een wet in mijn eigen innerlijk. Maar jij, zul jij kunnen veranderen? Want je zou een heel stuk moeten veranderen, als ik jouw vrouw zou moeten worden.'

Johannes zweeg, getroffen door haar wilskracht, die hij voor zwak en speels gehouden had. Zwijgend verfrommelde hij ach-teloos een bloem, die hij met nerveuze hand van tafel had genomen.

Toen nam Iris hem zachtjes de bloem uit zijn hand — het sneed hem als een bitter verwijt door zijn hart — en begon op-eens stralend en vol liefde te glimlachen, alsof ze onverhoopt een uitweg uit de duisternis gevonden had.

'Ik heb een idee', zei ze zachtjes, en bloosde. 'Je zult het een zonderlinge gedachte vinden, en denken dat het een gril is. Maar het is geen gril. Zal ik het zeggen? En zul je je erbij neer-leggen dat dit zal beslissen over jou en mij?'

Zonder haar te begrijpen keek Johannes haar aan, met een zorgelijke uitdrukking op zijn bleke gezicht. Haar glimlach bracht hem er uiteindelijk toe moed te vatten en ja te zeggen.

'Ik zou je een opgave willen stellen', zei Iris en werd meteen weer ernstig.

'Doe dat, het is je goed recht', beaamde haar vriend.

'Het is mij ernst', zei zij, 'en het is mijn laatste woord. Zul je

het aanvaarden zoals het aan mijn ziel ontsproten is, zul je er niet op afdingen en er niets aan veranderen, ook al begrijp je het niet meteen?’

Johannes beloofde het. Zij stond op, nam hem bij de hand en zei:

‘Meer dan eens heb je tegen me gezegd dat je, telkens als je mijn naam uitsprak, moest denken aan iets dat je vergeten bent, iets dat ooit belangrijk en heilig voor je geweest is. Dat is een teken, Johannes, dat heeft je al die jaren tot mij aangetrokken. Ook ik ben van mening dat jij in je ziel belangrijke dingen verloren en vergeten hebt, die opnieuw tot leven gewekt moeten worden voordat jij je geluk kunt vinden en je ware bestemming kunt bereiken. – Het ga je goed, Johannes! Hier heb je m’n hand, ik smeeek je: ga heen en zie, dat je je geheugen terugvindt, dat je opnieuw te weten komt waaraan je door mijn naam herinnerd wordt. Op de dag dat je dat weer gevonden hebt zal ik als je vrouw met jou gaan waarheen je maar wilt, en geen andere wensen meer koesteren dan de jouwe.’

Overdonderd en in verwarring gebracht wilde Johannes haar in de rede vallen en deze eis voor een gril uitmaken, maar zij herinnerde hem met een klare oogopslag aan zijn belofte en hij deed er het zwijgen toe. Met neergeslagen blik nam hij haar hand, bracht die aan zijn lippen en ging naar buiten.

Veel opgaven had hij in zijn leven op zich genomen en tot een goed einde gebracht, maar geen was zo zonderling, zo belangrijk en tevens zo deprimerend geweest als deze. Dagen en dagen lang liep hij zich suf te piekeren, en telkens opnieuw kwam er een ogenblik dat hij deze opgave wanhopig en verloornd voor een dolzinnige vrouwengril uitmaakte en in gedachten van zich af zette. Maar dan protesteerde er iets in zijn innerlijk, een nauwelijks voelbare, verborgen pijn, een uiterst zachte, nauwelijks hoorbare vermaning. Dit fijne stemmetje in zijn eigen innerlijk gaf Iris gelijk en stelde dezelfde eis als zij gedaan had.

Maar het was alleen dat deze opgave te zwaar was voor de geleerde man. Hij moest zich iets zien te herinneren dat hij allang vergeten was, hij moest een enkele, gouden draad in het spinneweb der verzonken jaren terugvinden, hij moest iets zien te grijpen en aan zijn geliefde gaan aanbieden dat niets was dan

een verwaaide vogelroep, een bevestiging van lust of onbehagen bij het horen van een stuk muziek, iets dat ijler, vluchtiger en minder substantieel was dan een gedachte, nietiger dan een nachtelijke droom en onbestemder dan de ochtendnevel.

Soms, als hij alles wanhopig van zich af had gezet en in een kwaad humeur opgegeven had, voelde hij zich onverwachts bevlogen door iets als een zweem uit een verre tuin, hij fluisterde de naam Iris voor zich uit, tienmaal en meer, luchtig en speels zoals men de toon van een zoëven opgespannen snaar beproeft. 'Iris', fluisterde hij, 'Iris', en in zijn innerlijk voelde hij het nauw bespeurbare schijnen van een beweging, zoals in een oud, onbewoond huis zonder enige aanleiding een deur opengaat of een lade piept. Hij onderzocht zijn herinneringen, waarvan hij gemeend had dat hij ze welgeordend met zich meedroeg, en daarbij kwam hij tot wonderlijke, verontrustende ontdekkingen. Zijn schat aan herinneringen was oneindig veel kleiner dan hij gedacht had. Hele jaren ontbraken en lagen leeg als onbeschreven bladzijden wanneer hij eraan terugdacht. Hij merkte dat het hem grote moeite kostte zich zijn moeder weer duidelijk voor de geest te halen. Hij was volkomen vergeten hoe een meisje, dat hij als opgeschoten jongen wel een jaar lang vurig het hof gemaakt had, geheten had. Hij herinnerde zich een hond, die hij als student eens in een opwelling gekocht had en die een tijdlang bij hem gewoond had en zijn leven had gedeeld. Het kostte hem dagen voordat hij weer op de naam van deze hond kon komen.

De arme man zag met groeiende angst en leedwezen hoe leeg en vervlogen zijn leven achter hem lag, alsof het niet langer bij hem hoorde, hem vreemd was en geen enkele betrekking met hem onderhield als iets dat je ooit van buiten hebt geleerd en waarvan je nu niet dan met grote moeite levenloze brokstukken bij elkaar kunt scharrelen. Hij begon te schrijven, hij wilde in omgekeerde volgorde jaar voor jaar zijn belangrijkste belevenissen optekenen om er weer vaste greep op te krijgen. Maar wat waren eigenlijk zijn belangrijkste belevenissen? Dat hij professor geworden was? Dat hij ooit dokter, scholier en student geweest was? Of dat hij ooit, in vervlogen tijden, een tijdlang om een willekeurig meisje gegeven had. Geschrokken keek hij op: was dit het leven? Was dit alles? En hij gaf zich een

klap tegen zijn voorhoofd en lachte geforceerd.

Intussen verstreek de tijd, nooit was zij zo snel en onverbiddelijk verstreken! Een jaar was voorbij, en hij had het gevoel dat hij nog altijd even ver was als op het moment dat hij Iris verlaten had. Maar toch was hij in deze periode erg veranderd, zoals iedereen, op hemzelf na, zag en wist. Hij was zowel ouder als jonger geworden. Van zijn kennissen was hij zo goed als vervreemd, ze vonden hem verstrooid, onberekenbaar en zonderling, hij kreeg de naam een vreemde vogel te zijn, voor wie het te betreuren was dat hij zo lang ongetrouwd gebleven was. Het kwam voor dat hij zijn verplichtingen vergat en dat zijn studenten vergeefs op hem wachtten. Het gebeurde dat hij in gedachten verzonken door een straat slenterde, vlak langs de huizen, en met zijn verwaarloosde jaspanden het stof van de kozijnen veegde. Er waren er, die dachten dat hij was gaan drinken. Bij andere gelegenheden hield hij midden in een voordracht voor zijn studenten plotseling op, probeerde zijn gedachten te ordenen, glimlachte kinderlijk en hartverscheurend zoals tevoren niemand dat van hem gekend had, en dan ging hij verder met een toon van warmte en ontroering die velen diep ontroerde.

Allang was hij op zijn uitzichtloze speurtocht naar het aroma en de verwaaide sporen van verre jaren een nieuwe zin op het spoor gekomen, ook al wist hij daar zelf nog niets van af. Steeds vaker had hij de indruk niet kunnen onderdrukken dat achter datgene dat hij tot dusverre herinneringen genoemd had nog andere herinneringen schuilgingen, zoals op een beschilderde muur soms achter de oude schilderijen nog oudere, ooit overgeschilderde taferelen sluimeren. Hij probeerde ergens achter te komen, de naam bijvoorbeeld van een stad waar hij als reiziger eens een paar dagen doorgebracht had, de verjaardag van een vriend, of wat dan ook, en terwijl hij nu een klein stukje verleden doorzocht en doorwoelde als een vuilnisbelt viel hem plotseling iets geheel anders in. Iets onbestemds overviel hem, de wind op een aprilmorgen of een mistige dag in september, en hij rook een geur, proefde een smaak, en voelde ergens donkere, ijle gevoelens, op zijn huid, in zijn ogen, in zijn hart, en langzamerhand begon hem duidelijk te worden dat er eens een dag geweest moest zijn, blauw en warm of koel en grijs, of

wat voor dag dan ook, en de essentie van deze dag had zich in hem vastgezet en was als onbepaalde herinnering blijven hangen. Hij kon de lente- of winterdag, die hij duidelijk rook en voelde, niet terugvinden in het werkelijke verleden, namen en getallen waren er niet bij, het kon in zijn studententijd geweest zijn maar ook in de wieg; het aroma was echter onmiskenbaar, en hij voelde iets leven in zijn innerlijk waar hij geen weet van had en dat hij onmogelijk kon benoemen of determineren. Soms had hij het gevoel dat deze herinneringen ook heel goed voorbij het leven geworteld konden zijn in het verleden van een vorig bestaan, hoewel hij daarom moest glimlachen.

Vele dingen vond Johannes op zijn radeloze zwerftochten door de afgronden van het geheugen. Hij vond vele dingen die hem ontroerden en aangrepen, en vele, die hem schrik en angst aanjoegen, maar één ding vond hij niet, en dat was welke betekenis de naam Iris voor hem had.

Op een keer, gekweld doordat hij het maar niet vinden kon, ging hij opnieuw een bezoek brengen aan zijn oude thuis, hij zag de bossen en de straatjes, de vonders en de heiningen terug, stond een tijdlang in de oude tuin van zijn kindsheid en voelde hoe de golven zijn hart overspoelden; het verleden spon hem in als een droom. Mistroostig en zwijgzaam keerde hij vandaar terug. Hij liet zich ziek melden en iedereen wegsturen die hem wenste te bezoeken.

Toch kwam er één keer iemand op bezoek. Het was zijn vriend, die hij niet meer gezien had sinds hij naar de hand van Iris had gedongen. Hij trof bij zijn komst Johannes verwaarloosd aan in zijn troosteloze stulp.

'Sta op', zei hij tegen hem 'en ga mee. Iris heeft naar je gevraagd.'

Johannes sprong overeind.

'Iris?! Wat is er met haar? – O, ik weet het al!'

'Ja', zei zijn vriend, 'kom mee! Zij ligt op sterven, zij is al lange tijd bedlegerig.'

Zij gingen naar Iris, die licht en broos als een kind op haar rustbed lag, en helder glimlachte uit zonderling vergrote ogen. Zij reikte Johannes haar blanke, lichte kinderhand. Als een bloem rustte die in de zijne, en haar gezicht was opgeklaard als het ware.

'Johannes', zei zij, 'je bent toch niet boos op mij? Ik heb jou een zware opgave gesteld, en zoals ik zie ben je haar trouw gebleven. Blijf zoeken, blijf deze weg volgen tot je aan het eindpunt bent! Je dacht dat je hem om mijnentwil volgde, maar je volgt hem omwille van jezelf. Weet je dat?'

'Ik had er een vermoeden van', zei Johannes, 'en nu weet ik het zeker. Het is een lange weg, Iris, en ik zou allang op mijn schreden teruggekeerd zijn, alleen ik kan de weg terug niet vinden. Ik weet niet wat er van mij worden moet.'

Zij keek hem in zijn droevige ogen en glimlachte stralend en troostend; hij boog zich over haar tengere hand en weende langdurig, zodat haar hand nat werd van zijn tranen.

'Wat er van jou worden moet', zei zij met een stem die slechts een schaduw van een herinnering was, 'daar moet je niet naar vragen. Je hebt veel gezocht in je leven. Je hebt de eer gezocht, het geluk, de wetenschap, en je hebt mij gezocht, je kleine Iris. Maar dat waren allemaal niet meer dan verlokkelijke beelden, en ze hebben je in de steek gelaten zoals ik nu gedwongen ben je in de steek te laten. Mij is het precies eender vergaan. Altijd ben ik op zoek geweest, en altijd bleken het verlokkelijke, liefelijke beelden te zijn, en altijd weer zijn zij weggevallen, verwelkt en uitgebloeid. Nu weet ik geen beelden meer, ik zoek niets meer, ik ben naar huis teruggekeerd en hoef nog slechts een kleine stap te zetten, dan ben ik weer waar ik thuis hoor. Ook jij zult daar aankomen, Johannes, en dan zul je niet langer rimpels in je voorhoofd hebben.'

Zij was zo bleek dat Johannes vertwijfeld uitriep: 'Wacht nog even, Iris, ga nog niet weg! Laat mij een teken na, zodat je niet helemaal voor mij verloren gaat!'

Zij knikte instemmend en deed naast zich een greep in een glas, waarna zij hem een verse, bloeiende blauwe zwaardlelie gaf.

'Hier heb je mijn bloem, de iris, en vergeet mij niet. Zoek mij, zoek de iris, dan zul je bij me komen.'

Schreiend hield Johannes de bloem in zijn handen, en schreiend nam hij afscheid. En toen zijn vriend hem bericht zond kwam hij terug om te helpen haar kist met bloemen te smukken en ter aarde te bestellen.

Vervolgens brak zijn leven achter hem in stukken, en het

scheen hem onmogelijk deze draad verder uit te spinnen. Hij gaf alles op, verliet stad en functie, en dook onder in de wereld. Af en toe werd hij ergens gesignaleerd, hij dook op in zijn geboorteplaats en leunde over het hek van zijn oude tuin, maar als de mensen kwamen vragen hoe het met hem ging en zich om hem wilden bekommeren, dan was hij al verdwenen.

De zwaardlelie bleef hem lief. Vaak, als hij er ergens een zag staan, boog hij zich eroverheen, en als hij langdurig in haar kelk bleef staan kijken scheen uit de blauwige diepte het aroma en het onbestemde vermoeden van alles wat er geweest was en wat nog ooit zou komen naar hem omhoog te kringelen, tot hij mistroostig verder ging omdat de vervulling uitbleef. Hij had het gevoel dat hij stond te luisteren bij een deur die op een kier stond, en daarachter de ademhaling van het allerliefelijkste geheim horen kon, maar net als hij meende dat nu meteen alles zich aan hem gewonnen zou geven en in vervulling zou gaan was de deur dichtgevallen en streek de wind van de wereld kil over zijn eenzaamheid.

In zijn dromen sprak zijn moeder hem toe, en had hij het gevoel dat haar gestalte en gezicht zo duidelijk en nabij waren als in jaren niet was voorgekomen. Ook Iris sprak hem toe, en als hij wakker werd klonk er iets in hem na, met peinen waarover dan de hele dag verstreek. Hij had niet langer een vaste woon- of verblijfplaats, zwierf als een vreemde door het land, sliep in huizen, sliep in bossen, at brood of at bessen, dronk wijn of dronk dauw van de bladeren der struiken, hij merkte het allemaal niet op. Velen hielden hem voor een dwaas, velen hielden hem voor een tovenaar, velen waren bang voor hem, velen lachten om hem en velen hielden van hem. Hij leerde wat hij nooit gekund had, in het gezelschap van kinderen vertoeven en aan hun zonderlinge spelletjes deelnemen, praten door middel van een afgebroken takje of steentje. Winter en zomer gingen aan hem voorbij, en in bloemkelken keek hij naar binnen zo goed als in beken en meren.

'Beelden', zei hij af en toe voor zich uit, 'niet meer dan beelden, allemaal.'

Maar in zijn eigen innerlijk voelde hij een essentie, die geen beeld was, en die liep hij achterna. En die essentie in zijn innerlijk bezat bij tussenpozen de gave van het woord, en dan was

haar stem die van Iris en die van zijn moeder, en zij betekende troost en hoop.

Wonderen overkwamen hem, maar zij verwonderden hem niet. En zo liep hij op een keer in de sneeuw door een winters landschap, en zijn baard was met ijs begroeid. In de sneeuw stond spits en slank een irisplant, die een prachtige, vreemdsoortige bloem voerde. Hij bukte zich naar haar toe en glimlachte, want nu herkende hij wat de Iris hem altijd en altijd weer had voorgehouden. Hij herkende zijn kinderdroom, en zag hoe de lichtblauwe glijbaan met die doorschijnende adertjes tussen gouden staven door omlaag voerde tot in het geheim en het hart van de bloem, en hij wist dat zich daar datgene bevond wat hij zocht, dat daar de essentie te vinden was die niet langer een beeld is.

En opnieuw bereikten hem vermaningen, dromen gaven hem leiding, en hij kwam aan bij een hut waar kinderen waren. Die gaven hem melk te drinken, hij speelde met hen, en zij vertelden hem verhaaltjes, ze vertelden hem hoe er in het bos bij de kolenbranders een wonder gebeurd was. Daar zag je de geestenpoort geopend, die slechts eenmaal in de duizend jaren open ging. Hij luisterde en knikte instemmend bij dit liefelijke beeld, en hij ging verder. Er zong een vogel voor hem in het elzenbosje, en die bezat een zeldzaam heerlijk stemgeluid, zoals de stem van de overleden Iris. Die volgde hij, hij vloog en huppelde verder en verder, de beek over en ver de wijde bossen in.

Toen de vogel zweeg en niet meer te horen of te zien was, bleef Johannes staan en keek om zich heen. Hij stond ergens in een diepgelegen dal in het bos, onder breed dun gebladerte stroomde zachtjes een wetering voorbij maar voor de rest lag alles in stille afwachting. Maar in zijn borst zong de vogel verder met het geliefde stemgeluid en hield hem op de been, tot hij voor een rotswand stond die met mos begroeid was. In het midden daarvan gaapte een spleet, die smal en nauw naar het inwendige van de berg voerde.

Er zat een oude man voor de spleet. Hij ging staan toen hij Johannes komen zag en riep: 'Terug, man, terug! Dat is de geestenpoort. Niemand die daar naar binnen is gegaan is nog teruggekeerd.'

Johannes keek naar binnen de rotspoort in, toen zag hij hoe

diep in het inwendige van de berg een blauw pad in het verschiet verdween, en gouden zuilen stonden dicht opeen aan weerszijden, en het pad daalde naar binnen steeds verder omlaag, als in de kelk van een reusachtige bloem.

In zijn borst zong de vogel met klare stem, en Johannes stapte voorbij de wachter de rotsspleet binnen en tussen de gouden zuilen door naar het blauwe geheim van het innerlijk. Het was Iris, wier hart hij betrad, het was de blauwe zwaardlelie in de tuin van zijn moeder in welker blauwe kelk hij binnenzweefde, en terwijl hij zwijgend de gulden schemering tegemoetschreed was alle herinnering en alle weten eensklaps zijn deel, hij bevoelde zijn hand, en die was klein en zacht, stemmen van liefde weerklonken van vlakbij met een vertrouwd geluid in zijn oor, en zij klonken en de gouden zuilen blonken zoals in de voorjaarsseizoenen van zijn kindsheid alles voor hem geklonken had en gestraald.

En ook zijn droom was er weer, die hij als kleine jongen gedroomd had, dat hij in de kelk omlaag liep, en achter hem aan kwam de hele wereld der beelden met hem mee geschreden en gegleden om te verzinken in het geheim dat op de achtergrond van alle beelden ligt.

Zachtjes begon Johannes te zingen, en zijn pad zonk langzaam omlaag, naar waar hij thuis hoorde.

De gedaanteveranderingen van Piktör

Nauwelijks had Piktör het paradijs betreden of hij stond voor een boom, die tegelijkertijd man en vrouw was. Piktör groette de boom eerbiedig en vroeg: 'Zijt gij de boom des levens?' Maar toen in plaats van de boom de slang hem wilde antwoorden wendde hij zich af en ging verder. Hij was een en al oog, zozeer was alles naar zijn zin. Duidelijk merkte hij dat hij bij het leven thuis was, aan de bron.

En opnieuw zag hij een boom, en die was tegelijkertijd zon en maan.

En Piktör sprak: 'Zijt gij de boom des levens?'

De zon knikte lachend, de maan knikte glimlachend.

De wonderbaarlijkste bloemen zagen hem aan, met veelsoortige kleuren en lichten, met veelsoortige ogen en gezichten. Sommige knikten lachend, sommige knikten glimlachend, andere knikten noch glimlachten: zij zwegen dronken, in zichzelf verzonken, als het ware verdronken in de eigen geur. De ene zong het lila-lied, de ander zong het donkerblauwe sluimerlied. Een van de bloemen had grote, blauwe ogen, een andere herinnerde hem aan zijn eerste liefde. Eentje rook naar de tuin zijner kindsheid, en haar verrukkelijke geur klonk als de stem van zijn moeder. Weer een andere lachte tegen hem en stak ver een kromme rode tong naar hem uit. Hij likte eraan – het smaakte pikant en barbaars, naar hars en honing, en ook naar de kus van een vrouw.

Vervuld van heimwee en bange vreugde stond Piktör temidden van die menigte bloemen. Zijn hart sloeg zwaar, sloeg hevig, alsof het een klok was; smachtend laaide zijn begeerte op in het onbekende, in de betovering van zijn voorgevoelens.

Piktör zag een vogel zitten, zag hem in schittering van kleuren zitten in het gras, alsof de schone vogel alle kleuren in pacht had. Hij vroeg de schone, bontgekleurde vogel: 'O vogel, waar toch moet ik het geluk zoeken?'

'Het geluk?' sprak de schone vogel en lachte met zijn gouden snavel, 'het geluk, mijn vriend, is overal, in berg en dal, in bloemen en kristal.'

En met deze woorden schudde de blijmoedige vogel zijn verenkleed, trok met zijn hals, wipte met zijn staart, knipperde met zijn oog en lachte nogmaals om vervolgens onbeweeglijk te blijven zitten, doodstil in het gras, en zie: de vogel was ineens veranderd in een bonte bloem, de veren in bladeren en de klauwen in wortels. In zijn kleurenglans, midden onder de dans, werd hij een plant. Verwonderd zag Piktör het gebeuren.

Meteen daarop bewoog de vogelbloem bladeren en meeldraden, had alweer genoeg van het bloemzijn, had geen wortels meer, bewoog zich zachtjes, zweefde langzaam omhoog, en was veranderd in een glanzende vlinder, die zwevend op en neder deinde – zonder gewicht, een en al licht, een en al stralend gezicht. Piktör zette grote ogen op.

De nieuwe kapel echter, de welgemoede vogelbloemenvlinder, het lichtend kleurgezicht vloog in een kring om de verblufte Piktör heen, glinsterde in de zon, liet zich zacht als een vlok op de aarde neer, bleef vlak voor Piktörs voeten zitten, ademde zachtjes, sidderde een weinig met haar schitterende vleugels, en was plotsklaps veranderd in een kleurig kristal, van welks vlakken een rood licht uitstraalde. Wonderbaarlijk lichtte het op tussen het groene gras en de groene kruiden, helder zoals op een feest de klokken luiden, de rode edelsteen. Maar het leek alsof het inwendige der aarde, waar hij thuis hoorde, hem riep: hij werd snel kleiner en dreigde te verzinken.

Toen deed Piktör, gedreven door een overstelpend verlangen, een greep naar de slinkende steen en nam hem op. Vol verrukking keek hij in het magisch schijnsel, dat een glanzend vermoeden van alle gelukzaligheid in zijn hart te werpen leek.

Plotseling kronkelde de slang aan de tak van een dode boom en sliste hem in het oor: 'De steen verandert je in wat je maar wilt. Snel, zeg hem wat je wenst, voordat het te laat is!'

Piktör schrok, hij was bang zijn geluk voorbij te laten gaan. Snel sprak hij het woord uit en veranderde in een boom. Want een boom had hij al dikwijls willen zijn, omdat hij vond dat bomen zo vol rust, kracht en waardigheid waren.

Piktör werd een boom. Hij drong met zijn wortels de aarde binnen, hij rees de hoogte in, en bladeren en twijgen ontsproten aan zijn ledematen. Daarmee was hij zeer tevreden. Met dorsti-

ge vezels werd hij diep in de koele aarde gezoogd, met zijn bladeren wuifde hij in de blauwe hoogte. Kevers huisden in zijn schors, aan zijn voeten huisden haas en egel, in zijn takken de vogels.

De boom Piktör was gelukkig en telde de verstrijkende jaren niet. Zeer vele jaren verstreken, voordat hij merkte dat er iets aan zijn geluk ontbrak. Slechts langzaam leerde hij zien met de ogen van een boom. Tot hij uiteindelijk ziende was, en droevig werd.

Hij zag namelijk dat overal om hem heen in het paradijs de meeste wezens zeer veelvuldig van gedaante veranderden, ja dat alles begrepen was in een toverstroom van eeuwige gedaante-verandering. Hij zag bloemen veranderen in edelstenen of als flitsende vogels voorbij zoeven. Naast zich zag hij vaak een boom plotseling verdwijnen: de ene was als bron vervloeid, de andere veranderd in een krokodil, een derde zwom blij en koel, vervuld van lustgevoelens, opgewekt van zin als vis het wijde water in, en maakte een begin met nieuwe spelen in een nieuwe vorm.

Hijzelf echter, de boom Piktör, bleef altijd dezelfde, hij kon niet meer van gedaante veranderen. Sinds hij dit alles had ingezien, slonk zijn geluk zienderogen; hij begon oud te worden en legde niet meer steeds die vermoeide, ernstige en bekommerde houding aan de dag welke men bij vele oude bomen waarnemen kan. Ook bij paarden, bij vogels, bij mensen en alle wezens kan men immers dagelijks vaststellen: zo zij niet de gave der gedaante-verandering bezitten vervallen zij mettertijd tot droefenis en verbittering, en hun schoonheid gaat verloren.

Op zekere dag nu verdwaalde een jong meisje in deze afdeling van het paradijs, met blonde haren en een blauwe jurk. Zingend en dansend wandelde het blondje onder al die bomen, en tot dusverre was het niet bij haar opgekomen te wensen dat zij de gave der gedaante-verandering bezitten zou.

Menig pienter aapje glimlachte als zij langs kwam, menige struik streelde haar zachtjes met een twijg, menige boom wierp haar een bloem, een noot, een appel achterna zonder dat zij daaraan aandacht schonk.

Toen de boom Piktör het meisje zag, werd hij aangegrepen door een machtig smachten, een onbestemd verlangen naar ge-

luk zoals hij dat tevoren nooit gekend had. En tegelijkertijd werd hij bevangen door een diep gepeinzen, want hij voelde zich net alsof zijn bloed hem toeriep: 'Kom tot bezinning! Dit is het uur om je je gehele leven voor de geest te halen, om de zin daarvan te vinden, want anders is het te laat, dan kan nooit meer het geluk jou ten deel vallen.' Hij gehoorzaamde. Hij bezon zich op zijn afkomst, zijn jaren als mens, zijn tocht naar het paradijs, alles, en met name op het ogenblik voordat hij een boom geworden was, dat wonderbaarlijke ogenblik dat hij de toversteen in handen had gehouden. Op dat moment, toen elke gedaanteverandering binnen zijn bereik lag, had het leven voor hem gegloeid als nooit tevoren! Hij gedacht de vogel, die toentertijd gelachen had, en de boom met zon en maan: en hij kreeg een vermoeden, dat hij destijds iets verzuimd had, iets vergeten, en dat het advies van de slang verkeerd geweest was.

Het meisje hoorde in de bladeren van de boom Piktör een gedruis, zij keek naar hem op en ervoer, met een plotselinge pijn in haar hart, nieuwe gedachten, nieuwe verlangens en nieuwe dromen in haar innerlijk. Aangetrokken door de onbekende kracht ging zij onder de boom zitten. Eenzaam scheen hij haar, eenzaam en droevig, en schoon daarbij, ontroerend en edel in zijn stomme droefenis; verlokkelijk klonk het lied van zijn ruisende kruin haar in haar oren. Zij leunde tegen de ruwe stam, voelde hoe een diepe huiver door de boom ging, en voelde dezelfde huiver in haar eigen hart. Haar hart deed op een vreemde wijze pijn, wolken dreven langs de hemel van haar ziel, en traag gleden zware tranen uit haar ogen neer. Wat was er toch? Waarom moest een mens zo lijden? Waarom probeerde het hart de borst te doen springen en zich te versmelten met hem, in hem, de schone, eenzame boom?

De boom huiverde zachtjes tot in zijn wortels, zo heftig trok hij alle levenskracht in zich tesamen, het meisje tegemoet in de vurige wens tot eenwording. Ach, dat hij zich, misleid door de slang, voor altijd vastgelegd had in een boom! O, wat was hij blind, wat was hij dwaas geweest! Was hij dan zo volslagen onkundig geweest, was het geheim van het leven hem dermate vreemd geweest? Nee, hij had destijds wel degelijk een duister voorgevoel gehad – ach, en thans dacht hij met droefenis en diep begrip aan de boom, die bestond uit man en vrouw!

Een vogel kwam gevlogen, een vogel rood en groen, een vogel schoon en koen kwam er gevlogen, hij beschreef de fraaiste bogen. Het meisje zag zijn vlucht, zag hoe hij iets uit zijn snavel vallen liet, dat rood oplichtte als bloed, een rode gloed, het viel in de groene kruiden en lichtte in de groene kruiden zo veelbeduidend, zijn rode schijnsel verlokte haar zo luide, dat het meisje zich bukte en het rode ding optilde. Het was een kristal, een karbonkelsteen, en waar die is, daar is er donker geen.

Het meisje had de toversteen nauwelijks in haar blanke hand, of de wens ging in vervulling die haar hart zozeer vervulde. De schone dame werd weggerukt, zij verzonk en werd een met de boom, groeide als een sterke, jonge tak uit zijn stam naar buiten, wies snel naar hem omhoog.

Nu was alles goed, de wereld was in orde, nu eerst was het paradijs gevonden. Piktör was niet langer een oude, verbitterde boom, maar zong met luider stem gloria piktoria.

Hij was van gedaante veranderd. En omdat hij deze keer de juiste, de eeuwige gedaanteverandering bereikt had, omdat uit zijn helft een geheel geworden was, kon hij zich van toen af verder veranderen zoveel hij maar wilde. Bestendig vlood de toverstroom van het worden door zijn bloed, eeuwig had hij deel aan de schepping die van moment tot moment ontstaat.

Hij werd een hert, hij werd een vis, hij werd mens en slang, wolk en vogel. Maar in elk zijner gedaanten was hij een geheel, was hij een paar, beschikte over zon en maan, had man zowel als vrouw in zich, stroomde als tweelingstroom door het land en stond als een dubbele ster aan de hemel.

Sprookjes zijn een zeldzaam geschenk geworden in onze wereld, die beroofd lijkt van betovering. We hebben dichters nodig om het sprookje met zijn eeuwige waarheid te herscheppen.

Hermann Hesse betovert de lezer, zoals hij eens in zijn kinderjaren betoverd werd. Toch zijn de sprookjes van Hesse, die aan het begin van deze eeuw geschreven zijn, nieuw. Ze gaan over de problemen van onze wereld, die zo zelfverzekerd lijkt, maar in werkelijkheid zwaar bedreigd is.

Hermann Hesse werd op 2 juli 1877 te Calw/Württemberg geboren. Na het gymnasium ging hij in 1891 naar het evangelisch-theologisch seminarium in het klooster Maulbronn, om zich op het beroep van theoloog voor te bereiden. Een jaar later bedacht hij zich. Na verschillende beroepen vond hij in de boekhandel een geschikte manier om zijn brood te verdienen en toch te kunnen schrijven. Sinds 1912 woonde Hesse in Zwitserland waar hij in 1962 overleed. In 1946 ontving hij de Nobelprijs voor letterkunde en in 1955 de Vredesprijs van de boekhandel.